

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Eva KURFIŘTOVÁ

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě 1920 - 2010

Eva Kurfiřtová

**Bakalářská práce
2010**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva KURFIŘTOVÁ**
Osobní číslo: **H07449**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném
Brodě 1920 - 2010**
Zadávající katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je zmapovat vývoj sklářství a odborné sklářské školy na Železnobrodsku v kontextu celkového hospodářského a sociálního vývoje regionu od konce 19. století. Práce bude příspěvkem k regionálním dějinám a k dějinám odborného školství.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Státní okresní archiv v Jablonci nad Nisou. Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod. VÁVRA, Jaroslav R. Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla. 1. vydání. Orbis: Praha, 1953. LANGHAMER, Antonín. Legenda o českém skle. 1. vydání. TIGRIS: Zlín, 1999. PEŠA-TOVÁ, Zuzana; URBAN, Stanislav. Jaroslav Brychta. 1. vydání. Severočeské krajské nakladatelství: Liberec, 1963. SCHEYBALOVÁ, Jana. Krajem skla a bižuterie. 1. vydání. Nakladatelství Jakoubě: Železný Brod, 1998. KLASOVÁ, Milena. Libenský, Brychtová. 1. vydání. Gallery: Praha, 2002. ČERNOHORSKÝ, Zdeněk. Vývoj učňovského školství v Československu. 1. vydání. SPN: Praha, 1973. Články v tisku: Jizerská kóta 0428; Keramika a sklo Články ve sborníku: Ars Vitraria Katalogy vydané u příležitosti významných výročí Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské v Železném Brodě.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

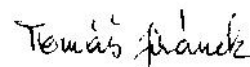
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 3. 5. 2010

Eva Kurfiřtová

SOUHRN

Tato práce se zabývá dějinami sklářství v českých zemích, zaměřuje se především na oblast Jizerských hor a Železnobrodská. Důraz je kladen na obchod se sklem, produkci skláren a pronikání výroby skla do okolí Železného Brodu, dále na proměny sklářské výuky a vznik prvních odborných sklářských škol v Kamenickém Šenově, Novém Boru a Jablonci nad Nisou. Zvláštní pozornost je věnována Střední uměleckoprůmyslové škole sklářské v Železném Brodě v rozmezí let 1920 – 2010. Práce nezkoumá pouze postavení a vývoj školy v obecných historických a hospodářských souvislostech, ale věnuje se i významným pedagogům, kteří se značnou měrou podíleli na dnešní podobě školy i města Železného Brodu.

KLÍČOVÁ SLOVA

odborné školství, sklářství, bižuterie, Železný Brod, Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, hospodářské dějiny, 20. století

TITLE

The Secondary Arts and Crafts School of Glassmaking in Železný Brod 1920 - 2010

ABSTRACT

In my paper I deal with the history of glassmaking in the Czech lands and concentrate on the regions of Jizerské Mountains and Železný Brod. I emphasize the glass trade, the production of glassworks and spreading of glassmaking to the surroundings of Železný Brod. I also refer to changes in the education of the glassmakers and to the establishment of the first special schools of glassmaking in Kamenický Šenov, Nový Bor and in Jablonec nad Nisou. Special attention was paid to the Secondary Arts and Crafts School of Glassmaking in Železný Brod in the years from 1920 to 2010. My paper does not examine only the status and development of the school in general historic and economic context but it also characterizes the teachers who participated considerably in forming of the present day image of the school and the town Železný Brod.

KEYWORDS

professional education, glassmaking, costume and glass jewellery, Železný Brod, Secondary Arts and Crafts School of Glassmaking , economic history, 20th century

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat především prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc., za její podporu, ochotu a cenné rady, které mi poskytla při psaní mé bakalářské práce. Dále velmi děkuji historikovi sklářství Antonínovi Langhamerovi za drobné připomínky a Mgr. Mirce Bartoňové, která mi pomohla při shromažďování potřebných materiálů.

V neposlední řadě děkuji své rodině za psychickou a finanční podporu při studiu, bez které by nemohla vzniknout ani tato práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Dějiny sklářství v Jizerských horách	4
2. Obecný vývoj sklářského řemesla a odborného školství.....	14
2. 1. Výuka sklářství před založením škol	14
2. 2. Vznik prvních odborných sklářských ústavů.....	19
3. Trnitá cesta k založení školy	24
4. Počáteční nesnáze	29
5. První úspěchy	35
6. Období hospodářské krize a druhé světové války.....	40
6. 1. Hospodářský nacionalismus ve výrobě jabloneckého zboží	40
6. 2. Snaha školy vypořádat se s nelehkou etapou.....	42
7. Poválečná obnova	46
7. 1. Situace po roce 1948	47
7. 2. Éra ředitele Stanislava Libenského (léta 1954 – 1963)	50
7. 3. 70. léta – konec 90. let 20. století.....	52
8. Významné osobnosti školy.....	55
8. 1. Jaroslav Brychta (1895 – 1971).....	55
8. 2. Alois Metelák (1897 – 1980).....	57
8. 3. Zdeněk Juna (1897 – 1975)	58
8. 4. Božetěch Medek (1909 - 2005)	59
8. 5. Břetislav Novák (1913 – 1982)	59
8. 6. Stanislav Libenský (1921 – 2002).....	61
9. Současná situace: úspěchy i problémy	63
Závěr	69
Seznam pramenů a literatury	71
Přílohy.....	76
Resumé.....	87

Úvod

Město Železný Brod, které leží na pomezí Českého ráje a Podkrkonoší, vzniklo pravděpodobně již v 10. století při zemské stezce, jež tudy vedla od Turnova k pruským hranicím. Svůj název získalo od přecházení řeky Jizery a založení železných hutí a hamrů. Železný Brod se však neprosлавil těžbou železné rudy, ale svou výjimečností v oblasti sklářství, podle níž by mu lépe slušel přívlastek „skleněný“. Místní výrobky z uměleckého i technického skla jsou dnes vyváženy téměř do celého světa. Nemalý podíl na slávě města má Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská,¹ která v roce 2010 oslaví již devadesát let od svého založení.

Cílem této bakalářské práce je přiblížit vývoj sklářství v Pojizeří, především v samotném Železném Brodě, a činnost odborných škol, v čele se Střední uměleckoprůmyslovou školou sklářskou, na pozadí hospodářských a sociálních dějin 19. a 20. století. Tato éra byla na Železnobrodsku obdobím plným zvratů, střídala se zde období prosperity i útlumu. Zároveň to byla doba založení původní Sklářsko-obchodní školy, která významným způsobem ovlivňovala uměleckou a technickou stránku skla, konkurovala německé produkci, pořádala výstavy, propagovala českou výrobu v zahraničí a stala se důležitou součástí domácího průmyslu, do kterého vnesla dnes již tradiční prvky. Jako nedávná absolventka výše uvedené železnobrodské školy jsem si vědoma významu této instituce, ze kterého pramení i téma mé bakalářské práce.

Tato práce je rozdělena do devíti kapitol a několika podkapitol. V první s názvem *Dějiny sklářství v Jizerských horách* jsem se zaměřila na počátky výroby skla v českých zemích, typy zhotovovaných výrobků spolu s požadavky na jejich zdobení, původ obchodu se sklem a na archeologické výzkumy nejstarších českých skláren v Jizerských horách. Zároveň jsem se pokusila dát do souvislosti střídající se rozkvět i úpadek sklářství ve spojitosti s celoevropskými politickými a hospodářskými dějinami od 18. století do konce 19. století. V závěru kapitoly je popsáno pronikání výroby skla a bižuterie na Železnobrodsko. Druhá kapitola nazvaná *Obecný vývoj sklářského řemesla a odborného školství* zachycuje původní hospodaření skláren, jejich funkci a výsady udělované vrchností. Zahrnuje také výuku učedníků, postavení tovaryšů a mistrů a pozdější náplň prvních specializovaných sklářských ústavů v Haidě (Boru – Novém Boru), Kamenickém Šenově a Jablonci nad Nisou. Třetí část *Trnitá cesta k založení školy* popisuje nelehkou situaci a potřebu železnobrodských občanů

¹ Název školy se velmi často měnil, jak dokládá příloha č. 10 na s. 86.

zřídit vlastní českou sklářskou školu, která by konkurovala německým institucím a podporovala domácí produkci. Další kapitola s nadpisem *Počáteční nesnáze* vypovídá o finanční a prostorové tísní, nedostatku učitelů, potřebného vybavení a dalších problémech. Pátá kapitola nazvaná *První úspěchy* se zabývá rozkvětem školy a jejím přínosem pro české sklářství, které vyvrcholilo několika oceněními na mezinárodních i domácích výstavách. Všimá si i negativního postoje dělníků vůči této instituci. Šestý oddíl *Období hospodářské krize a druhé světové války* dokumentuje napjaté vztahy mezi Čechy a Němci ve výrobě bižuterie a úsilí školy vypořádat se s poklesem studentů i nelehkou situací v době okupace. Sedmá kapitola pojmenovaná *Poválečná obnova* poukazuje na těžké období po ukončení války a mapuje situaci školy a zdejšího hospodářství po roce 1948. Předposlední, osmá kapitola s názvem *Významné osobnosti školy* je věnována důležitým pedagogům, kteří svým nadáním ovlivňovali činnost nejen této instituce, ale i celého sklářského průmyslu. Poslední oddíl *Současná situace: úspěchy i problémy* rozebírá posledních deset let fungování školy spojené s pozitivními i negativními dopady 21. století.

Rozhodující část heuristické základny tvoří archivní fond: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě s časovým rozsahem 1920 – 1955, který je uložen ve Státním okresním archivu v Jablonci nad Nisou. Tento fond však není úplný, mnoho materiálů chybí nebo je nelogicky uloženo v jiných krabicích, proto bylo často velmi složité dopátrat se důležitých informací.

Z literatury jsem použila zejména tituly věnované sklářské historii a sklářskému průmyslu v českých zemích a díla zabývající se historickým a hospodářským vývojem Železnobrodsku a jeho okolí. Knihu VÁVRY, J. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*,² jež popisuje dlouholetou sklářskou historii, proměnu výroby a zdobení skla, jsem využila v první a druhé kapitole věnované dějinám skláren a sklářské výuce. Pro zmapování situace na Železnobrodsku jsem čerpala z knihy SCHEYBALOVÉ, J. *Krajem skla a bižuterie*.³ Autorka se v ní zaměřila především na historický, kulturní a hospodářský vývoj regionu. Ve druhé kapitole a dalších pasážích o odborném školství jsem využila dílo ČERNOHORSKÉHO, Z. *Vývoj učňovského školství v Československu*,⁴ které je však napsáno pod vlivem ideologie 70. let 20. století a tudíž není příliš objektivní. Pro popis konkrétních německých sklářských škol jsem si vybrala literaturu STRNADA, J.;

² VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. 201 s. ISBN neuvedeno.

³ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. 189 s. ISBN 80-901972-5-6.

⁴ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk. *Vývoj učňovského školství v Československu*. 1. vydání. Praha: SPN, 1973. 181 s. ISBN neuvedeno.

NOVÁKOVÉ, K.; PADRTY, F. *Uměleckoprůmyslová škola v Jablonci nad Nisou 1880 – 2000*,⁵ LANGHAMERA, A. *Vyšší odborná škola sklářská a Střední průmyslová škola sklářská Nový Bor 1870 – 2000*⁶ a WERNERA, P.; LANGHAMERA, A. *Minulost a přítomnost sklářské školy v Kamenickém Šenově 1856 – 2002*.⁷ Všechna tři zmíněná díla dokumentují založení, historický vývoj a podíl těchto škol na sklářské produkci. V předposlední kapitole o významných učitelích školy jsem nahlédla do knih PEŠATOVÉ, Z.; URBANA, S. *Jaroslav Brychta*⁸ a KLASOVÉ, M. *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*,⁹ které jsou věnovány životům a dílům železnobrodských profesorů.

Z časopisů a sborníků jsem čerpala zejména ze sborníku *Ars Vitraria* 1 – 9 z let 1966 – 1989, který je obecně zaměřený na sklo, sklářství a sklářský průmysl. Byl vydáván Muzeem skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou v nepravidelných intervalech 1 – 7 let. Dále z časopisu *Jizerská Kóta* 0428, což je kulturní revue severovýchodních Čech se zájmem o historii, umění a kulturu v oblasti Pojizeří. Pro některé pasáže jsem použila sborník *Z Českého ráje a Podkrkonoší*, který vychází jednou ročně pod taktovkou Státního okresního archivu v Semilech, a odborný dvouměsíční časopis *Keramika a sklo* zaměřený na design, umění a řemeslo.

Velmi důležité informace mi poskytly i katalogy, které vyšly u příležitosti významných výročí Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské. Jednalo se o materiály oslavující 50, 65, 70 a 85 let fungování školy. O něco obsáhlejší informace jsem našla ve školní brožuře *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*.¹⁰ Pro výzkum současné situace školy jsem báda ve vydaných výročních zprávách, které jsou k dispozici na internetu.

⁵ STRNAD, Jan; NOVÁKOVÁ, Kateřina; PADRTA, František. *Uměleckoprůmyslová škola v Jablonci nad Nisou: 1880 – 2000*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola Jablonec nad Nisou, 2001. 280 s. ISBN nevedeno.

⁶ LANGHAMER, Antonín. *Vyšší odborná škola sklářská a Střední průmyslová škola sklářská Nový Bor: 1870 – 2000*. 1. vydání. Nový Bor: Vyšší odborná škola sklářská, 2002. [110 s.]. ISBN nevedeno.

⁷ WERNER, Pavel; LANGHAMER, Antonín. *Minulost a přítomnost sklářské školy v Kamenickém Šenově 1856 – 2002*. 1. vydání. Kamenický Šenov: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, 2002. 125 s. ISBN nevedeno.

⁸ PEŠATOVÁ, Zuzana; URBAN, Stanislav. *Jaroslav Brychta*. 1. vydání. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1963. [85 s.]. ISBN nevedeno.

⁹ KLASOVÁ, Milena. *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2002. 278 s. ISBN 80-86010-53-8.

¹⁰ LANGHAMER, Antonín. *Minulost a současnost školy. Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. 78 s.

1. Dějiny sklářství v Jizerských horách

O počátcích českého středověkého sklářství můžeme mluvit od přelomu 12. a 13. století.¹¹ Nejstarší sklářská sídla jsou doložena na vimperském panství z roku 1359 a rožmberském panství u Vysokého, před rokem 1377. Sklářství se rozvíjelo zejména v pohraničních oblastech Čech, kde byl dostatek vody, dřeva a křemičitého písku - Šumava, Jizerské hory a Krušné hory. Během 14. století bylo na celém českém území čtyři až šest skláren, v 15. století pak šest až osm. Jejich produkce výrazně stoupla o století později, kdy se jejich počet ustálil na šestatřiceti.¹²

O tom, jak se výroba skla dostala do Pojizeří, kolují dvě verze: První se domnívá, že sem byla zavezena karavanou Féničanů putujících k Baltu za jantarem. Pravděpodobnější je však druhá domněnka, že ubývající zásoby kozákovských polodrahokamů nutily předky k tomu, aby si příjmy zachovali napodobeninami ze skla. Jeho barvy pak označovali právě jmény drahých kamenů, které připomínaly (topas, rubín, ametyst, safír, akvamarín, opál, achát, atd.).¹³

Jizerské hory zprvu nebyly hustě osídleny, poskytovaly však vydatný zdroj dřeva potřebný k tavení skla. První sklářské hutě se zde objevily již v 16. století, ale přírodní poměry se zachovaly ve stejné podobě až do 17. a 18. století. Právě v této době začala v oblasti růst sklářská výroba na statcích šlechty, obcí a duchovenstva. Skláři mýtili lesy, zužitkovávali dřevo, které se nedalo jinak zpeněžit, a kolonizovali tak stále vyšší oblasti hor, zejména poté, co bylo dříví okolo skláren vykáčeno. V každém výrobním okruhu se nacházely plošně rozsáhlejší, tzv. „mateřské“ hutě a vedle nich menší hutě „dceřiné“. Ležely na návětrných svazích v bezprostřední blízkosti vodního zdroje. Sklářny vyráběly zejména měsíční skla do oken,¹⁴ svícny, konve, sklenice, poháry, soudky, misky, pateříky,¹⁵ vitráže,

¹¹ Svědčí o tom prameny písemné (kupní smlouvy, nájemní smlouvy), ikonografické, hmotné, archeologické, topografické nebo toponomastické (místní názvy jako Skláře, Sklená Huť, Sklenářová Lhota, Staré Hutě). Mnohé prameny jsou uváděny v pracích Fr. Mareše: *České sklo*. Praha, 1893 a Ed. Schebka: *Böhmen Glasindustrie und Glashandel*. Prag, 1878.

¹² Státní okresní archiv v Jablonci nad Nisou. Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod. Historie. Karton č. 3.

¹³ VIHAN, Vladimír. Sklářství na Železnobrodsku. In: *Železný Brod: město skla a stavebních památek*. 1. vydání. Brno: Národohospodářská propagace Československa v Praze, 1946. S. 22 – 24.

¹⁴ Od středověku se ploché sklo vyrábělo tak, že sklář vyfoukl baňku, po oddělení od pišfaly ji přilepil na přílepník a po opětovném zahřátí vyhladil prkénkem do kotouče připomínajícího měsíc v úplňku. Odtud název měsíční sklo. Až do 18. století se tak vyráběla k zasklívání oken běžně používaná, do olova vkládaná prohlédací kolečka.

¹⁵ Pateříky byly korálky do růženců. Jméno je odvozeno od modlitby Otčenáš, latinsky začíná slovy Pater noster.

zrcadlové sklo a další. Kromě sprostého, tzv. lesního skla,¹⁶ se žádalo i přepychovější sklo barevné (bílé, modré, červené a tmavé) a především čiré. Český křišťál pravděpodobně vznikl v rudolfínské době a pro své optické vlastnosti a pevnost se záhy po třicetileté válce stal velmi vzácnou a žádanou surovinou. Díky ní nabylo české sklářství na plná dvě následující století monopolního charakteru svým distribučním systémem, jež se obecně nazývá „sklářská kompanie“.¹⁷

Od 16. století se výrobky začaly zdobit malováním (z Itálie), bílým pruhováním,¹⁸ zlacením, kováním, rytím neboli řezáním (na povrchu) a broušením (do hloubky). Zprvu se po vzoru Benátek žádalo tenké sklo, později silnostěnné napodobující kozákovské kameny. Na rozvinutí barokního rytí skla se výrazně podíleli pražští řezáči drahokamů¹⁹ v čele s Kašparem Lehmannem (1563/1565 – 1622), původem ze severoněmeckého Ülzeny, jenž jako první pokryl křišťálové sklo hlubokou rytinou. Spolu se svými žáky a učedníky působil tento umělec na dvoře císaře Rudolfa II., od něž v roce 1609 obdržel na své umění privilegium. Lehmann rovněž zdokonalil konstrukci rytecké stolice, když velké kolo nahradil menším, které nepoháněl ručně, ale šlapadlem kolovratu.²⁰

Počátek obchodu s českým sklem lze doložit do 15. století. Podle Karla Heneše²¹ se v tomto období objevilo sklo českého původu ve Frankfurtu nad Mohanem, po roce 1570 v Augšpurku a Norimberku, prostřednictvím holandských kupců se posléze dostalo i do Gdaňsku. Vyvážely se zrcadla, brýle, okenní kolečka a hodnotnější zdobené duté sklo na objednávku šlechty a bohatého měšťanstva. Čeští obchodníci se sklem se tak na trhu stali nevíтанou konkurencí pro německé skláře.²²

Od počátku 16. století až do poloviny 17. století se výrobky nosily v krosnách nebo rozvážely na trakařích po obchodní cestě ze severní Itálie, přes Pasov, Budějovice a Prahu do Hamburku nebo Nizozemí, kterou poté zničila třicetiletá válka. Dostávaly se i do Paříže, Moskvy, Cařihradu, Cadizu a dalších. Této době se říká „*období potulného obchodu*“.

¹⁶ Lesním sklem je nazýváno sklo s nazelenalou barvou (obsahuje příměsí železa) a bublinkami. Šlo o jednoduché tvary předfukované do cylindrických nebo kónických forem, často zdobené štípanými nálepy, kapkami, atd.

¹⁷ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 130. ISBN nevedeno.

¹⁸ Sklo nitkové, páskové, filigránové a síťové je průhledné čiré sklo se zataveným dekorem nebo nitěmi z opakního bílého popř. později i barevného skla.

¹⁹ URBAN, Stanislav. Řezáči drahokamů v Čechách (16. – 17. století). In: *Ars Vitraria* 5. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1974. S. 6 – 23. ISBN nevedeno.

²⁰ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 137 – 143. ISBN nevedeno.

²¹ HETTES, Karel. Venetian Trends in Bohemian Glassmaking in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. In: *Journal of Glass Studies*, Vol. V/1963, Corning, New York, s. 39 – 53.

²² ŠRÝTROVÁ, Drahomíra. K počátkům obchodu s českým sklem. In: *Ars Vitraria* 1. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 31 – 38. ISBN nevedeno.

Od 50. let 17. století se sklo převáželo bezpečněji, a to na slaměných fůrách a loděmi po říčních tocích – Vltavě a Labi. V letech 1618 – 1648 utrpělo sklářství válkou, ochabnutím obchodu i úbytkem lesů. Přesto výroba nezanikla, v 18. století se její středisko přesunulo z jižních Čech na český sever. Zde se vytvářely první obchodní kompanie, které snáze pronikaly se svým zbožím na zahraniční trh, kde si zřizovaly své expositury - „české domy“.²³

Před rokem 1781 pracovaly na území dnešních Jizerských hor tyto sklářské hutě: Rejdice, Sklenařice, Vysoké nad Jizerou, Huť, Dolní Kořenov, Josefův Důl (Antonínov), Mšeno, Blatná, Nová louka, Kristiánov a Bedřichov.²⁴

Ve Sklenařicích proběhl v letech 1956 – 1957 první archeologický výzkum, který provedl Archeologický ústav ve spolupráci s Uměleckoprůmyslovým muzeem v Praze. Předměty, jež byly nalezeny, jsou datovány od druhé poloviny 15. století a nyní jsou vystaveny v muzeu ve Vysokém nad Jizerou. Další výzkum započal roku 1958 v Rejdické huti. Ta byla nejspíše založena mezi roky 1565 – 1575 Pavlem Schürerem ml. na panství Smiřických ze Smiřic. Její majitel se však více věnoval svým šumavským hutím a kolem roku 1609 prodal Rejdice Gerhardu Ewaldovi st., jehož podílníkem se stal Jiří Preissler. V roce 1617 získal Preisslerův syn Jan huť celou, postupně přecházela na rodinné potomky, a to až do 18. století, kdy zanikla v důsledku konkurence a nedostatku dřeva. Část nálezového celku se stala součástí archeologické sbírky Severočeského muzea v Liberci. Většinou se jedná o zlomky skleněných pohárů, flakónů a nádob. Dějiny sklárny v Rejdicích i výzkumné práce vedené ve Sklenařicích podrobně zpracovala ve svých studiích Dagmar Hejdomá.²⁵

Zájem o archeologické výzkumy starých skláren stoupl v 70. letech 20. století. Mezi léty 1973 – 1975 proběhly badatelské práce v Karlově huti u Janova nad Nisou a v letech 1975 – 1976 v Bedřichově. Poslední zmiňovaná sklárna patří k jedné z nejstarších, byla založena roku 1598 Petrem Wandererem a od roku 1614 ji držel sklářský rod Hänischů, později Lehmanů a Waterů. Skládala se z vlastní huti, mlýna, stoupy a domu sklářského mistra. Ostatní dělníci docházeli za prací ze vsi. V roce 1711 byla huť kvůli požáru přestavěna a od roku 1752 se stala vlastnictvím Jana Josefa Kittela z Falknova u České Kamenice, který ji roku 1769 prodal svému bratranci Janu Leopoldovi Riedelovi. Ten ji zakoupil pro svého

²³ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 145 – 146. ISBN neuvedeno.

²⁴ STARÁ, Marcela. Sklářská produkce z oblasti Jizerských hor. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 2, s. 60 – 61. ISSN neuvedeno.

²⁵ HEJDOMÁ, Dagmar. Archeologický výzkum sklářské huti ve Sklenařicích, okres Semily. In: *Ars Vitraria 1*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 12 – 25. ISBN neuvedeno; HEJDOMÁ, Dagmar. Sklářská huť v Rejdicích. In: *Ars Vitraria 3*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: [b.n.], 1971. S. 7 – 13. ISBN neuvedeno.

bratra Františka Antonína. Sklářskou huť však od roku 1795 postihoval stálý nedostatek dřeva a její produkce začala upadat. Definitivně byla zavřena a opuštěna roku 1805. Z jejích nálezů jmenujme přes tisíc fragmentů keramických a glazovaných nádob, zlomky železa, náustek píšťaly a 1 500 zlomků čirého a zejména lesního skla.²⁶

Nejpropracovanější výzkum však provedl v letech 1973 – 1975 Jaroslav Kaván v Karlově huti na soutoku Blatného a Červeného potoka. Tu založil roku 1758 Antonín Weber na počest majitele rohozeckého panství Karla Josefa Desfourse. Antonín Weber však huť stavěl na úvěr, silně se zadlužil a nebyl schopen platit pravidelné poplatky vrchnosti stanovené nájemní smlouvou. 1. prosince 1761 proto byla huť pronajata Janu Leopoldovi Riedelovi. Smlouva byla později kvůli Weberovým sporům s vrchností prodloužena až do konce ledna 1775. Nedostatečné výdělky vedly k brzkému rozebrání dřevěné budovy hutě i sklářských pecí, z domu sklářského mistra zůstal pouze sklep. Archeologické výzkumy zde objevily stovky kilogramů materiálu, jako jsou pánve, nářadí, polotovary, poškozené výrobky, technologický odpad i životní potřeby sklářů. Jejich část je vystavena ve stálé historické expozici Severočeského muzea v Liberci, zbytek se nachází v depozitářích. Jan Leopold Riedel přešel na clam-gallasovské panství na Liberecku, kde měla vrchnost větší porozumění pro podnikání. V nynějším Kristiánově pak zbudoval skutečnou sklářskou osadu.²⁷

Riedel vlastnil i další hutě. V roce 1753 převzal po svém bratranci Janu Josefu Kittelovi Zenknerovu huť v Antonínově, která již měla obchodní spojení se Žitavou. Roku 1761 získal do nájmu výše zmíněnou Karlovu huť a v roce 1766 i huť na Nové louce. Obě od svého příbuzného Jana Josefa Kittela. Sám však na provoz tří hutí nestačil a proto povolal z Falknova své rodinné příslušníky, rodiče a nejmladšího bratra. Novou louku převedl roku 1786 na svého syna Antonína, který určil budoucí cestu rodinného podnikání a jeho potomci se stali monopolními dodavateli suroviny (tyčí, tyčinek a trubiček) pro jablonecké zboží. Riedlova huť na Nové louce zanikla roku 1839 kvůli odlehlosti od nových center bižuterní výroby. Během 19. století se Riedlové přesunuli do údolí řeky Kamenice.²⁸

Výzkumy skláren v Jizerských horách byly kvůli dokumentaci ohrožených lokalit, na jejichž místech probíhá bytová výstavba, dočasně pozastaveny.²⁹

²⁶ STARÁ, Marcela. Sklářská produkce z oblasti Jizerských hor. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 2, s. 60 – 61. ISSN neuvedeno.

²⁷ KAVÁN, Jaroslav. Výsledky archeologického výzkumu Karlovy hutě v Jizerských horách, která pracovala v letech 1758 – 75. In: *Ars Vitruvia 7*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1980]. S. 19 – 51. ISBN neuvedeno.

²⁸ URBAN, Stanislav. Riedlova huť na Nové louce v Jizerských horách. In: *Ars Vitruvia 1*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 56 – 67. ISBN neuvedeno.

²⁹ STARÁ, Marcela. Sklářská produkce z oblasti Jizerských hor. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 2, s. 60 – 61. ISSN neuvedeno.

V 18. století ochromily české sklářství domácí války a spory na francouzské a italské půdě, které přerušily výhodné obchodní spojení směrem na západ. Zákaz obchodu, zvýšení cel, nemožnost odchodu do ciziny a další negativní nařízení měly za následek zánik většiny exportních domů, které přibližně od roku 1725 rozvíjely své pobočky v Lisabonu, Petrohradu, Kodani, Hamburgu, Haagu, Bordeaux, Seville, Neapoli, Anconě, Terstu, Cařihradu i jinde.³⁰

Po Velké francouzské revoluci obraceli obchodníci z monarchie svou pozornost spíše na východ a jihovýchod. Kolem roku 1800 je pro Čechy datováno již asi 66 hutí a 2/3 zboží určené pro vývoz. Vyhlášení kontinentální blokády v roce 1806 znemožnilo odbyt skla v zámoří a rusko-turecká válka, která vypukla v témže roce, i export jihovýchodním směrem. Tohoto pasivního období ze strany českých sklářů rychle využili Angličané, Francouzi a Holanďané, kteří zaplavili uprázdněný světový trh levnějším zbožím.³¹

České sklárny se zprvu pokoušely napodobovat anglické vzory v duchu empiru, ale cestou z krize se ukázala být až výroba nových druhů barevných skel. Od počátku 30. let 19. století začal vývoz opět plynule stoupat, ovšem odbytové potíže určité skupiny výrobků se opět prohloubily vyhlášením ochranných cel na sklo v německých zemích roku 1839. Ke snížení vývozu došlo i v letech 1848 – 1849 pod vlivem neutěšené hospodářské situace a revolučních událostí. Přesto se krize odrazila na sklářských produktech méně než na jiném zboží.³²

Po revoluci přešla vláda k podpoře kapitalistického podnikání a v únoru 1852 zavedla nový celní řád, jenž obchod ve velké míře uvolnil. Strategií vládního kabinetu se stala ochrana méně rozvinutého průmyslu před cizí konkurencí. Krátkou dobu prosperity, v níž byla založena i specializovaná sklářská škola v Boru (1856), opět narušila léta 1858 – 1859, kdy došlo k přechodnému snížení celkového vývozu skla vlivem hospodářské krize. Pomalá reakce na změny ve světovém uměleckém průmyslu pak zapříčinila pětiletou stagnaci na počátku 60. let 19. století.³³

Vývoz sklářské produkce se začal opět prudce zvyšovat v letech 1867 – 1873, v habsburské monarchii nastala zlatá doba hospodářské konjunktury. Díky ní mohla vzniknout i druhá sklářská škola, tentokrát v Kamenickém Šenově (1870). Po roce 1870 prudce vzrostl zejména vývoz bižuterního zboží, poté co prusko-francouzská válka vyřadila

³⁰ SOKA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

³¹ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 146. ISBN neuvedeno.

³² LNĚNIČKOVÁ, Jitka. Vývoz skla a skleněných výrobků z habsburské monarchie v letech 1831 – 1900. In: *Ars Vitraria* 9. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1989. S. 54 – 61. ISBN neuvedeno.

³³ Tamtéž.

nejsilnějšího českého konkurenta – Francii. O šest let později nastala nová hospodářská krize, kterou monarchie řešila úpravou celní politiky a přechodem k autonomnímu celnímu tarifu.³⁴

Konec 19. století se nesl v duchu kolísajícího exportu, v němž se projevovalo střídání módních vln – neobaroka, neorenesance a třetího rokoka. V roce 1891 se Rakousko odklonilo od autonomního celního tarifu a přešlo k obchodní politice mezinárodních smluv, o rok později zahrnoval sklářský průmysl již 2 920 závodů se 17 508 dělníky. Dynamický rozvoj, nové technologie a artikly zapříčinily, že se sklářství v roce 1900 dostalo na třetí místo ve státním exportu, hned za výrobky textilního a potravinářského průmyslu. Vývoz byl orientován čtyřmi směry, do Turecka, Itálie, Španělska a Německa.³⁵

Od 2. poloviny 19. století, pronikala sklářská produkce i na Železnobrodsko. Zdejší tradiční rukodílná a domácí textilní výroba již přestávala stačit levnějšímu a líbivějšímu továrnímu zboží a byla nutně omezována. Tím začaly strádat nejen rodiny tkalcovských a soukenických tovaryšů, ale i zemědělců, neboť chudá podhorská políčka nestačila na obživu nově nezaměstnaného obyvatelstva. Přebytku pracovních sil začali využívat první průmysloví podnikatelé včetně libereckého barona Liebiga, jenž v Železném Brodě zřídil přádelnu bavlny. Byly otevřeny i nové břidlicové lomy v okolí vesnic Těpeře, Bratříkov, Radčice a Jirkov, na Brodci postavena moderní vápenka. Nové podniky však nebyly natolik rozsáhlé, aby přinesly pracovní příležitosti pro široké vrstvy obyvatelstva. Zaměstnání obvykle našlo jen několik mužů z nejbližšího okolí a malý počet žen pouze v přádelně bavlny. Nová železnice Pardubice - Liberec navíc začala dovážet levnější mouku z Uher a přivedila tak zánik významných týdenních trhů na obilí. Všechny tyto faktory způsobily hospodářský úpadek Železného Brodu, kdy poklesla nejen obliba výročních trhů a tradičního sukna, ale mimo město se přenesl i dosud čilý dopravní ruch.³⁶

V této době existenční nejistoty začalo do Železného Brodu proudit ze sousedního Jablonecka nové odvětví – sklářství, zejména po zavedení výroby skleněných perlí, knoflíků, kroužků, kamenů, náušnic a dalších ozdob (tzv. jablonecké zboží). Nejsilnější vlna nastoupila od 60. let 19. století, kdy samotný Jablonec nad Nisou již nestačil uspokojit zvýšenou poptávku po skle ve světě. V letech 1870 – 1880 přišla na Železnobrodsko výroba sekanice (*benátského šmelcu*), drobných korálků, které se sekaly nebo řezaly ze skleněných trubiček (*rafik*) kovovými noži, později na šlapáním poháněném stroji zvaném cojk (*klemprda*, *klemprcojk*). Zprvu se vyráběl pouze šmelc černý a průzračný (*krystal*), zanedlouho i ve všech

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ SOCHOR, František. Počátky sklářství na Železnobrodsku. In: *Ars Vitraryia* 2. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1968. S. 80 – 89. ISBN neuvedeno.

barevných variantách. Ten nejdrobnější se sekal z trubiček kulatých, větší ze čtyř- až šestihranných, poté se broušil (*šlejšoval*) na pískovcových brusech. Před broušením se korálky jednotlivě navlékaly na dřevěné hůlky s jehlou (*motačky*), větší počet na tzv. dendlíky, do nichž mohlo být zaraženo i několik jehel současně. Palcem se pak tiskly k brusu a postupně obracely, aby se vybrousily jednotlivé hrany. Podle počtu vybroušených plošek se korálky nazývaly tříkrátky nebo pětikrátky.³⁷

Z let 1874 – 1875 se datuje první broušení na drátech, které výrazně urychlilo práci. Tento postup poradili místním brusičům italsí dělníci, kteří pracovali na výstavbě železnice Železný Brod - Tanvald, a znali ho ze své vlasti, kde byl již dlouho používán. Výroba se brzy velmi rozšířila, a to zejména díky mlynářům, kterým brusiči platili 1 zlatý 20 krejcarů až 1 zlatý 50 krejcarů nájemného z vody, která poháněla nové brusy (starší typy se musely namáhavě roztáčet rukou nebo šlapáním), světlo si však museli opatřit sami. Ve všech mlýnech na potoce Žernovníku, od Zásady až do Železného Brodu, vznikaly brusné stolice, největší v prostředním Radově mlýně a v bývalé Maryškově přádelně vlny.³⁸ Surové sklo a polotovary dodávaly sklárny z Antonínova, Bedřichova, Huti, Rejdic, Kristiánova a Nové louky. Brusírny byly zakládány i na řece Kamenici a smržovském potoce.³⁹ Muži vykonávali namáhavější práce (mačkání do forem, broušení,...), ženy a děti pomocné a lehčí (leštění, malování, navlékání korálků na dráty,...). Chudý lid si nový pramen obživy úzkostlivě bránil před jeho rozšiřováním do ciziny, neboť se obával zahraniční konkurence.⁴⁰

Brzy se však začala ozývat kritika slušných výdělků, kterých pracovníci dosahovali jen zručností bez zkoušek a výučního listu. Maloměstští řemeslníci, obchodníci, továrníci a hlavně mistři se na nové zaměstnání dívali s pohrdáním, jako na „nepoctivé řemeslo“, které nelogicky více přeje „dělníkům než pánům“. Železnobrodský kronikář Michal Fišer napsal v roce 1888 o navlékání toto: „...*Broušení skla, skelných korálů a sekání rafik byl pro zdejší horský lid a okolí železnobrodské zvlášť výdělek příliš velký, kardinálský. Brusič seděl na takovém cojku celý boží den jako paša a jeho celý um záležel pouze na zručnosti prstů, kterými přitlačoval korále na brus. To byla celá jeho škola!*“⁴¹

³⁷ Tamtéž.

³⁸ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 111. ISBN 80-901972-5-6.

³⁹ TOMANDL, Mojmir. Brusírny skla na vodní pohon v povodí řeky Kamenice. In: *Ars Vittraria* 6. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, [1978]. S. 23 – 31. ISBN nevedeno.

⁴⁰ SOCHOR, František. Počátky sklářství na Železnobrodsku. In: *Ars Vittraria* 2. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1968. S. 80 – 89. ISBN nevedeno.

⁴¹ Cit. dle: SOCHOR, František. Počátky sklářství na Železnobrodsku. In: *Ars Vittraria* 2. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1968. S. 80 – 89. ISBN nevedeno.

Práce se sklem se přesto rychle rozšiřovala, k broušení se brzy přidalo rumplování v dřevěných okovaných sudech (*rumploch*), kam se nasypaly korále, napustila voda a rychle se otáčející kamenný brus uvnitř omlél ostré hrany sekanice. Tak vznikaly tzv. dvoukrátky, které se spolu s ostatním broušeným zbožím ještě leštily ohněm (*pulírovaly*) pro zvýšení lesku. Vypalování probíhalo na ohnivzdorných šamotových talířích, na které se korálky narovnalý a vsunuly do pece vytápěné smrkovým dřívím.

Dalším druhem šmelce byl tzv. rokajl (*roccail*), jenž se vyráběl z kulatých rafik s příměsí olova. Sekanice z tohoto materiálu se páčila (*rundlovala*) v plechových bubnech ve směsi vápenného a uhelného prachu nad otevřeným plamenem. Hrubé hrany se následkem žáru roztavily a zakulatily, čímž vznikly kulaté perličky. Všechny hotové korálky se navlékaly na nitě a dodávaly exportérům na vývoz do ciziny.⁴²

V roce 1885 si sklářští podnikatelé na Jablonecku (Josef Riedel v Polubném a Ludvík Breit v Lučanech) pořídili moderní stroje na sekání rafik i stroje na broušení. Výkonnější, rychlejší a levnější zpracování začalo brzy omezovat výdělky sekáčů a brusičů. Uvádí se, že jeden sekací stroj vyprodukoval za den 1 800 000 veletuctů⁴³ korálek za přispění pouhých šesti lidí. Dříve bylo na toto množství potřeba 360 sekáčů. Sklářští dělníci proto již roku 1889 poslali c. k. vládě ve Vídni petici, v níž žádali o ochranu tradiční výroby, která pro ně byla jediným zdrojem obživy. Rakouská vláda se ovšem pracovníků nezastala a ti ve svém rozhořčení rozbili o rok později všechny stroje v továrně Ludvíka Breita v Lučanech (tzv. Lučanská pozdvižka). Situace se však nezlepšila, na místě střetu s četníky zůstali dva mrtví dělníci, ostatní vzbouřenci byli zatčeni a odsouzeni. Výdělky klesaly i nadále, roku 1890 se za vybroušení tisíce tuctů korálek platilo ještě 14 – 18 krejcarů, zatímco o čtyři roky později spadla mzda na pouhé 4 a 1/2 krejcaru.⁴⁴

Nízké platy měly za následek chudobu a nezaměstnanost i přes rozšiřování nového odvětví sklářské výroby z Jablonecka v 80. letech 19. století. Mačkání skla čili „drikování“ spočívalo ve vsunutí rozžhaveného konce skleněné tyčinky mezi drobné formičky (*kaplíky*), které se sevřely stiskem sklářských kleští. Takto vzniklým korálkům se také říkalo „anglický druk.“ Tyčinky se zpočátku nahřívaly u petrolejového kahanu na sklářském stole, pod nímž byl měch, jehož sešlápnutím se do hořáku vhněl vzduch pro docílení větší výhřevnosti. Později byly nahrazeny kahany se čtyřmi hořáky vytápěných čistým benzínem. Po vytvarování korálky zůstaly mezi oběma polovinami kaplíku zbytky nadbytečného skla, které

⁴² Tamtéž.

⁴³ Veletucet se rovnal 144 kusům.

⁴⁴ SOCHOR, František. Počátky sklářství na Železnobrodsku. In: *Ars Vitraria* 2. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1968. S. 80 – 89. ISBN neuvedeno.

se u větších druhů ostříhovaly a u menších otloukaly v pytli (*šitlovaly*), poté se opět brousily. Nejrozšířenější byly tzv. půldvojky, korálky o průměru 1 a 1/2 čárky podle coulové míry.⁴⁵ Byly ploché, měly jednu nebo dvě dírky, jež vznikly pomocí jehly v kleštích (*flísle, píchance*) a pouze se šitlovaly, případně pálily. Flísle se začaly zdobit irizováním a zlacením a používaly se zejména jako ozdoby pro dámské šaty (*poznamenty*). Jejich výroba se ujala především v Zásadě a Držkově, odkud se prostřednictvím jabloneckých domů vyvážely do Egypta a Orientu.⁴⁶

Stejné použití měly i kaluty (z franc. *calloutte*), kamínky s plíškem ve spodní ploché části. Ten se vmáčkl do skleněného kamene již v kleštích. Na zpracování kalut se specializovaly Smržovka a Kokonín. Vyráběly se z nich různé ozdoby na dámské klobouky, přezky na oděvy a další.

První dřevěná mačkárna na Železnobrodsku vznikla v roce 1865 v Huntířově, měla ovšem pouze jednu pec a kleště. Pracovali zde Martin Štrynel z Alšovic a Antonín Stránský z Mukařova. Mačkárna se udržela pouze dva roky, neboť nedokázala držet krok s konkurencí z Jablonecka.

Dalším druhem zboží se staly cinkrláky, vyráběné z tenkostěnné kulaté nebo hranaté trubičky o průměru 3 – 6 mm. Kvůli malému rozměru se sekaly ručně na cojkách, později se ještě před nasekáním stříbřily. Cinkrláky sloužily k šití košíčků, záclonek, stínítek na lampy, deček, apod. Pro šití třásní se používaly špenkerle, sekané na délku 5 – 7 mm. Na jejich výrobu se zaměřovali podnikatelé ze Zásady, kterým se přezdívalo „světáci“.

Na Železnobrodsko se rozšiřovala hlavně výroba skleněných kroužků – benglí (*bangles*). Při jejich vzniku se uplatňovaly všechny druhy zušlechtování: řezání, broušení, vypalování, malování, zlacení, rytí a další. Zlacení chloridem zlatitým se provádělo pouze na povrchu korálků, stříbření chloridem stříbrným i uvnitř dírky. Chemické látky spolu s kalafunou, levandulovým nebo rozmarýnovým olejem se připravovaly v hliněných hrncích, kam se korále namáčely. Podobně probíhalo i platinování v platinové soli. Takto nabarvené zboží bylo nutné ještě vypálit. Zušlechtění s sebou přinášelo i zdravotní rizika pro zaměstnance. Při stříbření se používal roztok dusičnanu stříbrného, který dělníci při práci vdechovali. V těle se jim poté vyloučilo stříbro a způsobilo zčernání pokožky.

⁴⁵ 1 rakouský coul neboli palec, který měřil 2,63 cm, se rovnal 12 čárkám.

⁴⁶ SOCHOR, František. Počátky sklářství na Železnobrodsku. In: *Ars Vitraria* 2. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1968. S. 80 – 89. ISBN neuvedeno.

Irisování, čili zbarvení skla duhovými zrcátky, probíhalo při odpařování cínové soli nad plamenem, listrování neboli barevný lesk při zahřátí korálek namazaných roztokem vizmutové soli v kalafunovém ředidle.

Korálky se mohly barvit i anilínovými barvami, a to buď jenom na povrchu, nebo i uvnitř dírký (tzv. *prolejvané* nebo *vylejvané* korále). Zboží se nejprve nahřálo na 70 °C a poté se v hrncích ručně míchalo v roztoku lihu, anilínové barvy, šelaku a práškové křídly. Při vylejvání se vychladlé korálky ještě nasypaly do sudu s vodou, kde se vytáčením setřela barva z povrchu. Takto vzniklé perličky, barvené z velké míry v Držkově a Zásadě, požadovali zejména v německém Annabergu, kde se uplatňovaly při šití dámských podvazků.⁴⁷

Většina způsobů zušlechťování byla ovšem německými výrobci na Jablonecku přísně tajena a na Železnobrodsko se rozšířila až po první světové válce, kdy zde vznikl první větší podnik na výrobu drobného skla. V 90. letech 19. století existoval pro jablonecké zboží v Železném Brodě pouze malý exportní podnik. Jeho majitelem byl Josef Mužák, který v letech 1893 – 1894 vlastnil faktorství a později export v Železné ulici. Odtud zasílal zboží zejména do Francie. Po jeho odchodu převzali podnik učedník Kristián Wunderer spolu s Ludvíkem Lubasem,⁴⁸ kteří rozšířili vývozní oblast o Německo. Samotná výroba skla ovšem stále zůstávala závislá na německých podnikatelích a zadavatelích z Jablonecka.⁴⁹

Po celá 90. léta 19. století byli dělníci sužováni tovární produkcí pod taktovkou exportních domů, vývozem neopracovaného zboží, vysokými ochrannými cly na důležitých trzích a velkou zahraniční konkurencí.⁵⁰ V novém století očekávali Železnobrodští zlepšení pracovních podmínek a vyšší platy, avšak to se nestalo. Roku 1906 zahájilo všech 1 200 dělníků Liebigovy přádelny šestitýdenní stávkou, o rok později stávkovalo i 200 brusičů z okolí, kteří žádali desetiprocentní zvýšení mezd. Stávky se opakovaly v roce 1909, což u zaměstnavatelů vyvolalo obavy z násilí a rozhodli se brusírenské provozy omezit. Před první světovou válkou tak poskytovalo sklářství obyvatelům Železného Brodu pouze domácí práci pro německé podnikatele na Jablonecku.⁵¹

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ LUBAS, Ludvík. Paměti z dětství o sklářství na Železnobrodsku. *Železnobrodský zpravodaj*. 2004, č. 1, s. 17 – 20.

⁴⁹ SOCHOR, František. Počátky sklářství na Železnobrodsku. In: *Ars Vitraria* 2. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1968. S. 80 – 89. ISBN neuváděno.

⁵⁰ NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. S. 37 – 38. ISBN 978-80-247-2250-4.

⁵¹ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 111. ISBN 80-901972-5-6.

2. Obecný vývoj sklářského řemesla a odborného školství

2. 1. Výuka sklářství před založením škol

Již od nepaměti se v českých zemích přenášelo rozmanité sklářské umění z otce na syna nebo se vyučovalo prostřednictvím řemeslnických dílen. Rafinace surovin, tavení skla, tvarování, opracování a zdobení zaměstnávalo mnoho lidí. O tom, jak vypadaly sklárny v 16. století, hodně napoví dochované nájemní smlouvy sklářů s vrchností, která si jejich přítomnosti na svém panství velice cenila a často jim poskytovala určitá privilegia. V textu smlouvy z roku 1575 je zaznamenáno:

„Aby byla sklárna vystavěna, jsou prodány 4 lány pozemků s dřívím. Pole a luka, aby nový sklenář k své potřebě vzdělal a všechny nálomy, jakož i ležící dříví v horách... pro svou novou huť bral, 4 neb méně popelářů⁵² držel, kteří by mu v horách dvou panství „potřebný popel pálili“. Sklenář mimo to měl právo pro sebe, své dělníky a svou čeládku pivo vařiti – avšak bez újmy pro císařský tác, a potůčku... k založení a hnaní stoup a k zavodňování svých luk užívat; ale rybolovu v něm se až do dalšího zdržeti.“⁵³ Naproti tomu se sklář zavázal platit roční nájem 20 tolarů po 36 groších a 1 tolaru z každého popeláře. Dále měl jednu truhlu prohlédacích koleček ne dražších než 4 tolary přenechat pro potřebu panství a jednu kopu vinných sklenic (*ruren*) odvádět zcela zdarma. Za to měla jeho rodina kromě poddanosti zůstat osvobozena od všech služeb.⁵⁴

Jak je vidno z předchozího odstavce byly nájemní smlouvy často doplňovány různými výsadami, jako právem porybným, možností vlastnit pilu, mlýn, vinné sklepy a výčep, pekařskou živnost, masný prodej, právem lovit zvěř, chytat ryby a dalšími. Z těchto činností museli skláři odvádět vrchnosti určité dávky a poplatky.

Šlechta všemožně podporovala skláře v jejich aktivitě, neboť jejich prostřednictvím se na panství dostávalo velké množství peněz. Např. v roce 1669 získali skláři z Chřibské od hraběte Václava Norberta Oktaviána Kinského právo svobodně se ženit a rovněž osvobození od roboty. Od 80. let 17. století vydávaly vrchnosti privilegia i v oblasti jihočeské, která v této době svou sklářskou výrobou předčila i český sever. Jedno z nejvýznamnějších

⁵² Popeláři (flusaři, salajkáři) spalovali v lese dřevo na popel, z něhož v potoce vyluhovali čistou potaš (flus, salajku) potřebnou pro tavení skla. K získání jednoho kilogramu salajky bylo zapotřebí spálit 1000 kg dřeva; přednost byla dávana dříví bukovému, páliło se však i chrastí a pařezy.

⁵³ Cit. dle: VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 131 – 132. ISBN neuvedeno.

⁵⁴ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 131 – 132. ISBN neuvedeno.

uznání se dostalo Michalovi Müllerovi, od roku 1671 majiteli skelné hutě na eggenberském panství Vimperk. Ten objevil postup na výrobu „rubínového skla“⁵⁵ a zdokonalil český křišťál, jehož nové vylepšené bílé variantě dal název „křídové sklo“. Své velmi žádané výrobky dodával do řady evropských zemí i do Latinské Ameriky. Za této situace prohlásil roku 1683 hejtman vimperského panství Praun, že obchodem s křídovým sklem „*mnoho tisíc peněz do země a na panství přivedl, též mnoho poddaných výrobou těch druhů vydržoval.*“⁵⁶ Za tyto zásluhy obdržel o pět let později, 23. dubna 1688, od knížete J. Kristiána z Eggenberka významné privilegium, které mu ztvrzovalo osobní svobodu, právo vyrábět všechny druhy skla a brát ve vrchnostenských lesích všechno potřebné dříví ke stavbám a topení. Pro pálení popela obdržel zvláštní revír, kam ostatní skláři nesměli zasahovat. Dále získal Müller právo svobodného stěhování, osvobození od ubytování vojska a byl přímo podřízen vrchnostenskému hejtmanovi ve Vimperku. Za veškeré výsady zaplatil sklářský mistr poplatek 155 zlatých.⁵⁷

Hrabě Václav Norbert Oktavián Kinský byl všeobecně velkým podporovatelem sklářství a nechal zbudovat specializované sklářské osady – Sloup, Lindava, Velenice, Hajda (Bor). 28. srpna 1669 vydal v Chříbské zvláštní řád tamějším malířům a řezačům skla. Učedník, nebyl-li synem mistra, se měl učit po čtyři roky a do pokladny dát říšský tolar, dvě kopy míšeňských grošů a půl bečky piva, kromě toho se dva lidé museli upsat 15 kopami míšeňských grošů, jako záruka, že učedník neuteče a jinak se neproviní. Po vyučení měl tovaryš pobýt rok v cizině, nebo si rok odpracovat u mistra. Každý, kdo se chtěl stát mistrem, se musel prokázat rodovým listem, výučním vysvědčením a zhotovením mistrovského kusu - „*Proved' sedm svobodných umění z hlavy a z volné ruky na papír a zaplat' 15 kop, 4 libry vosku a mistrům oběd a bečku piva.*“⁵⁸

Jedna instrukce feudála z roku 1715 pro huťmistry a tovaryše obsahuje toto: „...*aby huťmistr nejen sám žil bohabojně, aby se vystříhal všeho klení a vší nemravnosti, nýbrž toho všeho požadoval i od svých tovaryšů. Huťmistr dostává právo tovaryše přijímat, poněvadž se mu svěřuje „veškeré děláni skla“. S dělníky má každý týden „počet udělati“, podle toho, jaké odvedli sklo a kolik si vybrali viktualií. Neforemné a vůbec se nehodící sklo má jim být odnímáno, ale s ním nakládáno jen jako se střepy a dělníkům nic od práce nedávat. Při kácení*

⁵⁵ Jde o rubín měděný, který byl znám dříve než zlatý. Jelikož byl rozšířen zejména v českých hutích, je možné soudit, že měděný rubín je skutečně český vynález.

⁵⁶ Cit. dle: ŠRÝTROVÁ, Drahomíra. K počátkům obchodu s českým sklem. In: *Ars Vitraria 1*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 30 – 38. ISBN neuvedeno.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Cit. dle: VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 147. ISBN neuvedeno.

lesa na palivové dříví a na „dříví popelové“ má huťmistr podrobit ohledům myslivosti a lesní hospodárnosti, les udržovat v čistotě a nepůsobit škodu. Viktuálie jak pro sebe, tak pro hutníky má huť odbírat jen z panství, nanejvýš smí chléb, když bude vyhašeno, nakupovat odjinud. Hutníkům se bude za práci platit hotovými, nikoli sklem, jak se často děje. Cent (starý) ⁵⁹ skelných střepů bude se mu počítat za 2 zlaté 15 krejcarů. Má robit „sprosté sklo“, kolečka a vůbec ony druhy, které přinesou panství největší užitek a jdou na odbyt. Služné dostane 52 zlatých ročně, 14 měr žita, 2 míry pšenice a na cestách 15 krejcarů za stravu. Kromě toho si smí chovat jednu krávu, která se bude v létě pást společně s panským stádem a pro niž v zimě dostane krmivo. Dříví mu přiveze panský potah. Jako obydlí se mu dává světnice s komůrkou a kuchyňkou...“ ⁶⁰

Řád hraběte Kinského v Kamenickém Šenově z roku 1694 nařizoval malířům a řezáčům skla čtyřleté učení, dvouleté tovaryšství a provedení mistrovské figury. Osvobození od roboty stálo každý rok 4 zlaté. Falknovský řád téhož šlechtice z roku 1776 pro pozlacovače a malíře ukládal čtyřleté učení a šestileté tovaryšství.

Pro podporu zrcadlové hutě v Prášilech, která dodávala polotovary do Sloupské továrny, využil hrabě Kinský svého předsednictví v obchodní komisi a roku 1763 zakázal kramářům prodej norimberských zrcadel. Dělníci ve Sloupu dostávali v roce 1777 30 krejcarů denně, cestovné pak 10 krejcarů. V této době však již zrcadlárna začala prodělavat a o tři roky později o ni hrabě Kinský ztratil zájem. ⁶¹

Sklářští huťmistři si dokázali velmi dobře zajistit živobytí. Např. Jan Leopold Riedel měl roku 1774 na Clam-Gallasově panství 30 strychů ⁶² lesa, vedle hutě, z níž platil 7 zlatých 30 krejcarů činže, čepoval pivo a kořalku a sůl nakupoval z Liberce. To vše mohl prodávat svým lidem. Kromě toho vlastnil i mlýn a pilu, z nichž platil 5 zlatých 50 krejcarů, louky, za jejichž nájem odváděl 22 zlatých 30 krejcarů, a dvě chalupy, z nichž byla roční činže 55 krejcarů. Od kusu dobytka za pasení v lese platil 30 krejcarů. Riedel dokonce založil faru, hřbitov, vystavěl kapli a svým dvěma synům opatřil vlastní hutě. ⁶³

Není divu, že čeští sklářští mistři byli pro své umění velmi často lákáni do ciziny, hlavně do Švédska. Stejně jako v Benátkách však bylo české sklářství pokládáno za státní tajemství a jeho šíření v zahraničí zakázáno. Roku 1750 byl dokonce vydán přísný zákaz,

⁵⁹ Staročeský cent vážil 62 kilogramů.

⁶⁰ Cit. dle: VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 153 – 154. ISBN neuvedeno.

⁶¹ Tamtéž. S. 147 – 148.

⁶² Strych (korec) je stará dutá míra, rovnající se našim 93,6 litru.

⁶³ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 154. ISBN neuvedeno.

podle něhož nesměl nikdo z tohoto oboru odejít do ciziny, kruté tresty byly určeny i nájemcům sklářů. Rovněž vandr byl v tomto období zakázán.⁶⁴

V roce 1767 byl vydán Sklářský reglement, který upravoval poměr huťmistra k tovaryšům a učedníkům, mezi nimiž vznikaly rozepře. Podle tohoto řádu mohl být učedník přijat pouze po schválení domácího obchodního koncesu, u křídového skla mělo učení trvat pět let, u tabulového a lahvového čtyři, u zrcadlového jen tři roky. V prvním roce měli tovaryši obdržet polovinu mzdy, od druhého roku již celou. Na deset sklářských pánví se směl učit pouze jeden učeň. Rovněž musel pocházet z tuzemska, ale přednostní právo bylo udělováno dětem zaměstnanců v hutí. Mistři se k tovaryšům měli chovat slušně, vyplácet jim výdělek do 14 dnů, nejméně však 4 zlaté v domácích penězích a přenechávat jim potraviny, sůl, pivo a šaty v tržní ceně neblížšího místa. Řád se zabýval i dalšími záležitostmi a podporou výroby skla.⁶⁵

O tom, jak probíhal den ve sklářské hutí 2. poloviny 19. století, svědčí zápisy Františka Rückla⁶⁶ ze západočeské sklárny na panství hraběte Mansdorf-Pauli. V této době se pece stále ještě vytápěly dřívím a tavba skla často trvala i šestadvacet hodin. Pracovní doba sklářů byla rozdělena na čtyři díla (směny) a každé z nich trvalo tak dlouho, dokud se všechna sklovina nespotřebovala. První dílo trvalo od pondělního rána do půlnoci s pouhými třemi půlhodinovými přestávkami. Druhé dílo začínalo ve středu hodinu po půlnoci a končilo téhož dne večer. Od čtvrtka večer do pátečního odpoledne trvalo třetí dílo, na přestávku a krátký spánek byla vyhrazena hodina a půl po půlnoci. Poslední čtvrté dílo se počínalo v sobotu po poledni a ukončovalo v neděli ráno. Době, po kterou se pracovalo u pece, se říkalo „*hic*“, přestávkám „*šmelctok*“.⁶⁷

Denní i noční práce se účastnily i děti ve věku šesti až čtrnácti let, sklářům přidržovaly formy, starší (zadáci) odnášely hotové výrobky do chladicí pece. Zadáci dostávali týdenní mzdu: během prvního hicu 1 zlatku a 50 krejcarů, později 2 zlatky, zároveň se ve volné chvíli snažili vytvořit vlastní výrobky. Okolo třinácti let se šikovní hoši stávali pomocníky mistrů a přebírali odpovědnější úkoly. Pomocnická práce jim týdně vynášela 3 zlatky 20 krejcarů až 5 zlatých 60 krejcarů, museli však být rychlí, opatrní a dovední jinak si vysloužili tělesný trest.⁶⁸

⁶⁴ Tamtéž. S. 160.

⁶⁵ Tamtéž. S. 161.

⁶⁶ VÁVRA, Jaroslav R. *Huťmistr Rückl*. 1. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1952. 196 s. ISBN neuvedeno.

⁶⁷ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 183. ISBN neuvedeno.

⁶⁸ Tamtéž. S. 183.

V roce 1859 byl vydán Živnostenský řád (ř. z. č. 227/1859), který rušil bývalá cechovní zřízení. Odlišoval postavení dělníků ve firmách s více než 20 zaměstnanci (továrny) a dělníků-tovaryšů v menších dílnách. Tovární zaměstnanci se nemohli stát samostatnými živnostníky, nesměli mít společnou nemocenskou pokladnu ani vlastní rozhodčí soudy. V továrnách byla zakázána práce dětí mladších 10 let, do 12 let byla vázána na povolení obce a pro mladistvé do 16 let platila omezená pracovní doba (max. 12 hodin ve dne, žádná noční práce). Dospělí pracovali většinou 10 – 20 hodin.⁶⁹

Za skutečné sklářské učedníky mohli být šikovní chlapci ve věku 12 – 14 let přijati až po schválení nájemce nebo majitele huti a pouze v případě bylo-li pro ně místo. Oboustrannou učební smlouvou, jež zakládala učební poměr, přejímali na sebe učedník i mistr určité povinnosti. Vyučující se musel starat o „živnostenské vzdělání učedníkovu“ a neměl ho „zaměstnávat ve službách jinakých“, učedník byl naopak „povinen učebnímu pánu poslušností, věrností a mlčenlivostí, pilností a slušným chováním a musel se podle jeho poukazu zaměstnávat v živnosti.“ Přesto, že Živnostenský řád poněkud omezil pravomoci mistra k jeho učedníkům, mohl je i nadále za nešikovnost tělesně trestat.⁷⁰

Řemeslnické studium platili učňům, kteří vychodili obecnou školu, jejich rodiče, a to i několik set zlatých, podle výnosnosti a oblíbenosti řemesla. Nástupem do vyučení se žáci stali členy mistrový domácnosti, bydleli pod jeho střechou a v rámci smlouvy dostávali stravu a ošacení. Jejich postavení ve vztahu k mistrovi se však, oproti cechovnímu zřízení, příliš nezměnilo. I nadále vykonávali hlavně podřadné práce a první dva roky byli spíše posluhy svého učitele, jeho rodiny a tovaryšů. Nežádka se stávalo, že s nimi bylo krutě zacházeno a trpěli hladem.⁷¹ Učedníci pálili křemen,⁷² připravovali hlinu pro tvorbu pánví, vyráběli předměty potřebné pro hutní provoz, pomáhali rozebírat staré pece a stavět nové a zdokonalovali se v práci se sklem. Po uplynutí tříleté doby byli povýšeni na mistry při obřadu zvaném „*frajšprech*“.⁷³

Jelikož při výuce tovaryšů neplatila žádná obecná pravidla, počítaly staré cechovní regule i nový Živnostenský řád s další průpravou mladých řemeslníků, a to prostřednictvím vandru, jenž se v 80. letech 19. století stal dokonce podmínkou k založení vlastní dílny.

⁶⁹ DRAHOTOVÁ, Olga a kol. *Historie sklářské výroby v českých zemích I. Od počátků do konce 19. století*. 1. vydání. Praha: Academia, 2005. S. 347. ISBN 80-200-1287-7.

⁷⁰ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 41. ISBN neuvedeno.

⁷¹ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.* 1. vydání. Praha: Svoboda, 1996. S. 184 – 186. ISBN 80-205-0088-X.

⁷² Křemen se užíval místo dnešního křemičitého písku.

⁷³ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 183 – 184. ISBN neuvedeno.

Zvyklost vandru ctíla zejména tradiční rukodělná řemesla, včetně některých sklářských oborů. Tovaryši mohli navštívit cizí kraje, vydělat si slušné peníze, získat zkušenosti a načerpat znalosti nových výrobních postupů. Pokud se prokázali platnou vandrovní knížkou, obdrželi ve vybraných městech zdarma stravu a jednodenní nocleh, v opačném případě byli posláni postrkem domů. Po vandru a vojenské docházce pracovali ve svých samostatných dílnách nebo docházeli za prací do továren.⁷⁴ Brzy nato se ženili, většinou s dívkami ze sklářských rodin, a zakládali vlastní domácnosti. Tak vznikaly celé generace sklářských rodů, které bydlely v budovách okolo hutě. Žili zde nejen sklářští mistři se svými potomky, pomahači a učedníci, ale i účetní, topiči, taviči, sušiči, flusaři, stupaři, mistři zhotovující formy a další.⁷⁵

2. 2. Vznik prvních odborných sklářských ústavů

Centrální vídeňské orgány si brzy začaly uvědomovat, že nedostatečně rozvinuté odborné školství brzdí hospodářské podnikání monarchie. V 50. letech 19. století se proto snažily iniciovat rozvoj vzdělání alespoň v rámci obecných a měšťanských škol, střední školství bylo orientováno spíše na klasická gymnázia. Několik málo reálek pak sloužilo především jako příprava pro studium na vysokých technických školách.⁷⁶

V roce 1861 vzniklo ve Vídni Ministerstvo obchodu, které mělo pravomoci k zakládání odborných škol, jež měly spojovat jak odborný výcvik, tak teoretické vyučování. Brzy nato začalo s jejich podporou i v odlehlejších regionech, kde se rozvíjela některá perspektivní hospodářská odvětví. Do jeho zorného úhlu se tak dostaly i severní Čechy spolu s jabloneckou bižuterií. Od roku 1882 převzalo funkci rozšiřování sítě odborných škol Ministerstvo kultu a vyučování. To na místo ředitelů a učitelů přednostně dosazovalo architekty, malíře, sochaře a absolventy vídeňské uměleckoprůmyslové školy. Centrálním orgánům se tak podařilo do roku 1875 založit v českých zemích sedmnáct nových odborných institucí i přesto, že cesta k vybudování škol s pravidelným denním vyučováním nebyla vůbec

⁷⁴ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Jak se žilo za času Františka Josefa I.* 1. vydání. Praha: Svoboda, 1996. S. 186 – 189. ISBN 80-205-0088-X.

⁷⁵ VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla.* 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. S. 183 – 184. ISBN nevedeno.

⁷⁶ STRNAD, Jan; NOVÁKOVÁ, Kateřina; PADRTA, František. *Uměleckoprůmyslová škola v Jablonci nad Nisou: 1880 – 2000.* 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola Jablonec nad Nisou, 2001. S. 13. ISBN nevedeno.

jednoduchá. V severních a severovýchodních Čechách narostl jejich počet na úctyhodných pětadvacet, většinou se jednalo o školy s německým vyučovacím jazykem.⁷⁷

Počátky odborného sklářského školství lze datovat do roku 1763, kdy byla otevřena piaristická škola v Haidě (býv. Boru, dnešním Novém Boru), právem považovaná za první instituci zaměřenou na přípravu sklářského dorostu. Před jejím vznikem určoval pravidla pro sklářské učně cech malířů, pozlacovačů a zavrtávačů skla v Chřibské. Hrabě Josef Kinský chtěl původně do Boru povolat kapucíny, ale na přání Marie Terezie dal přednost piaristům, jejichž příslušníci byli známí svými pedagogickými aktivitami.⁷⁸

Od příchodu do města Boru, až do 60. let 19. století, vzdělávali piaristé děti sklářských výrobců a obchodníků z města i okolí, aby je připravili na budoucí povolání výrobců a exportérů skla. Vyučovali základním školním předmětům, mechanizaci, obchodním naukám, latině, češtině i španělštině, geometrii a zeměpisu. Od začátku věnovali mimořádnou pozornost zejména kreslení, neboť kresba a práce s barvou patřily k nezbytným předpokladům pro úspěšné zvládnutí sklářského řemesla. U piaristů se často cvičili i někteří již vyučení skláři, což dalo podnět ke zřizování nedělních škol kreslení, které měly zvýšit umělecké cítění sklářských výrobců pro podporu stále krásnějších a hodnotnějších produktů. Na konci 18. století existovala tato škola např. při harrachovské sklárně v Novém Světě a od roku 1839 v Kamenickém Šenově. Do roku 1851 byla novoborská piaristická škola trojtřídní triviální školou, na niž navazovala čtvrtá třída základní školy. Poté se z ní stala dvoutrídní reálka, která končila složením závěrečných zkoušek.⁷⁹

Odborná příprava malířů a rytců skla na nedělních školách kreslení však v 50. letech 19. století přestala odpovídat rostoucím požadavkům zahraničního trhu. Podnikatelé z Kamenického Šenova proto začali usilovat o zřízení odborné školy s celotýdenním vyučováním. Starosta Josef Zahn poslal v roce 1854 Ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni žádost o zřízení vyšší odborné školy nebo alespoň školy pro kreslení a modelování. 13. ledna 1855 přiznal císařsko-královský apoštolský mandát nové škole subvence 500 zlatých po dobu pěti let. Průmyslníci z Kamenického Šenova měli ročně přispívat částkou 200 zlatých a kníže Ferdinand Kinský deseti sáhy dřeva.⁸⁰

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ LANGHAMER, Antonín. *Vyšší odborná škola sklářská a Střední průmyslová škola sklářská Nový Bor: 1870 – 2000*. 1. vydání. Nový Bor: Vyšší odborná škola sklářská, 2002. [nestr.]. ISBN neuvedeno.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ WERNER, Pavel; LANGHAMER, Antonín. *Minulost a přítomnost sklářské školy v Kamenickém Šenově 1856 – 2002*. 1. vydání. Kamenický Šenov: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, 2002. S. 10. ISBN neuvedeno.

V roce 1856 došlo k slavnostnímu otevření tříleté Odborné školy pro kreslení a modelování, jejím prvním učitelem kreslení se stal absolvent pražské Akademie, malíř historických obrazů, Jan Dvořáček. První rok byl zahájen 31. března 1856, přihlásilo se do něj 154 žáků, kteří navštěvovali školu třikrát týdně po dvou hodinách. Odborná výuka byla zaměřena na rytí, broušení a malování skla. V letech 1862, 1867 a 1873 se instituce zúčastnila světových výstav v Londýně, Paříži a ve Vídni. V roce 1882 převzalo školu Ministerstvo kultu a vyučování ve Vídni, stala se z ní státem řízená a podporovaná Odborná škola pro sklářství a kovoprůmysl. Jejím prvním ředitelem byl Jan Dvořáček.⁸¹

Škola byla roku 1893 opět přejmenována tentokrát na Odbornou školu pro sklářský průmysl. Měla tříletou uměleckoprůmyslovou odbornou školu s denním vyučováním, kreslířský kurz pro žáky obecných škol, speciální kurzy chemie a technologie, veřejně přístupnou kreslírnu a živnostenskou pokračovací školu pro tovaryše a učně. Až do roku 1945 byla zdejší vyučovacím jazykem němčina.⁸²

V 70. a 80. letech 19. století docházelo na Borsku a Kamenickošenovsku k dalšímu rozkvětu sklářského podnikání působením nových technik, technologií, výrobních postupů a především vybudováním železniční tratě,⁸³ která usnadnila spojení se světem a uspíšila přepravu surovin a výrobků. Železnice dala podnět k výstavbě nových skláren a rafinérií.⁸⁴

Živnostníci z Boru projeví již roku 1868 přání, aby i v jejich městě byla zřízena škola kreslení a modelování pro učedníky, tovaryše a mistry, stejně jako v Kamenickém Šenově. Ministerstvo obchodu ve Vídni žádost schválilo až o dva roky později na doporučení liberecké obchodní a živnostenské komory.⁸⁵

Prvního října 1870 došlo k otevření Školy pro kreslení a modelování v Boru, jejímž prvním kreslířským učitelem se stal v srpnu 1870, obecním zastupitelstvem zvolený, Louis Artur Fritsch. 169 žáků do školy docházelo ve středu a v sobotu odpoledne, 165 učedníků a tovaryšů v neděli dopoledne. O tři roky později byla škola rozšířena o oddělení pro dřevořezbu, truhlářství a soustružnictví. V červnu 1879 se z ní stala Odborná škola

⁸¹ Tamtéž. S. 10 – 12.

⁸² Tamtéž. S. 16.

⁸³ V roce 1869 byla zahájena železniční doprava na trase z Bakova přes Bor do Rumburku a v únoru 1886 z České Kamenice do Kamenického Šenova.

⁸⁴ Ve Svoru byla postavena sklárna „Tereza“ (1872), další sklárny v Chříbské Nové Vsi (Rybništi), ve Falknově (1873) a Boru první huť „Helena“ (1874). Poté přibýly sklárny v Oldřichově (1885), Kamenickém Šenově (1886) a ve Skalici, sklárny „Marie“ a „Tereza“ v Kytlicích (1893) aj.

⁸⁵ LANGHAMER, Antonín. *Vyšší odborná škola sklářská a Střední průmyslová škola sklářská Nový Bor: 1870 – 2000*. Nový Bor, 2002. [nestr.]. ISBN neuvedeno.

pro sklářský a dřevařský průmysl Ministerstva obchodu, ale po dvou letech bylo dřevařské oddělení zrušeno a škola se přejmenovala na Odbornou školu pro sklářský průmysl.⁸⁶

Podobně jako v Kamenickém Šenově měla Borská škola odborné oddělení pro rytce, malíře, modeláře a kresliče se čtyřletou docházkou, kurz kreslení pro žáky obecné a měšťanské školy a nedělní školu pro pomocníky a učně. Zpřístupněny byly i kreslicí sál s odbornou knihovnou. Od roku 1893 se začala vyučovat chemie, fyzika a technologie, o rok později obchodní předměty.⁸⁷

V roce 1880 vznikla třetí německá sklářská škola, a to v samotném centru bižuterního průmyslu, Jablonci nad Nisou. Její výuka se zaměřovala na náročnější řemesla jako rytecké raznic, cizelérství, kovolitectví, emailérství (zdobení porcelánu a skla malbou) a olejomalbu. Jablonecký vzdělávací systém kladl důraz především na řemeslnou průpravu, zvládnutí kreslení, modelování i dílenské praxe. Základní formou studia byla tříletá odborná denní škola, jejíž vyučovací rok se dělil na dva pětíměsíční cykly. Po dokončení celého studia získali žáci absolventské vysvědčení. Pracujícím řemeslníkům byla určena tříletá živnostenská pokračovací škola, která pořádala i speciální odborné kurzy pro širší veřejnost. Vzdálenější pracující učni a pomocníci mohli navštěvovat tzv. putovní výuku, škola navíc organizovala i kurzy kreslení. Tento systém fungoval na jablonecké instituci téměř čtyři desítky let.⁸⁸

24. února 1883 bylo vydáno ministerské nařízení č. 3674, jež se stalo základním statutem pro průmyslové a obchodní pokračovací školy. Tyto, zpravidla dvouleté instituce, rozdělil na všeobecné, pro „veškerý průmysl v místě“, a odborné, specializované na určité odvětví. Pokračovací školy byly spojené i s tzv. přípravnými kurzy, kde se probíraly znalosti trivia, další dva ročníky se zaměřovaly na odborné kreslení, základy měřičství, jednacích písemností, živnostenské počty, vedení knih, popřípadě základy zeměpisu, chemie, technologie, nauky o zboží, apod. Vyučování probíhalo sedm měsíců v roce, průměrně šest hodin týdně. Přesto, že po Jubilejní průmyslové výstavě v Praze roku 1891, docházelo ke zdokonalování soustavy odborného školství, navštěvovalo pokračovací školy zhruba jen 60% učňů, vlivem nedělní výuky, nedostatečné kvalifikace učitelů a neuspokojivých učebních

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ STRNAD, Jan; NOVÁKOVÁ, Kateřina; PADRTA, František. *Uměleckoprůmyslová škola v Jablonci nad Nisou: 1880 – 2000*. Jablonec nad Nisou, 2001. S. 14 – 15. ISBN neuvedeno.

pomůcek. Novela Živnostenského zákona z roku 1897 žádala povinnou školní docházku do pokračovacích škol pro všechny učně, definitivně však byla prosazena až v roce 1948.⁸⁹

Lepší pověst měly školy odborné, které vlastnily soukromé dílny a poskytovaly hodnotnější teoretické vyučování. Dalším předpokladem jejich kvality byla skutečnost, že patřily mezi výběrové a navštěvovalo je podstatně méně žáků. Novela Živnostenského řádu z roku 1907 pak zavedla menší přísnost u tovaryšských zkoušek a přinesla kostru devíti otázek k usnadnění hodnocení odborných vědomostí. Okruhy se týkaly surovin, polotovarů, přísad, nástrojů, strojů a jejich obsluhy.⁹⁰

Příchodem první světové války byla většina učitelů poslána na frontu k plnění vojenské povinnosti. Ostatní se museli potýkat s pracovním přetížením a nedostatkem financí potřebných pro vyučování. Zpočátku chyběl otop, učební pomůcky a kvalitní nářadí, poté i osvětlení. Školní budovy byly postupně zabírány pro válečné účely.⁹¹

⁸⁹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk. *Vývoj učňovského školství v Československu*. 1. vydání. Praha: SPN, 1973. S. 32 – 39. ISBN neuvedeno.

⁹⁰ Tamtéž. S. 41.

⁹¹ Tamtéž. S. 43.

3. Trnitá cesta k založení školy

Pro české sklářství byla 90. léta 19. století a počátek 20. století dobou konjunktury, kterou neovlivnila ani dočasná krize kolem roku 1900.⁹² Nastal rozmach výroby lisovaného skla, české chemické sklo proniklo na světové trhy a výroba tabulového skla se dočkala mechanizace. Umělecká stránka se inspirovala zvenčí – E. Gallé, L. C. Tiffany, ale objevovaly se i snahy o vlastní projev estetického skla. Nové přirozené a dekorativní tvary spolu s moderním barevným cítěním ovládly celý tehdejší umělecký průmysl. Snaha o vytvoření nového slohu byla zároveň snahou o nový a lepší způsob života. Byly oživeny různé upadlé techniky renesančního a barokního benátského sklářství, které se kombinovaly s protitradičním experimentem.⁹³

V důsledku napjaté politické situace a z ní vyplívající všeobecné hospodářské krize však nastala další doba úpadku sklářství. V Turecku rozhořčeném balkánskou politikou Rakouska vypukl bojkot rakouských výrobků. Nejvíce přitom utrpěl právě vývoz skla a skleněné bižuterie. Velké potíže začala působit i norská, švédská a belgická konkurence s nižšími cenami výrobků. Tím začal klesat vývoz do Spojených států amerických, Anglie a Ruska, které dokonce zvýšilo dovozní cla na sklo.⁹⁴

V počátečních letech 20. století se výrobou bižuterie živila většina rodin na Železnobrodsku a v jeho okolí. Ve druhém desetiletí to byla přibližně čtvrtina obyvatel celého okresu, tj. asi 3000 - 4000 zaměstnanců. Ti vyráběli, ve více než sto podnicích, nejrůznější druhy skleněných perlí, knoflíků, kroužků, prstenů, lustrových ověsů, kabelek, náhrdelníků a dalších. Dělníky si najímali němečtí podnikatelé z Jablonecka, kteří je zásobovali surovinami pro výrobu. Hotové zboží se prodávalo prostřednictvím takřka 600 obchodních domů v Jablonci nad Nisou, odkud bylo exportováno do celého světa. Největším střediskem dutého skla se stalo Borsko u České Lípy a předním centrem drobného bižuterního skla právě Jablonecko. Není divu, že v těchto městech vznikly v 50. – 80. letech 19. století samostatné sklářské školy.⁹⁵

Železnobrodští si byli vědomi, že jabloneckým „zbohatlíkům“ mohou konkurovat pouze tehdy, budou-li vyrábět vlastní originální a kvalitní zboží, které prodají sami. K tomu

⁹² Podíl sklářství na celkovém vývozu z habsburské monarchie se snižoval z necelých 10% v roce 1850 na 3% v roce 1900. Nejnižší podíl na vývozu mělo sklářství v roce 1889, kdy dosáhlo pouze 1,9% celkové hodnoty vývozu z monarchie.

⁹³ HETTEŠ, Karel. Po stopách zapomenuté historie. Příspěvek k dějinám českého sklářství z let před první světovou válkou. In: *Ars Vitaria I.* 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 85 – 92. ISBN neuvedeno.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ SOKA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

jim měla dopomoci původní česká odborná sklářská škola, jež by je zbavila závislosti na sousedním Jablonci. Tato myšlenka vznikla již před první světovou válkou, kdy zemské zastupitelstvo země české vyslalo roku 1905 deputaci do Vídně, v čele s Karlem Kramářem.⁹⁶ Žádost zřídit ve městě školu s českým vyučovacím jazykem však narazila na odpor jabloneckých exportérů a na konkurenční snahu sousedního Turnova. Projekt české školy se rovněž nesetkal s pochopením centrálních úřadů rakousko-uherské monarchie. Výsledkem celého jednání bylo pouze povolení zřídit krátký pasířský kurz.⁹⁷

Souhlas s kurzem pasířství, který proběhl od 1. září do 30. listopadu 1909, byl vydán výnosem Ministerstva prací dne 10. března 1909 pod č. 695 – XXI d/8499. Pro jeho účely najala obec místnosti v prvním patře domu čp. 188, které vybavila novým mobiliářem. Správa školství poskytla učební pomůcky a obsadila i učitelská místa. Lektorem se stal František Los z odborné školy pro zpracování kovů v Hradci Králové a dílovedoucím František Novotný z Uměleckoprůmyslové školy v Praze. Školením prošlo asi dvacet učedníků ze Železného Brodu a okolí. Po jejich absolvování ovšem kurz zanikl, neboť inspekce shledala, že za tak krátkou dobu není možné vyškolit kvalitní pasíře a kvůli vysokým nákladům se provoz nevyplatil dále udržovat (výlohy obce činily asi 4 000 K a státu 10 000 K). S existencí pasířského kurzu se těžko smířovali i němečtí obchodníci, kteří opakovaně požadovali jeho zrušení.⁹⁸

Před začátkem první světové války se pracovní situace na Železnobrodsku příliš neměnila i nadále hráli hlavní roli jablonečtí obchodníci, kteří zadávali práci drobného skleněného zboží. Změna proběhla pouze v širším uplatňování strojů a nových technologických postupů, jež daly vzniknout řadě malých průmyslových závodů. I přes modernizaci však základem průmyslu zůstávala rozptýlená manufakturní výroba.

Dne 26. července 1914 byla ve městě vyvěšena první mobilizační vyhláška, muži museli rukovat a o rok později začala rekvizice zatajených zásob potravin. Roku 1916 byli do domobrany povoláni i osmnáctiletí chlapi. Výroba zboží, citelně ochromená válkou, začala váznout. Chybělo uhlí, petrolej, soda, barevné kovy a další látky, téměř veškeré suroviny byly k dostání pouze na přidělové listky. Výrobní zařízení v četných závodech,

⁹⁶ Karel Kramář (27. 12. 1860 – 26. 05. 1937), český a československý politik, první ministerský předseda ČSR, předseda Československé národní demokracie a Národního sjednocení. Tento vlastenec byl politickým mluvčím Slovanů v Rakousku-Uhersku a organizátorem všeslovenských sjezdů. V roce 1891 byl zvolen za mladočechy do vídeňské Říšské rady. Po vypuknutí první světové války začal organizovat domácí odboj, roku 1915 byl zatčen a odsouzen k trestu smrti pro velezradu a vyzvědačství. Trest mu byl později změněn na 20 let a v červenci roku 1917 byl amnestován nastoupivším císařem Karlem I. Kramář byl 14. listopadu 1918 zvolen prvním ministerským předsedou ČSR a později předsedou Národního sjednocení.

⁹⁷ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 112. ISBN 80-901972-5-6.

⁹⁸ SOKA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

oproti ostatním státům, zastarávala. V roce 1917 začala všeobecná bída kulminovat, na přiděl nebylo již jen jídlo, ale i šatstvo a obuv. Docházelo k dezerci vojáků i rekvizici kovů pro vojenské účely.⁹⁹

Obnova hospodářského života po vyhlášení samostatné Československé republiky 28. října 1918 nebyla snadná. Rozpadem rakousko-uherské monarchie se vytvořily nové státní a celní hranice, což znamenalo, že české země ztratily svá přirozená odbytiště. Válka rovněž zpřetrhala hospodářské styky s cizinou. Taktéž nezaměstnanost dosahovala v severočeských pohraničních okresech hrozivých rozměrů. V samotném Jablonci nad Nisou bylo v lednu 1919 bez práce celých 7 107 osob. Přesto brzy po skončení války projevily velký zájem o jablonecké zboží nejen evropské země, ale i zámoří včetně USA. Zahraniční odběratelé začali do Československa vysílat své zástupce,¹⁰⁰ kteří brzy skoupili vše, včetně skladového zboží vyrobeného ještě před válkou. V prvních měsících roku 1919 se vyváželo zboží za 18 milionů Kč,¹⁰¹ v posledních měsících téhož roku již za 80 – 140 milionů Kč. Velká poptávka způsobila, že ceny bižuterie začaly opět stoupat a pro sklářství nastala doba vysoké prosperity i přes stálý nedostatek surovin. Velké odběratelské firmy si v Jablonci nad Nisou zřizovaly vlastní obchodní zastoupení, čímž konkurovaly původním jabloneckým domům.¹⁰²

Velmi rychle vyrostlo mnoho nových podniků, které brzy zaplnily trhy zbožím a začala se vyvíjet obrovská konkurence v tuzemském i zahraničním obchodu. Rostoucí poptávka po bižuterním zboží, lepší výtěžky i tížádost mladé republiky vybudovat vlastní samostatný průmysl, daly další podnět k založení severočeské sklářské školy. Ta měla oprostít výrobu domácího skla od bývalých německých vlivů a přinést vlastní originální podněty.¹⁰³

V červenci 1919 bylo v Železném Brodě zvoleno třicetičlenné obecní zastupitelstvo se starostou Josefem Šilhánem, které v říjnu přijalo usnesení uspořádat anketu na téma „zřízení Odborné školy sklářsko-pasířské.“ Diskuze se zúčastnilo čtyřiadvacet zástupců sklářského

⁹⁹ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 111. ISBN 80-901972-5-6.

¹⁰⁰ Američtí bratři Leib Schenker a Israel Schenker soustavně podfakturovali zboží, čímž poškozovali československé devizové hospodářství. Současně snižovali celní poplatky vyměřované z deklarované hodnoty. Tím získávali daňové výhody, protože nedosáhli finanční hranice potřebné pro zapsání firmy do obchodního rejstříku. Na nátlak výrobců skla a Grémia jabloneckých exportérů bylo u Schenkerů provedeno několik revizí, jejichž výsledkem byly pouze pokuty. GRISA, Miroslav. Američan v jabloneckém exportu. In: *Ars Vittraria* 3. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: [b. n.], 1971. S. 72 – 85. ISBN nevedeno.

¹⁰¹ Koruna československá (v období první republiky zkratka Kč, v období druhé republiky K, od roku 1945 Kčs)

¹⁰² GRISA, Miroslav. Jablonecký průmysl od vzniku Československa od začátku dvacátých let. In: *Ars Vittraria* 8. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1982]. S. 91 – 92. ISBN nevedeno.

¹⁰³ METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN nevedeno.

průmyslu z řad dělníků a podnikatelů, kteří se jednomyslně vyslovili pro založení místní školy, potřebné k povznesení hospodářských poměrů železnobrodského okresu. Všichni byli rovněž vyzváni, aby podali své návrhy spojené s budoucí výukou. Podle nich byla škola zařazena mezi dvouleté obchodní a studovat na ní směli jak chlapci, tak dívky. Nově ustavená komise se začala zabývat přípravnými pracemi. Obecní zastupitelstvo se také dohodlo, že v Železném Brodě bude uspořádána výstava místního skla, která veškeré konkurenci dokáže, že sklářský průmysl není pouze jabloneckou záležitostí.¹⁰⁴

Nedlouho poté byla zahájena čilá korespondence mezi městskou radou Železného Brodu a příslušnými ministerstvy. Již 12. prosince 1919 schválilo Národní shromáždění rezoluci o sklářsko-pasířsko-rytecké a obchodní škole v Železném Brodě. Ve svém dopise zároveň vyzvalo všechny katastrální obce železnobrodského okresu k „hmotné i mravní pomoci“ pro zbudování nové školy.¹⁰⁵

Plánovaná výstava místních sklářských výrobků proběhla v březnu 1920 v zasedací síni železnobrodské radnice. Mezi zúčastněnými byli mimo jiných hostů i ministr obchodu Gustav Heidler¹⁰⁶ a zástupci Ministerstva školství a národní osvěty.¹⁰⁷ V živé debatě upozornili zástupci města nejen na potřebu odborné sklářské školy, ale i na problém závislosti českých výrobců na německých jabloneckých exportních firmách, které i po válce určovaly výtvarnou stránku výrobků, jež zpravidla neodpovídala vyššímu vkusu. Poukázali i na vzrůstající poválečnou konkurenci v tuzemském i zahraničním obchodu, zejména v Holandsku a ve Švédsku, a na nutnost vzniku nového kulturního živlu, který by ukazoval výrobě nové cesty uměleckého sklářství. Vládní činitelé se nechali nadchnout pro myšlenku původní české instituce a přislíbili městské radě všestrannou pomoc.¹⁰⁸

Komise, zvolená v anketě pro sklářskou školu, se sešla 21. března 1920 ve složení: starosta J. Šilhán, (?) Kříž, Čihař a Hudský. Ti společně požádali Ministerstvo školství o zaslání osnov sklářských škol v Boru a Jablonci nad Nisou za účelem přípravných prací pro první školní rok 1920/1921. Dále jednali o vhodných místnostech pro zřízení školy. Bylo dohodnuto, že v domě Bachtíka se vybaví učebny s dílnami a bude postaráno o uprázdnění

¹⁰⁴ SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Gustav Heidler (1883 – 1930) vystudoval práva a národní hospodářství. Roku 1908 pracoval v Obchodní a živnostenské komoře v Plzni, kde také vedl národohospodářskou rubriku „Českého deníku“ a účastnil se kulturního i politického života. Roku 1912 se stal jednatelem Spolku pro průmysl cukrovarnický v Čechách a jako jeho bratr členem Československé cukerní komise. Díky jeho úsilí byl vybudován Výzkumný ústav cukrovarnický. Za války organizoval zpravodajství do Nizozemí. Po vzniku republiky byl členem Národního shromáždění, bankovního výboru Ministerstva financí a Národohospodářského ústavu při akademii věd a umění.

¹⁰⁷ SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

¹⁰⁸ METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN neuvedeno.

některých bytů pro učitele. Rada se zároveň rozhodla pro prohlídku některých moderních škol za účelem zakoupení vnitřního vybavení, které mělo být později přemístěno do nově plánované budovy. Hudský se ujal vypracování počtu předmětů, vyměření hodin a podrobného rozvržení látky. Důležitým bodem jednání bylo i zřízení sklářské hutě, o které žádal starosta Šilhán. O její provoz se měla starat Okresní správní komise s malými podíly asi 250 Kč, aby se jejího chodu mohli zúčastnit i dělníci. Ministerstvo školství a národní osvěty i město Železný Brod však stavbu, z obav před finanční náročností jejího provozu, prozatím raději odložily. Tyto otázky se měly znovu projednávat později, neboť schůze se nezúčastnil žádný zástupce sklářů, který by se k dané problematice vyjádřil. Zároveň bylo prodiskutováno zřízení pasířského kurzu, který se stal pro školu bezvýznamným. Zmíněný obor se tou dobou začal vyučovat na státní odborné škole v Turnově.¹⁰⁹

I přesto, že Československá republika v podstatě přejala rakouskou soustavu školství tak, jak ji po válce habsburská monarchie zanechala, bylo vybudování nové instituce prozíravým a záslužným činem ze strany státní správy i města, kterému škola dala základ vyšší životní úrovně a přispěla k jeho rychlému rozvoji.

¹⁰⁹ SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

4. Počáteční nesnáze

Do Státní československé odborné sklářsko-obchodní školy, s českým vyučovacím jazykem, se mohli přihlásit pouze tělesně a duševně způsobilí žáci, kteří dovršili čtrnáctý rok a zakončili obecnou nebo občanskou školu. Přednostně byli přijímáni studenti starší, s lepším prospěchem, odborným výcvikem a dokonalou znalostí českého jazyka, kteří pocházeli z rodin pracujících v oblasti sklářství. O přijetí či nepřijetí rozhodovala učitelským sborem sestavená komise za předsednictví ředitele. Každý žadatel musel při zápisu předložit:

- 1) křestní list
- 2) poslední školní vysvědčení
- 3) vysvědčení z živnostensko-průmyslových škol
- 4) vysvědčení o praktickém zaměstnání
- 5) event. vysvědčení zachovalosti vystavené domovskou obcí
- 6) v pochybných případech domovský list

Uchazeči se mohli zapsat jako řádní nebo mimořádní (hospitanti). Řádní studenti byli povinni navštěvovat všechny předměty předepsané osnovou, mimořádní směli docházet jen na některé vybrané hodiny s volnou kapacitou. Obdrželi však jen potvrzení o návštěvě školy a jejich přijetí mohlo být kdykoliv zrušeno. Cizinci se do školy hlásili pouze se souhlasem Ministerstva školství a národní osvěty. V případě přijetí byli nuceni uhradit školné 200 Kč jako řádní studenti a 100 Kč jako hospitanti. Tuzemští uchazeči školné neplatili.

Žáci měšťanských škol byli posíláni za účelem výuky německého jazyka do německých oblastí, a to především v posledním roce školy. Jejich prospěch však nebyl dobrý, v některých případech měšťanku ani nevychodili, proto sklářská škola navrhla doplnění podmínek pro přijetí.¹¹⁰

- a) Do Státní odborné školy sklářsko-obchodní měli být přijati studenti, kteří absolvovali měšťanskou školu s prospěchem alespoň dobrým.
- b) Na základě přijímací zkoušky z češtiny, počtů a měřictví mohli být přijati:
 - 1) Žáci, kteří absolvovali 3. ročník německé školy a následkem toho vykazovali prospěch horší než dobrý.
 - 2) Žáci, kteří navštěvovali 1. a 2. ročník měšťanské školy s dobrým prospěchem.
 - 3) Žáci obecných škol s prospěchem výborným.

¹¹⁰ Tamtéž.

S přispěním vlivných vládních činitelů a díky obětavé práci obyvatel Železného Brodu, došlo 6. října 1920 k otevření nové sklářské školy za slavnostního shromáždění vyučujících a žactva na radnici. Do prvního ročníku se přihlásilo třiatřicet žáků a žákyň. Každý z nich musel zaplatit tyto poplatky: ¹¹¹

- 1) zápisné 10 Kč
- 2) příspěvek na učební pomůcky 20 Kč
- 3) úrazové pojistné 2 Kč a 8 hal.
- 4) případné hrazení škody na školním nábytku 25 Kč

Od svého založení v roce 1920 se škola potýkala s mnoha problémy. Její počátky jsou spojené s provinčním prostředím, kde mimo správy města Železného Brodu, které ji všemožně podporovalo, pro ni dlouho nebylo porozumění. I přesto, že měla přispět ke vzniku nového střediska bižuterního průmyslu, jen zvolna překonávala nedůvěru malovýrobců ke všemu netradičnímu.

Začínalo se učit za svízelné situace a v primitivních podmínkách. Instituce nemohla navázat na žádné tradice, zkušenosti, ani jasný program, neměla dostatek vhodných místností, takže teoretické i praktické vyučování probíhalo ve dvou místnostech budovy dnešní pošty (čp. 404) bez dostatečného technického zařízení. První žáci si nosili nářadí a sklo z otcovských dílen. Další překážkou byl nedostatek odborných pracovních sil, jež měly vytvořit učitelský sbor. Ty si škola během let musela sama vychovat. ¹¹²

Státní československá sklářsko-obchodní škola byla zpočátku pobočkou odborné školy šperkařské v Turnově a jejím zatímním správcem se stal profesor, sochař a cizelér Antonín Karč, v letech 1921 – 1945 pak profesor, malíř Josef Jirouš. Mezi další vyučující, kteří nastoupili do pedagogického sboru v prvních dvou letech, patřili: ¹¹³

Profesoři výtvarníci:

Jaroslav Brychta, sochař	1920 - 1960
Bedřich Jelínek, malíř	1920 - 1925
Ladislav Přenosil, sochař	1922 - 1958
Mojmír Kyselák, obchodní předměty	1920 - 1925

Odborní učitelé:

Bohumil Vele, rytec skla	1920 - 1922

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN neuvedeno.

¹¹³ [?]. Vývoj školy 1920 - 1996. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 62.

Josef Dlouhý, pasíř	1921 - 1928
Josef Daníček, mačkání a vinutí skla	1922 - 1933
Jaroslav Pipek, broušení skla	1921 - 1951

Účelem školy bylo vychovat samostatné inteligentní odborníky pro zpracování skla, umělce s vytříbeným vkusem a obchodním rozhledem, kteří se naučí samostatně navrhovat, tvořit a přizpůsobovat se vkusu kupců. Zároveň se měli vzdělat v obchodu se skleněným zbožím a v navazování styků s cizinou. ¹¹⁴

K teoretickým předmětům, které se vyučovaly dopoledne, patřily písemnosti; obchodní zeměpis; občanská nauka; směnkářství a účetnictví; živnostenské počty; kalkulace; měřické a technické kreslení; odborné kreslení; technologie skla; psaní na stroji a německý jazyk. V praktickém vyučování, jež probíhalo odpoledne, se studenti měli naučit zpracovávat sklo mačkáním a navíjením a zušlechťovat ho broušením, rytím, leštěním, leptáním a malováním. Rovněž se měli procvičit ve výrobě předmětů podle vlastních návrhů z teoretických hodin kreslení. Dílny zahrnovaly největší podíl výuky, v prvním roce 14 hodin týdně a ve druhém dokonce 26 hodin. ¹¹⁵

Praktická výuka byla rozdělena do šesti oborů: ¹¹⁶

- Obor I. pro umělecké zdobení skla plochého i dutého malbou a leptáním
- Obor II. pro mačkání, vinutí a vyfukování drobného skla
- Obor III. pro rytí skla
- Obor IV. pro broušení drobného i dutého skla
- Obor V. pro bižuterní pasířství se zvláštním zřetelem k potřebám zdejšího kraje, rytí forem a kovotlačitelství.
- Obor VI. pro drobné umělecké práce z korálků a skleněných perel ve spojení s látkou, výšivkou, dřevem, kovem a kůží. (Tento obor byl určen pouze dívkám).

Studujícím žákům byla vydávána vysvědčení se známkami z předmětů, které navštěvovali. Dobrým studentům se stala doporučením při ucházení se o pracovní místo, slabším se špatným prospěchem byla spíše překážkou. Škola se rozhodla vydávat vysvědčení hlavně z důvodu udržení dobré pověsti, kterou by narušovala nezpůsobilost slabších žáků v pracovním provozu. ¹¹⁷

¹¹⁴ SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Propagační materiál. Kart. č. 111.

¹¹⁵ SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

¹¹⁶ [?]. Vývoj školy 1920 - 1996. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 62.

¹¹⁷ SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

Původně byla škola dvouletá, ale již na počátku druhého školního roku 1921/1922 bylo rozhodnuto, že bude povýšena na tříletou. Podle mínění některých profesorů totiž pouhé dva ročníky k náležitému vyškolení žáků nestačily. Školní dílny se přestěhovaly do bývalého hostince u Křivůnků čp. 188 (později zde byla sokolovna, nyní obytný dům). V této budově zároveň vznikl první „studentský internát“ pro žáky, kteří se v zimě obtížně dostávali do města z okolních vesnic, hlavně z Huntířova a Skuhrova. Zařízení pro „internát“ zapůjčil tehdejší odbor Klubu československých turistů v Železném Brodě. Další dílny byly zřízeny v domě čp. 174 v Masarykově ulici (bývalá Kocanda, nyní je zde autobusové nádraží).¹¹⁸ Brusírna s ryteckou dílnou vznikly v hostinci U Maryšků (dnešní sokolovna). Žáci z těchto oborů do této doby prozatím pouze modelovali.

Rozšířením školy o další ročník byla přepracována osnova vyučovacích předmětů. Některé z nich byly pouze upraveny, ale přibýly k nim i zcela nové. Mezi šestnáct přednášených témat nyní patřily: čeština; živnostenské počty a písemnosti; rýsování a měřictví; odborné kreslení a modelování; chemie; nauka o hnacích silách a strojích; účetnictví a kalkulace; technologie a zbožíznalství; obchodní zeměpis; občanská nauka; všeobecná pomoc (zdravověda); němčina; chemické pokusy; práce v brusírnách; práce při tavení skla a zdobení skla. Dílenskému vyučování bylo věnováno v prvním a druhém ročníku po 16 hodinách a ve třetím 24 hodin.¹¹⁹

Výuka ve svých začátcích pozorně sledovala proměnu Jablonce nad Nisou, který se brzy stal významným mezinárodním střediskem obchodu s bižuterií. První období sklářské školy však nesplnilo očekávání a naděje do ní vkladené. Druhým školním rokem skončilo studium pro dívky, neboť ve třetím již pro ně nebyla náplň. Odešlo i velmi mnoho chlapců, ve výuce pokračovalo pouhých dvanáct z nich. Ti si po absolvování začali říkat „dvanáct apoštolů“.¹²⁰ Důvodem neúspěchů bylo nedostatečné vybavení dílen, provizorní umístění školy v několika budovách, omezené možnosti absolventů a nezkušenost vyučujících, kteří měli často menší teoretické znalosti než sami studenti. K negativnímu vývoji jistě přispěly i neshody mezi učitelským sborem a zatímním správcem J. Jiroušem, který v září 1922 vystřídal ve funkci A. Karče. Učitelé, kteří k novému vedení neměli důvěru, dokonce poslali dopis samotnému Ministerstvu školství, v němž poukázali na nevhodné řízení školy.

¹¹⁸ SOCHOR, František. Odborná sklářsko-obchodní škola v Železném Brodě 1920 – 1955. In: *Inventární seznam*. SOKA Jablonec nad Nisou.

¹¹⁹ SOKA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

¹²⁰ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 112. ISBN 80-901972-5-6.

Podle učitelského sboru neměl J. Jirouš dostatek školní praxe, přirozené autority a reprezentativnosti pro zastupování školy na veřejnosti.¹²¹

Po celostátní výstavě malovaného skla v pražském Uměleckoprůmyslovém muzeu napsal kritik výstavy Karel Herain¹²²: „*Železnobrodská sklářsko-obchodní škola neprokázala dosud, že by překonala základní potíže.*“¹²³ Po několikaletém působení se tak instituce setkala s velkým zklamáním u odborné veřejnosti. Očekávalo se, že se brzy po svém vzniku stane střediskem obrody českého sklářství, vytvoří pro pokrokově orientovanou sklářskou tvorbu potřebné výrobní zázemí a bude protiváhou německým školám a firmám.¹²⁴

Na začátku roku 1922 byla do Železného Brodu přemístěna expositura Ministerstva pro zahraniční obchod z Jablonce nad Nisou. Ta se orientovala na přímou podporu a kontrolu vývozu jabloneckého zboží. V témže roce zřídilo obecní zastupitelstvo města Železného Brodu a okresní správní komise v Železném Brodě Pojizerský průmyslový a vývozní ústav, jehož program navazoval na poslání odborné sklářské školy. Měl zdokonalit sklářské výrobky, přispívat ke vzdělání odborníků, uplatňovat moderní postupy ve výrobě, navazovat kontakty s domácími prodejci a budovat síť zahraničních odběratelů.¹²⁵

Čeští skláři dosáhli postupně odborové organizovanosti a prosadili nastolení smluvních vztahů s podnikateli, ale nestejná mzdová hladina v české a německé části oblasti výroby jabloneckého zboží nebyla nikdy zcela vyrovnána.¹²⁶ Vedle skleněné bižuterie se začala prosazovat i bižuterie kovová. Z celkové produkce se do ciziny vyváželo 96 – 98% zboží, zbytek se prodával doma. Objem výroby se zvyšoval od roku 1919 do roku 1922, poté měly ceny sestupnou tendenci a výrobky se prodávaly dokonce se ztrátou. Příčinou byla poválečná krize z nadvýroby, deflační krize vyvolaná revalorizací domácí měny a rozšiřování světové hospodářské krize z USA. Po čtyřech nadějných letech vysoké prosperity nastala

¹²¹ SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Zápisy o poradách učitelského sboru. Kart. č. 4.

¹²² Karel Herain (1890 – 1953) byl historikem umění, zástupcem Svazu českých muzeí a ředitelem Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.

¹²³ Cit. dle: LANGHAMER, Antonín. *Minulost a současnost školy. Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod.* Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. Str. 8.

¹²⁴ LANGHAMER, Antonín. *Minulost a současnost školy. Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod.* Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. Str. 8.

¹²⁵ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie.* 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 112. ISBN 80-901972-5-6.

¹²⁶ V polovině dvacátých let 20. století se na výrobě jabloneckého zboží podíleli Němci v ČSR 88% a Češi 12% kapitálu. Síla německých podnikatelů vyplývala z toho, že měli ve svých rukou nejen hutě, ale i většinou část kapitálu ve zpracovatelském průmyslu a v exportu. Okresy s většinou českého obyvatelstva měly v oblasti výroby jabloneckého zboží na rozdíl od okresů s převahou obyvatelstva německého nižší ceny potravin a také nižší mzdy. Lépe organizovaní němečtí dělníci dokázali dříve prosadit uzavření pracovních smluv s podnikateli a zasazovalo se o jejich dodržování, zatímco čeští dělníci často slevovali na mzdě a kazili tak výtěžky; GRISA, Miroslav. *Jablonecký průmysl od vzniku Československa do začátku dvacátých let.* In: *Ars Vitraria* 8. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1982]. S. 91 – 104. ISBN neuvedeno.

krize, jež zostřila konkurenční boj. Přesto si jablonecký průmysl udržel i nadále vedoucí postavení ve světě. Na celkovém vývozu ČSR se v jednotlivých letech podílel takto:

1920 – 3,50%; 1921 – 4,84%; 1922 – 7,91%; 1923 – 3,96%.¹²⁷

¹²⁷ Tamtéž.

5. První úspěchy

Ještě v roce 1922 se dostavily první výraznější úspěchy. Tažené a korálkové figurky¹²⁸ podle návrhů Jaroslava Brychty¹²⁹ zaujaly odbornou i laickou veřejnost na výstavě státních odborných škol v Praze, kde sklářská škola získala dvě ze tří udílených cen v kategorii upomínkových předmětů. Samo Ministerstvo školství zakoupilo všechny vystavené exponáty. Figurky Jaroslava Brychty byly v roce 1922 oceněny diplomem na výstavě dekorativního umění v Miláně a odkoupeny pro tamější muzeum. Škola v tomto roce neklamala ani na druhé výstavě uměleckého průmyslu československého v Praze, kde překvapila především skládanými okny, rozsahem sklářské bižuterie a samozřejmě také svými figurkami. Velkého úspěchu se dočkala i o rok později v Monze (1923) za prezentaci tažených figurek.¹³⁰

Instituce zároveň našla oporu v Ministerstvu školství a zejména v oborovém přednostovi odborných a průmyslových škol Aloisu Pižlovi, který se od roku 1924 až do svého odchodu v roce 1938 o školu otcovsky staral. Alois Pižl se pro školu stal nepostradatelným, sháněl finance a poskytoval přátelské rady profesorskému sboru, jehož členy posílal na studijní cesty do ciziny za účelem poznávání cizí výroby. Pomáhal překonávat počáteční obtíže a práci školy propagoval na mnoha výstavách doma i v zahraničí. Jako zkušený národohospodář pochopil význam odborné školy pro fungování kraje i státu a dovedl ocenit tvůrčí činnost učitelského sboru. Bez jeho přímé pomoci by se těžko dostala tak rychle z počátečních obtíží.¹³¹

Díky iniciativě Aloise Pižla a vytrvalé práci několika jedinců se škola přeci jen prosadila i navzdory snahám o její zrušení. Dokonce se začalo uvažovat i o stavbě moderní školní budovy na „farské stráni“ nad náměstím. Jaroslav Hudský, ředitel Spořitelny města Železného Brodu, poskytl obci výhodný úvěr a na svůj náklad nechal později provést zahradní úpravy v okolí školy. Stavba započala v roce 1924 podle plánů pražské firmy Ing. Arch.

¹²⁸ První navíjené figurky vycházely z práce tzv. viklářů, kteří navíjeli nad ohněm na měděný drát namočený v kaolinové hlince ze skleněných tyčinek různé tvary, z nichž sestavovaly kusy postav. Od roku 1921 se začalo s výrobou tažených figurek - z tyčinkového skla se nad plamenem petrolejového kahanu vytahovaly hlavně postavičky a zvířata, které se tvarovaly na tyčinku z křišťálu. Od roku 1923 se vyvíjely složitější drátkové korálkové figurky (skleněné kusy postav propojené drátkem) a od roku 1927 i foukané figurky ze skleněných trubic.

¹²⁹ Viz kapitola Významné osobnosti školy – Jaroslav Brychta (1895 – 1971). S. 55.

¹³⁰ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 112. ISBN 80-901972-5-6.

¹³¹ METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN neuvedeno.

Viktora Šulce a Josefa Vondráčka. Samotné práce byly zadány třem firmám: Karlu Hlavatému a Ottu Reslerovi ze Železného Brodu a Albertu Vosátkovi z Velkých Hamrů.¹³²

Stavební náklady budovy byly vyčísleny na 2 700 000 Kč. Průčelí mělo podle plánu měřit 80,2 m, východní křídlo 44,7 m a západní 33,65 m. V podzemí bylo vyprojektováno 6 sklepů, několik skladišť a mačkářská dílna.¹³³ V přízemí se měly nacházet 2 učebny, ředitelna, kabinet ředitele, čekárna a kancelář, dílna pro rytí, dílna pro vinutí skla, laboratoř, skladiště, kabinet, byt školníka s kuchyní, 6 šaten a umývárna, pro Pojizerský průmyslový a vývozní ústav byly vyhrazeny 3 místnosti a skladiště. V prvním patře byly rozvrženy učebny, sborovna, velká výstavní síň, knihovna, 2 místnosti pro školní sbírky a pomůcky, receptář, 3 kabinety, nástrojárna, pasířská dílna, dílna pro broušení, umývárna, temná komora a 6 šaten. V západním křídle měla být projektována školní sklářská pec, v podkroví a ve východním křídle rýsovna, kreslárna, síň pro sbírky, modelovna, 4 kabinety a 6 šaten. K hlavnímu vchodu budovy mělo stoupat šestimetrové schodiště. Rozsáhlá výstavba byla dokončena v roce 1926.¹³⁴

Od roku 1924 spravoval školu z rozhodnutí Ministerstva školství a národní osvěty arch. Alois Metelák¹³⁵ (1897 – 1980), o rok později byl jmenován jejím ředitelem. Před nástupem do této funkce působil na odborné škole v Litomyšli (1920 – 1921) a Zemské dřevařské škole v Mladé Boleslavi (1921 – 1924), kde získal cenné zkušenosti. Později, v letech 1948 – 1953, pracoval na Vyšší škole klenotnické v Turnově.¹³⁶

Jeho vynikající organizační schopnosti se odrážely na rozvoji železnobrodské školy i města. 3. května 1925 založil spolu s učitelem Jaroslavem Brychtou, Zdeňkem Junou¹³⁷ a dalšími jakousi odbočku Svazu československého díla, která sdružovala výtvarníky, výrobce a další zainteresované odborníky usilující o přispění užitého umění v Pojizeří. Alois Metelák se stal neúnavným organizátorem výstav, lpěl na domácích tradicích a úzce

¹³² Tamtéž.

¹³³ Sklovina se mačkala ze zdobených mačkářských tyčí, jejichž konce se nahřívaly v pomocných plynových pískách. Po vyjmutí se upravily podle typu výrobku a vložily mezi dva kaplíky (malé formy, které mohou být doplněny jehlami pro propichování výrobků) mačkářských kleští, jejichž stiskem se tvarovaly některé typy kamenů, knoflíků, lustrových ověsů, perlí, přívěsků a dalšího drobného zboží s otvory (polotovary). Výrobky s malými objemy se mohly mačkat i na tzv. Kaplovce, která spouštěla vrchní kaplík ke spodnímu při stisku mačkáci páky.

¹³⁴ HUDSKÝ, Jaroslav. Státní odborná sklářsko-obchodní škola v Železném Brodě. In: *Sborník okresu železnobrodského: listy pro pěstování vlastivědy: pro školu a dům*. 1923 – 1924, roč. 1, č. 1-10. S. 149 – 153. ISBN neuvedeno.

¹³⁵ Viz kapitola Významné osobnosti školy – Alois Metelák (1897 – 1980). S. 57.

¹³⁶ PALATA, Oldřich. Alois Metelák. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 1, s. 52 - 53. ISSN neuvedeno.

¹³⁷ Viz kapitola Významné osobnosti školy – Zdeněk Juna (1897 – 1975). S. 58.

spolupracoval s pražskou Uměleckoprůmyslovou školou, kterou v letech 1912 – 1930 sám vystudoval pod vedením architekta Josipa Plečnika.¹³⁸

Došlo tak k výraznému zkvalitnění práce školy spolu s myšlenkou českého skla ve městě, které dosud nemělo hutě pro výrobu dutého skla. V moderně vybavených učebnách školní budovy se začal uplatňovat nový program výuky, jenž obsahoval i nové obory zušlechťování dutého a plochého skla a výrobu skleněných figurek. Nezapomínalo se ani na předměty ekonomické, geografické a cizí jazyky.¹³⁹

V této době vrcholily přípravy na Mezinárodní výstavu dekorativních umění v Paříži (1925), odkud si škola odvezla nejvyšší ocenění – Grand Prix a šest medailí. I přestože výrobky z Francie, Německa a zejména Švédska byly úspěšnější, překonal Železný Brod české sklářské školy z Kamenického Šenova a Boru. Karel Herain po pařížské výstavě konečně ocenil úsilí mladé školy, když napsal: „*Nikde jinde u nás neodráží se nyní tak zřetelně duch nové doby, nezadržitelný kvas ve sklářství a jistota správné budoucí cesty, jako na této škole, která za poslední rok prokázala, že nechce být pouze šablonovitým učilištěm, nýbrž ohniskem nové sklářské tvorby.*“¹⁴⁰

Instituce se zúčastnila i výstavy v Kodani (1926). Ministerstvo školství a národní osvěty věnovalo při této příležitosti hlavnímu městu Dánska oficiální dar – vysoký štíhlý pohár Aloise Meteláka z vrstveného a broušeného křišťálového skla zdobený oválnými medailony s rytými siluetami význačných kodaňských budov. V témže roce měla škola zastoupení na výstavách v Curychu (1926), dále v Hamburku, Stuttgartu, Lipsku (1927), Kolíně nad Rýnem (1928), Barceloně, Londýně (1929), Ženevě, Bukurešti (1930), několikrát v Praze, Brně, Turnově, Českých Budějovicích, Chrudimi, Mladé Boleslavi, Jihlavě, Kutné Hoře, Hradci Králové, Bratislavě, Košicích i jinde.¹⁴¹

Na úspěších z výstav se velkou měrou podíleli Alois Metelák, Jaroslav Brychta, rytec Ladislav Přenosil¹⁴² a učitelé, kteří nastoupili v roce 1925, malíř Zdeněk Juna a cizelér

¹³⁸ Jože Plečnik (1872 – 1957), známý spíše jako Josip Plečnik, byl slovinský architekt a urbanista. Od roku 1888 studoval truhlářství na průmyslové škole ve Štýrském Hradci, ale díky svému kreslířskému a stavitelskému umění byl v roce 1920 jmenován profesorem architektury na univerzitě v Lublani. Ve 20. a 30. letech 20. století pracoval pro československou prezidentskou kancelář a podílel se na současné podobě Pražského hradu.

¹³⁹ URBANCOVÁ, Jana; STARÁ, Eva. Minulost a současnost školy. *70 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě*. Vydáno k výstavě uspořádané při příležitosti sedmdesáti let od založení školy. [nestr.]

¹⁴⁰ Cit. dle: LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 8.

¹⁴¹ METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN neuvedeno.

¹⁴² Ladislav Přenosil (1893 – 1965) absolvoval Odbornou šperkařskou školu v Turnově a poté studoval sochařství v ateliérech prof. Drahoňovského a Suchardy na pražské UMPRUM. Na Uměleckoprůmyslové škole

Oldřich Žák.¹⁴³ Ti všichni ovlivňovali železnobrodské prostředí, které proměňovali ve středisko moderní sklářské výroby, hledali další možnosti českého sklářství, vychovávali nové odborníky a vrchovatou měrou se účastnili příprav prezentací doma i v zahraničí. Publikovali články v odborném tisku a v letech 1925 – 1931 podnikli spolu s ostatními členy pedagogického sboru za přispění Ministerstva školství a národní osvěty studijní cesty¹⁴⁴ do všech evropských zemí, kde existovala zajímavější sklářská produkce.¹⁴⁵

První úspěchy školy však byly trnem v oku místním sklářským pracovníkům a jejich kolegům z okolí. Ti se sešli na společné dělnické schůzi konané 12. října 1925 ve Smržovce. Zde vypracovali rezoluci, v níž rozhořčeně odmítli výrobní a obchodní činnost Státní sklářsko-obchodní školy v Železném Brodě, která dle jejich názoru měla sloužit pouze jako učiliště a ne jako obchodní středisko. Zároveň si stěžovali na to, že se jim škola nepokusila přinést nová odvětví výroby skla za již zaniklou produkci. V posledním bodu rezoluce dělníci požadovali, aby škola přestala konkurovat jejich práci.

V důsledku tohoto usnesení byla na 20. října 1925 svolána porada učitelského sboru, která rezoluci projednala. Společně se pokusila vyjít dělníkům vstříc a vysvětlit, že škola pouze vykonává propagační činnost pro české sklo, jejímž cílem je vzbudit zájem o tuzemské výrobky doma i v zahraničí. Tento způsob dávno používaly i starší školy německé. Profesorský sbor také vyzval všechny dělníky, aby nezapomínali na odborné vzdělání svých potomků, které jim bude cennou zkušeností při jejich budoucím zaměstnání. Náhradou za zaniklé druhy sklářských výrobků se totiž měly stát právě novinky z produkce studentů a absolventů školy. Dále byl poradní sbor ochoten zorganizovat odborné přednášky pro všechny sklářské pracovníky, kteří by o ně projevíli zájem.

Odpověď na rezoluci byla zaslána i Svazu sklářských a brusičských dělníků a spřízněných odvětví v Československé republice se sídlem v Teplicích. V odpovědi Svazu ze dne 27. října 1925 bylo uvedeno, že sdělení školy bude publikováno, neboť dělníci již

ve Stuttgartu se vyučoval u Wilhelma von Eiffa. V letech 1922 – 1958 působil (s přestávkou v období druhé světové války) jako vedoucí oddělení rytého skla železnobrodské školy.

¹⁴³ Oldřich Žák (1900 – 1983) studoval v letech 1917 – 1921 pražskou UMPRUM v ateliérech prof. Horejce a Nováka. Na železnobrodské škole zavedl v roce 1931 obor klasické mozaiky, později vedl oddělení rytí sklářských forem. Ve funkci zdejšího profesora působil až do roku 1961.

¹⁴⁴ Cílem studijních cest Aloise Meteláka byly tyto země: 1921 Itálie, 1922 Německo, 1923 Podkarpatská Rus, 1924 Slovensko, 1925 Francie, Belgie, Anglie, 1926 Švédsko, Dánsko, Norsko, 1927 Itálie, Rakousko, 1928 Německo, Holandsko, 1929 Francie, Španělsko, 1931 Dánsko, Švédsko, Německo, 1932 Francie, 1933 Švédsko, 1935 Belgie, 1936 Itálie, Jugoslávie, Rakousko, 1937 Francie, 1947 Švédsko, Dánsko.

SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Propagační materiál. Kart. č. 111.

¹⁴⁵ ŠOTOLA, Vratislav. *Padesát let Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské v Železném Brodě: 1920 – 1970*. Vydala Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě k výstavě u příležitosti padesátého výročí svého založení.

pochoptli, že inſtituce pro ně nepředſtavuje konkurenci, ale naopak nového přítele v oblasti ſklářské výroby.¹⁴⁶

¹⁴⁶ SOKA Jablonec nad Niſou. SUPŠS Źelezný Brod. Historie. Kart. č. 3.

6. Období hospodářské krize a druhé světové války

6. 1. Hospodářský nacionalismus ve výrobě jabloneckého zboží

V době konjunktury živila bižuterní výroba české i německé dělníky, současně se rozvíjela i pracovní spolupráce mezi oběma národy. Teprve po krizi z let 1929 až 1933 a následné nezaměstnanosti spojené s poklesem odbytu, došlo k projevům národnostního antagonismu. V této době se Češi stali pro Němce nežádoucími konkurenty. Zároveň se zaktivizovali i henleinovští fašisté, kteří zaujali sudetoněmecký protičeský postoj s cílem ovládnout Němci osídlené pohraničí Československa. Sociální napětí mnohdy podněcovali sami podnikatelé nesmyslným podbízením cen zboží vývozcům na úkor mezd domácích dělníků. Němečtí výrobci rozšiřovali bižuterní výrobu i na Jičínsko a Mladoboleslavsko ve snaze získat co nejlevnější pracovní sílu, čímž stoupala řada nezaměstnaných na Jablonecku. Rozdíly ve vyplácení mezd byly veliké. Mačkář, který pracoval u pece v dílně zaměstnavatele, obdržel za hodinu 4,50 Kč. Pokud pracoval doma na základě zadání podnikatele, dosáhl hodinové mzdy jen 2,25 Kč. Proto dne 26. května 1937 propukla stávka třiceti tisíc českých i německých bižuterních dělníků na Jablonecku, Turnovsku, Železnobrodsku a Semilsku. Henleinovští fašisté však tvrdili, že příčinou sociálních obtíží není světová hospodářská krize, ale pouze česká konkurence. Touto protičeskou agitací přiměli dělníky 14. června 1937 k předčasnému ukončení stávky. Dosaženo nebylo ničeho, přesto se i nadále formoval protičeský nacionalismus.¹⁴⁷

Po Mnichovské dohodě a následné okupaci československého pohraničí hitlerovským Německem ve dnech 1. až 10. října 1938, byli čeští podnikatelé nuceni opustit zabrané území a přestěhovat se do vnitrozemí. Bylo zastaveno i pronikání českého kapitálu do pohraničí. Ze čtyřiceti tisíc dělníků v 567 dílnách, kteří se zabývali domácí sklářskou výrobou, jich zbylo pouze dvanáct tisíc na 148 pracovištích. Velká část skláren zůstala na okupovaném území, 69% veškeré sklářské výroby ČSR se tak ocitlo v rukou Německa.

Na území Sudet se dostalo z dvanácti hutí vyrábějících tyčové sklo pro bižuterní zboží rovných jedenáct, včetně velké továrny Josefa Riedla v Polubném. Řada hutí se musela přemístit a jen malá část zbylých exportních domů obnovila činnost v Železném Brodě a Turnově. Semilská okresní zprostředkovatelna práce evidovala k 12. prosinci 1938 celkem

¹⁴⁷ PROCHÁZKA, Jiří. Spor o výrobu jabloneckého zboží v čase mnichovské tragédie. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 7. 1. vydání. Bystrá nad Jizerou: Státní okresní archiv Semily, 1994. S. 83 – 94. ISBN 80-901284-3-2.

272 uprchlíků z oblasti sklářství, všem se ale brzy podařilo najít novou práci. Z dvaatřiceti uprchlých Židů jich obnovilo výrobní a částečně exportní činnost v okolí Železného Brodu rovných dvacet.

Jablonečtí se i přes nízký počet českých výrobců obávali konkurence a šířili teze, že vláda ČSR usiluje s pomocí zahraničního židovského kapitálu o vytvoření českého vývozního centra jablonecké bižuterie v Železném Brodě. Nelíbilo se jim, že v době okupace odešla do českého vnitrozemí řada velmi schopných sklářů, s nimiž mohli čeští podnikatelé zahájit konkurenční produkci. Sudetoněmečtí výrobci přitom drželi většinu výroby i exportu, určovali nákupní ceny a množství vyrobeného zboží. Překvapil je až bojkot, který vyhlásili obchodníci se sklem z USA, Kanady a Anglie na veškeré zboží pocházející z hitlerovského Německa, jako odplata za nacistické pronásledování Židů.

Jablonečtí výrobci hleděli s nenávistí na nově vznikající výrobně – obchodní činnost v Čechách. Domnívali se, že ztráta surovinových oblastí bude pro české skláře znamenat zánik, ale za řadu materiálových zdrojů vyjma hnědého uhlí se našla dostatečná náhrada. Samotná vláda ČSR se snažila české sklářství podporovat a kromě výhodných odpisů daní mu poskytovala i finanční dotace.

Sudetští Němci se pokoušeli dostat české sklo pod svou kontrolu, proto firma Josefa Riedla přestala na konci října 1938 dodávat nezbytné polotovary pro výrobu bižuterie. W. Riedel se 24. listopadu 1938 stal vedoucím odborné skupiny sklářských průmyslníků okupovaného pohraničí a členem poradního sboru říšského Ministerstva hospodářství. Dodávky se zavázal obnovit pouze v případě, že české firmy nebudou své výrobky poskytovat železnobrodským a turnovským exportérům, především ne Židům. I přesto, že jeho ultimátum bylo českými výrobci přijato, neobnovil dodávky surového skla až do března 1939. V listopadu 1938 vydal okresní vedoucí NSDAP v Jablonci nad Nisou A. Obrlik vyhlášku, jež pod hrozbou ztráty „*německé cti*“ vyzývala všechny výrobce a exportéry sklářských materiálů a výrobních potřeb k zastavení veškerých dodávek mimo Německo. V opačném případě mělo dojít k likvidaci příslušné firmy.

W. Riedel pokračoval v ovládnutí českého sklářství a navrhl bezcelní dopravu skleněného zboží mezi Sudetskou župou a ČSR ve snaze zajistit širší uplatnění pro německou bižuterii na československém trhu. Přesto získali čeští exportéři převahu v oblasti broušených kamenů, perel a lustrových ověšků, které se dovážely do USA. Česká konkurence začala i přes veškeré zásahy omezovat sudetskou produkci a strhla na sebe 60% výroby.

Tento problém byl „vyřešen“ okupací ČSR, v následném jednání byla 1. července 1940 česká sklářská výroba začleněna do německého koncernu dutého skla. Čeští výrobci se

ocitli v područí německého kapitálu a museli se tak spokojit s pouhými 12% podílu na výrobě. Sudetoněmečtí sklářští podnikatelé však měli v tomto koncernu minimální zastoupení a dostali se na okraj zájmů hitlerovského Německa. Výroba jabloneckého zboží tvořila zanedbatelnou část a říšští Němci ji hanlivě nazývali „*Mumpitzindustrie*“ – průmysl tretek.¹⁴⁸

6. 2. Snaha školy vypořádat se s nelehkou etapou

Na přelomu 20. a 30 let 20. století nastalo období hospodářské krize, které přineslo stagnaci a pokles studentů. V té době se první absolventi školy stávali podnikateli, ale podařilo se jim vypořádat s potížemi a dosáhnout prvních úspěchů. Na počátku krize, kdy bylo sklo stále ještě třetí nejvýznamnější vývozní komoditou, se Pojizerský ústav rozhodl, za přispění profesorského sboru a místních výrobců, zorganizovat sklářskou výstavu (první tohoto druhu v Československu). Podnětem k této odvážné akci se stala významná jubilea: 10 let železnobrodské školy, 50 let jablonecké, 60 let borské a 75 let kamenickošenovské. 300 let své existence slavily i harrachovské sklárny v Novém Světě.¹⁴⁹

Výstava proběhla ve dnech 8. června až 10. srpna 1930 na ploše tří tisíc metrů čtverečních v budově sklářské školy a v připojeném pavilonu. K ní byla vydána bohatě ilustrovaná publikace „Sklo a bijouterie“ za 25 Kč v nákladu 2000 výtisků. Projekt vypracoval Alois Metelák, který dohlížel i na výtvarnou stránku expozice. Na výstavě byly zastoupeny všechny obory sklářského průmyslu a zúčastnily se jí přední sklářské firmy z celé republiky (Harrach, Riedel, Moser, Schreiber, Inwald, Bratři Franklové a další). Navštívilo ji přes 150 tisíc osob, včetně reportérů českého i zahraničního tisku.¹⁵⁰ Železnobrodská instituce si tak svojí usilovnou, nadšenou prací získala i uznání daleko ve světě. V druhém desetiletí se její činnost prohlubovala a s jejími pracemi se seznamovaly další zahraniční státy.

Ještě v roce 1930 se sklářská škola zúčastnila prvního Levantského veletrhu v Bari. O rok později byly její práce zastoupeny na veletrzích v Nizze, Paříži a Marseille, Stockholmu, Strassburgu, Bernu, St. Gallenu a Winterthuru. V letech 1933 – 1941 se každoročně pořádala sklářská výstava v Železném Brodě, která se velkou měrou podílela i na podpoře místního turistického ruchu. Škola se dále představila na expozicích v Poznani a v několika městech Ameriky (1933), později v Amsterdamu, Belfastu a Dublinu (1934).

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 113. ISBN 80-901972-5-6.

¹⁵⁰ Tamtéž.

V roce 1935 získala za Brychtovu kolekci skleněných figurek „*Akvárium*“ velkou cenu Grand Prix v Bruselu a odeslala ukázky své práce Muzeu národní osvěty v Moskvě. Prezentovala se i v Miláně a Utrechtu (1936), rok poté v Paříži (cena za „*Skleněný ráj*“ Jaroslava Brychty), Jerusalemě a čtrnácti městech Jávy, Sumatře a Borneu (1937). Do roku 1938 propagovalo československé odborné školství své práce na 300 výstavách doma i v zahraničí a téměř všech se zúčastnil i Železný Brod. Velikým překvapením byla v roce 1939 Velká cena a čestný diplom na IX. triennale v Miláně, neboť se jednalo o nejvýraznější úspěch československého skla v zahraničí až do roku 1957.¹⁵¹

Takto úspěšnou sklářskou školu navštívil 19. srpna 1936 prezident dr. Edvard Beneš s chotí. Poprvé se jeho návštěva uskutečnila 25. června 1930, kdy se jako ministr zahraničních věcí podílel na slavnostním odhalení pomníku svobody a prezidenta T. G. Masaryka. Nyní se zúčastnil výstavy skla, na které se kromě školních prací zajímal i o pokrok a budoucnost sklářské výroby. Při prohlídce ocenil přínos všech nových myšlenek do českého skla a projevil zájem o další kvalitní uměleckou práci.

Ve 30. letech 20. století byly na škole zaváděny další nové obory. V roce 1931 to byl obor klasické mozaiky, na kterém se podílel Oldřich Žák, a od roku 1934 vznikaly hutnické figury Jaroslava Brychty a Jana Stuchlíka. O tři roky později, kdy se škola znovu účastnila výstavy dekorativních umění v Paříži, byl zaveden obor rytí sklářských forem pod dohledem Oldřicha Žáka a Viktora Kirchnera.¹⁵²

V letech 1935 – 1936 pořádal ústav přednáškové kurzy ruštiny¹⁵³ a výtvarné výchovy pro veřejnost. Stále také přicházeli noví výtvarní a dílenští pedagogové, v roce 1938 například sochař Božetěch Medek,¹⁵⁴ který zde působil až do roku 1970.¹⁵⁵

Po 15. březnu 1939 docházelo k postupné germanizaci celého protektorátu. Do praxe školských institucí byly postupně zaváděny principy nacistické pedagogiky, spočívající na rasové diskriminaci a výchově elit. České vysoké školy byly uzavřeny, mnoho středních a odborných škol zrušeno, jejich studenti a profesori perzekuováni. Do všech učebních plánů byla povinně zavedena výuka v němčině.¹⁵⁶

¹⁵¹ METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN neuvedeno.

¹⁵² [?]. Vývoj školy 1920 - 1996. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 63.

¹⁵³ O výuku ruského jazyka měli zájem hlavně podnikatelé vyvážející skleněné výrobky do Ruska.

¹⁵⁴ Viz kapitola Významné osobnosti školy – Božetěch Medek (1909 – 2005). S. 59.

¹⁵⁵ SOkA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Historie. Kart. č. 3.

¹⁵⁶ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk. *Vývoj učňovského školství v Československu*. 1. vydání. Praha: SPN, 1973. S. 60 – 62. ISBN neuvedeno.

Po čtrnáctiletém působení odešel v roce 1939 ze sklářsko-obchodní školy malíř Zdeněk Juna, který se stal ředitelem průmyslové školy šperkařské v Turnově. O dva roky později byl odvolán Ladislav Přenosil¹⁵⁷ kvůli své legionářské minulosti. Ještě roku 1940 hledala instituce nové cesty a možnosti technického i uměleckého zpracování, miniaturní mozaikou, hutnickými pracemi a novinkami pasířského oddělení, které prezentovala na železnobrodské sklářské výstavě. Ředitelství připravovalo k 20. výročí založení školy rozšíření studia o další dva nástavbové ročníky, čímž by se instituce připojila k vyšším školám speciálních směrů. Okázalé oslavy výročí se však nekonaly, stejně jako plánované rozšíření. V roce 1941 byla v Železném Brodě uspořádána poslední výstava, na níž ústav předvedl vázy zdobené broušením, rytím, leptáním a malováním, hutnické figury a umělecká okna z barevných a malovaných skel, spojované olovem.¹⁵⁸

Snahu o další rozvoj sklářské školy zastavila německá okupace a druhá světová válka, která přerušila jakékoliv studijní cesty a spojení se světem. Škola se připravovala na světovou výstavu v New Yorku, ale kvůli složité a tísnivé politické situaci na ní chyběla. Ztráta pohraničních oblastí, jež představovaly surovinovou základnu, podnítila železnobrodské skláře k ještě větším výtvarným a výrobním činnostem. Výsledky téměř dvacetiletého úsilí se uzavřely jen do ateliérů a dílen školy. Místní výtvarníci ztratili na dobu šesti let svoje uplatnění v zahraničí.¹⁵⁹

Obtíže s opatřováním surovin vedly k většímu využití každého kousku skla. Na jedné věci spolupracovali brusiči, rytci i malíři, čímž vznikla zejména u dutého skla bohatší práce. Všechny obory se prohloubily po technické i citové stránce, neboť byly prochnuté českým duchem pod vlivem válečné tísně. Alois Metelák se snažil i sebemenší práci povýšit na vyhledávaný šperk a sám vypracoval mnohé návrhy broušených skel. Ve svém programovém zamyšlení napsal: „*Jde nám o vytvoření osobitého železnobrodského charakteru práce. Snažíme se, aby zdejší sklo nebylo železnobrodské jen svým jménem, ale i duchem, aby se v něm ozýval zdejší kraj s celým životem lidí, aby zdejší sklo bylo stále víc záležitostí regionální kultury, aby se zdejší výrobky hledaly po celém světě pro jejich osobitého ducha, vkus a dokonalost, kterou by nebylo možné docílit jinde*“.¹⁶⁰ K této

¹⁵⁷ Ladislav Přenosil byl po roce 1945 rehabilitován a na sklářskou školu v Železném Brodě se vrátil. Jeho místo vedoucího oddělení rytého skla bylo v období druhé světové války přiděleno Božetěchovi Medkovi, s nímž Ladislav Přenosil od roku 1945 spolupracoval.

¹⁵⁸ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 113. ISBN 80-901972-5-6.

¹⁵⁹ LANGHAMER, Antonín. *Minulost a současnost školy. Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 9.

¹⁶⁰ Cit. dle: LANGHAMER, Antonín. *Legenda o českém skle*. 1. vydání. Zlín: Tigris, 1999. Str. 151. ISBN 80-86062-02-3

myšlenky se přidali i profesor Brychta a mladí absolventi pražské uměleckoprůmyslové školy. Ti všichni vytvořili v první polovině čtyřicátých let svá nejzávažnější díla.¹⁶¹

Roku 1943 byla škola nucena omezit dílenský provoz a uvolnit místnosti v přízemí a prvním poschodí pro německou okupační armádu. Ve školním roce 1944 – 1945 pak přišla největší krize. Celou budovu obsadilo nacistické vojsko a učitelé i žáci byli nasazeni na nucené práce do různých podniků.¹⁶²

¹⁶¹ METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN neuvedeno.

¹⁶² SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 113. ISBN 80-901972-5-6.

7. Poválečná obnova

Poválečné začátky nebyly vůbec snadné. Němci opustili školní budovu 6. května 1945, ale až do konce prázdnin sloužila československé armádě. Vojenské vybavení bylo odstěhováno teprve koncem srpna a vnitřní zařízení narychlo upraveno ke studijním účelům. V prvních měsících vyučování chybělo vybavení, pomůcky i nářadí, ale v celém učitelském sboru zůstalo nadšení a tvůrčí zápal. Již na konci prvního poválečného školního roku 1945/1946 byla uspořádána Jubilejní výstava uměleckého skla, která oslavovala čtvrtstoletí práce Státní odborné sklářsko-obchodní školy v Železném Brodě.¹⁶³

Obnovení československého státu však přineslo velké změny v řízení průmyslu. Sklářství se vyznačovalo nedostatečným počtem odborníků a ve všech centrech v Jizerských horách a v pohraničí došlo k velkému poklesu počtu pracovníků v souvislosti s odsunem občanů německé národnosti. Samotní čeští skláři většinou toto území opustili již v roce 1938 v důsledku Mnichovské dohody a následného odstoupení Sudet Německu. Poválečná pozornost byla věnována především získávání pracovníků pro všechny sklářské obory.¹⁶⁴

28. října 1945 došlo k první etapě znárodnění. Do vlastnictví státu tak přešly všechny sklářské podniky, které měly více než padesát zaměstnanců.¹⁶⁵ Znárodnění klíčových odvětví národního hospodářství se stalo základem pro předpokládanou přestavbu odborného školství. Ministerstvo se snažilo přizpůsobit školskou síť a specializaci novým požadavkům celostátní ekonomiky.¹⁶⁶ Sklo se brzy stalo pro národní hospodářství výhodným exportním zbožím, proto bylo udržení výroby dutého a lisovaného skla po roce 1945 považováno za jeden z největších úspěchů Československa v poválečných letech.

Železnobrodská škola se zasloužila prostřednictvím svých absolventů o zachování sklářské výroby v pohraničí. Ti nahradili německé odborníky a zasloužili se o obrodu skla. Instituce i nadále pokračovala ve svém dlouhodobém programu. Zavedla leptání tabulového skla kyselinou, pískování, zasklívání do olova, hutní výrobu figurek v naftové a plynové peci, rytí kovových forem a práci s mozaikou.¹⁶⁷ Škole však stále chybělo moderní hutní oddělení

¹⁶³ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 113. ISBN 80-901972-5-6.

¹⁶⁴ ŠOTOLA, Vratislav. *Padesát let Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské v Železném Brodě 1920 – 1970*. Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě: 1970.

¹⁶⁵ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk. *Vývoj učňovského školství v Československu*. 1. vydání. Praha: SPN, 1973. S. 69. ISBN neuváděno.

¹⁶⁶ Kolektiv autorů. *Dějiny školství v Československu 1945 – 1975*. 1. díl. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1982. S. 13. ISBN neuváděno.

¹⁶⁷ METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN neuváděno.

a přese vše ji trochu zastínily školy z Kamenického Šenova a Boru s mladými skláři a pedagogy, kteří prosazovali novou nezávislou uměleckou a výrobní orientaci.¹⁶⁸

29. června až 3. srpna 1947 se konala druhá poválečná výstava uměleckého skla, která byla zasvěcena 25. výročí výroby skleněných figurek a Jaroslavu Brychtovi. Setkala se s výraznou účastí cizinců, zejména Angličanů. Na návrh významného anglického průmyslníka zaslal podnikatel Rudolf Janíček Winstonu Churchillovi, vůdci britské konzervativní opozice, hutnickou figurku z firmy Rudolfa Lubase, představující Churchilla s doutníkem v ústech. Dar měl symbolizovat dík za válečné pohostinství prezidentu Benešovi.¹⁶⁹

7. 1. Situace po roce 1948

Únorový převrat v roce 1948 a následné změny v politice uškodily sklářskému i bižuternímu průmyslu, které přešly do socialistického vlastnictví. Po krátkém dobře vyhlížejícím období po roce 1945 nastala opět stagnace školy, jež byla začleněna mezi učiliště socialistického typu. Již v roce 1948 změnila instituce svůj název na Státní vyšší odbornou školu sklářskou a byla povýšena na čtyřletou školu s maturitou.¹⁷⁰ Dne 21. dubna 1948 byl vydán zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství, který se stal základem pro formování marxistické pedagogiky a vytyčil nový výchovný cíl v intencích budování socialismu.¹⁷¹ Všechny školy tak začaly připravovat pracovníky a technické síly ne jako soukromé podnikatele, ale jako zaměstnance pro národní průmysl.

Letní výstava v roce 1949 byla chudší než obvykle, protože kvůli znárodnění byli z účasti vyjmuti někteří sklářští umělci. Výstava si dala za úkol prověřit prodej skla na domácím trhu a zároveň se snažila najít nová odbytiště pro export, protože změnou společenských poměrů zmizely i některé koupěschopné vrstvy.¹⁷²

Na počátku 50. let 20. století dostala vlivem industrializace přednost těžká průmyslová výroba před sklářstvím, nastalo tak jedno z nejtragičtějších období v tisícileté sklářské

¹⁶⁸ LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 10.

¹⁶⁹ SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 114. ISBN 80-901972-5-6.

¹⁷⁰ ŠTRYNCL, Josef. *65 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě: 1920 – 1985*. Vydáno k 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a k 65. výročí založení školy. [nestr.]

¹⁷¹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk. *Vývoj učňovského školství v Československu*. 1. vydání. Praha: SPN, 1973. S. 78 a 83. ISBN neuvedeno.

¹⁷² SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. S. 114. ISBN 80-901972-5-6.

historii. Škola v Kamenickém Šenově a ateliéry Uměleckého skla v Novém Boru (od 8. února 1948 bylo město Bor přejmenováno na Nový Bor) byly uzavřeny. Jako důvod byl uveden nedostatek žáků. Železnobrodská škola tak v letech 1952 -1953 zůstala jediným výtvarným učilištěm, které si v tomto nelehkém období uhájilo svoji existenci. Nově zvoleným ředitelem se v roce 1948 stal profesor Jaroslav Brychta, který při škole vytvořil vývojové středisko a přechodně v něm zaměstnal některé výtvarníky ¹⁷³ ze zrušených škol. ¹⁷⁴

Roku 1948 byl ve městě založen i národní podnik Železnobrodské sklo, do kterého byly začleněny umělecké sklářské závody. Ten v roce 1950 převzal vývojové středisko sdružující sklářské výtvarníky z města, jež mělo původní pracoviště ve sklářské škole. Jeho vedoucím se stal výtvarník Václav Plátek. Oddělení se zaměřovalo na vývoj tavené skleněné plastiky, jež se později za přispění Stanislava Libenského ¹⁷⁵ a Jaroslavy Brychtové stala největším příspěvkem Železného Brodu modernímu sklářskému umění. Železnobrodské sklo zřídilo v roce 1951 v prostorách školy učňovskou výuku pro foukače technického skla, byl zaveden i kurs pro přeškolení figurkářů na tento nový typ práce. K národnímu podniku byla dočasně připojena i harrachovská sklárna. ¹⁷⁶

Socializace průmyslu a ostatních ekonomických odvětví, která byla od roku 1948 úzce spojena s restrukturalizací celého národního hospodářství, začala probíhat velmi rychle. Malé sklářské podniky, k jejichž zakládání došlo v Libereckém kraji okolo roku 1953, byly o pět let později slučovány. V roce 1956 pracovalo v oblasti jablonecké bižuterie 14 753 zaměstnanců, v samotném Železném Brodě pak 251. Mezi léty 1949 – 1953 byl však sklářský průmysl nepříznivě ovlivněn nejen upřednostněním těžkého průmyslu, ale i zdvojnásobením cla na vývoz bižuterie, skleněných knoflíků a vánočních ozdob do zámoří. Řada pracovníků byla nucena v důsledku nezajištěného odbytu odejít do strojírenských závodů. Vývoz bižuterie, jež od roku 1948 zajišťoval závod Skloexport, přešel v 50. letech na podnik zahraničního obchodu Jablonex, který se více zaměřoval na země SSSR, méně pak na nesocialistické státy (Jižní Amerika, Evropa, Blízký a Dálný Východ). ¹⁷⁷ 31. března 1953 se vláda usnesla na likvidaci některých závodů lehkého průmyslu (Borské sklo; Vertex). Teprve po dalších

¹⁷³ Ve vývojovém středisku pracovali např.: René Roubíček, Alois Hásek, Josef Khýn, Václav Pokorný a Ladislav Havlas.

¹⁷⁴ LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 10.

¹⁷⁵ Viz kapitola Významné osobnosti školy – Stanislav Libenský (1921 – 2002). S. 61.

¹⁷⁶ LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 10, 63, 64.

¹⁷⁷ ČTVERÁČEK, Karel. Vývoj jabloneckého průmyslu a bižuterie se zvláštním zaměřením na léta 1970 – 1979. In: *Ars Vitraryia* 7. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1980]. S. 119 – 124. ISBN neuvedeno.

dvou letech, kdy Ženevská konference ¹⁷⁸ částečně vyjasnila vztahy mezi západem a východem, byly uvolněny finance na strojní a stavební investice. Došlo k výstavbě nových podniků, zavádění moderních strojů, ale i k organizačním, materiálně-technickým a mzdovým úpravám. Tím vzrostla hrubá výroba i počet zaměstnanců. ¹⁷⁹ V roce 1958 bylo v Jablonci nad Nisou zřízeno generální ředitelství Průmyslu jablonecké bižuterie, Výzkumný ústav skla a bižuterie a Projekční středisko. ¹⁸⁰

V roce 1954 došlo na sklářské škole v Železném Brodě k rozšíření studijního programu. Oddělení výtvarného zpracování skla bylo zaměřeno na průmyslové výtvarnictví a uměleckořemeslnou tvorbu. Zájemcům poskytovalo tyto studijní obory:

Obor I. tvorba a výroba železnobrodských skleněných figurek

Obor II. rytí skla

Obor III. modelářství lisovaného skla a zhotovování tvárnic

Obor IV. tvarování, malování a leptání skla

Obor V. hutnické tvarování skla

Obor VI. broušení skla

Obor VII. vzorkářství skleněné bižuterie

Nově vznikla ještě Chemicko-technologická škola, která se specializovala na čtyřletou výuku oboru technologie skla. Ta byla zaměřená na technickou chemii silikátů a připravovala studenty pro funkce středních technicko-hospodářských pracovníků v oblasti technologické přípravy a technologického řízení výroby. Škola se tak stala jedním ze tří učilišť na území ČSR, které poskytovalo tento studijní program. ¹⁸¹ Již nevychovávala jen malíře, brusiče, rytce, figurkáře, rytce kovů a návrháře bižuterie, ale i provozní techniky, technology a laboranty pro výrobu skla a bižuterie.

¹⁷⁸ Ženevská konference: První setkání představitelů vítězných velmocí protifašistické koalice (SSSR, USA, Velká Británie a Francie) po postupimské konferenci, jež se uskutečnilo 18. 7. - 23. 7. 1955 v Ženevě. Konference byla projevem přechodného zmírnění mezinárodního napětí; jejím cílem bylo obnovení důvěry v mezinárodních vztazích a výměna názorů na hlavní mezinárodní politické problémy: 1. celoevropskou bezpečnost a otázku Německa, 2. odzbrojení (snížení stavu vojsk) a 3. rozvoj vztahů mezi Východem a Západem, přičemž SSSR předložil návrh celoevropské smlouvy o kolektivní bezpečnosti včetně vytvoření poradního politického orgánu. Na základě konference představitelů vlád se 27. 10. - 16. 11. 1955 sešla v Ženevě konference ministrů zahraničí čtyř velmocí, která však v důsledku postoje západních velmocí nepřinesla konkrétní výsledky.

¹⁷⁹ MAREK, František. Průmysl skla v letech 1953 – 1958 (oblast bývalého Libereckého kraje). In: *Ars Vitruvia* 5. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1974. S. 118 – 127. ISBN neuvedeno.

¹⁸⁰ ČTVERÁČEK, Karel. Vývoj jabloneckého průmyslu a bižuterie se zvláštním zaměřením na léta 1970 – 1979. In: *Ars Vitruvia* 7. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1980]. S. 119 – 124. ISBN neuvedeno.

¹⁸¹ ŠTRYNCL, Josef. *65 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě: 1920 – 1985*. Vydáno k 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a k 65. výročí založení školy. [nestr.]

7. 2. Éra ředitele Stanislava Libenského (léta 1954 – 1963)

Nový rozvoj školy se datuje od roku 1954, kdy byl do funkce ředitele dosazen akad. malíř, profesor Stanislav Libenský,¹⁸² jehož dosavadní práce v oblasti skla jej zařadila mezi nejlepší československé výtvarníky. Život na sklářské škole ovlivnil jako umělec, pedagog i ředitel. Mnohé zkušenosti si již odnesl z Nového Boru, kde vedl školní malířské oddělení. V Železném Brodě odpovídal za práci malovaného a leptaného skla, ale umělecky se uplatnil zejména v tavené skleněné plastice. V roce jeho nástupu do funkce ředitele byl zřízen nový obor pro skleněnou plastiku z přetavovaného skla (od roku 1961 se stal součástí vyučování bižuterie), výtvarným vedoucím se stal Jan Černý a dílenským vyučujícím Vratislav Jindra.¹⁸³ Po svém příchodu stanovil Libenský dlouhodobý výchovný program, který měl zajistit odborné teoretické i praktické znalosti práce všech absolventů. Školní výuka se začala soustředit na náročnou uměleckořemeslnou práci, jež měla sklářům pomoci vcítit se do výtvarníků a realizovat tak jejich návrhy. Spolupráce jednotlivých pedagogů z různých oborů se promítla nejen do dalších úspěchů školy, ale i do zkvalitnění výsledků jednotlivých oddělení.¹⁸⁴

Sklářská škola však byla stále závislá na hutních polotovarech z Polubného, Nového Světa, Kamenického Šenova a dalších míst. Profesori i studenti však požadovali vlastní huť, i protože byl ve druhé polovině 40. let do města zaveden svítiplyn z dálkového plynovodu z Mladé Boleslavi, který tak umožnil realizaci projektu. Po mnoha jednáních se konečně Železnobrodské sklo rozhodlo v prostorách školy pec vybudovat. Rudolf Bušta, ředitel hlavní správy lehkého průmyslu a milovník skla, začlenil do prací na spuštění hutě Čenka Vítámváse s pomocníkem Milanem Dobiášem ze sklárny v Chříbské. Po prvních tavných se však projevil špatný postavení komínu, které zabraňovalo zvýšení teploty. Během zkoušek tavení měkkého benátského skla dokonce došlo k výbuchu, jenž poškodil komory v dolní části pece. Nezbyvalo nic jiného, než zvýšit komín o čtyři metry, odstranit veškeré závady a přidat jednu pánev. 18. října 1956 byl provoz úspěšně zahájen, začala se dělat kolekce váz, popelníků a misek. Postavení dvou pánví umožňovalo vedle sebe tavit jak barevné, tak křišťálové sklo, později se po další přestavbě počet pánviček zvýšil na čtyři.¹⁸⁵ Sochař Miloslav Klinger,¹⁸⁶

¹⁸² Viz kapitola Významné osobnosti školy – Stanislav Libenský (1921 – 2002). S. 61.

¹⁸³ LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 10, 64.

¹⁸⁴ URBANCOVÁ, Jana; STARÁ, Eva. Minulost a současnost školy. *70 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě*. Vydáno k výstavě uspořádané při příležitosti sedmdesáti let od založení školy. [nestr.]

¹⁸⁵ LANGHAMER, Antonín. Příběh školní sklářské pece Hedvika. *Keramika a sklo: design, umění, řemeslo*. 2006, roč. 6, č. 6, s. 34 – 36. ISSN 1213-5240.

kteřý na škole působil jako externí profesor pro výrobu hutnických figurek (1947 – 1956) se v roce 1964 ujal vyučování hutního tvarování skla. Jako první zde vymodeloval rozměrné figurální plastiky z křišťálu a zároveň se stal i podnikovým výtvarníkem pro hutní sklo.¹⁸⁷

Nový nadšený zápal pro práci se projevil již v roce 1955, kdy se konala výstava školy k jejímu 35. výročí. Roku 1957 se škola účastnila XI. triennale v Miláně, zde byla zastoupena např. hutnickou prací Miloslava Klíngera „*Kohout a srnka*“ a dílem Břetislava Nováka.¹⁸⁸ O rok později se konala výstava EXPO 58 v Bruselu, kam byla poslána Klíngerova skupina sedmdesáticentimetrových tanečnic, ale i další práce výtvarníků a žáků. Zde získal Stanislav Libenský cenu Grand Prix za „*Zoomorfni kameny*“. V roce 1959 následovaly výstavy československého skla v Moskvě a Corning Glass v New Yorku. O rok později se konala trojice výstav - XII. triennale v Miláně, Československo 1960 v Praze a jubilejní výstava čtyřiceti let školy.¹⁸⁹

Období 60. let bylo zároveň obdobím konsolidace dodavatelsko-odběratelských vztahů mezi zahraničním obchodem a výrobou. Začaly se hledat nové formy spolupráce, byla zvýšena kvalita zboží, mechanizace mačkání, zlepšeny technologie povrchového zušlechťování a další.¹⁹⁰

Stanislav Libenský, který pracoval ve funkci ředitele do roku 1963, se stal jakýmsi obrozencem sklářské školy. Jeho tvůrčí úsilí a fantazie byly nakažlivé. Za jeho působení vyrostla např. výroba skleněných figurek, která se stala významným a typickým odvětvím československého sklářství. O tento obor pečoval podnik Železnobrodské sklo i nástupce Jaroslava Brychty Vilém Dostrašil, jenž vedl žáky k novým tématům a rozvíjel u nich uměleckořemeslnou dovednost. Vedoucím ateliéru malovaného skla byl až do roku 1963 sám Stanislav Libenský, zaměřující se zejména na práci s kresbou a dokonalou schopnost reprodukce. Rostlo i oddělení pro nejznámější druh zušlechťování skla, rytí do hloubky i rytí reliéfní, zastoupené Aloisem Háskem, Miloslavem Plátkem či Božetěchem Medkem. Na vynikajících výsledcích oddělení broušení skla se podíleli výtvarník Vladimír Linka

¹⁸⁶ Miloslav Klínger (1922 – 1999) navštěvoval v letech 1942 - 1948 ateliér prof. Štipla na VŠUP v Praze. Jako umělecký návrhář pracoval pro několik skláren a spolupracoval s předními sklářskými mistry. Na železnobrodské škole působil ve funkci profesora a v období 1963 – 1966 byl jejím ředitelem.

¹⁸⁷ LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckořemeslná škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 10.

¹⁸⁸ Viz kapitola Významné osobnosti školy – Břetislav Novák (1913 – 1982). S. 59.

¹⁸⁹ [?]. Vývoj školy 1920 – 1996. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckořemeslná škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 64.

¹⁹⁰ ČTVERÁČEK, Karel. Vývoj jabloneckého průmyslu a bižuterie se zvláštním zaměřením na léta 1970 – 1979. In: *Ars Vitraryia* 7. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1980]. S. 119 – 124. ISBN neuvedeno.

a dílenský učitel Břetislav Novák. I ve všech dalších oborech docházelo k rozvíjení sklářské produkce a nových nápadů.¹⁹¹

V roce 1961 získala škola budovu bývalé základní devítileté školy, v níž byly vybudovány laboratoře určené pro studenty oboru technologie skla.¹⁹² Koncem 60. let pak byla zahájena výstavba nového traktu školy, jehož prostory měly sloužit pro sklad, provoz hutě a výstavní účely. Součástí profesorského sboru se stali mimo jiných i tři významní profesori - výtvarníci: Pavel Ježek,¹⁹³ Ladislav Oliva¹⁹⁴ a Miroslav Plátek.¹⁹⁵

7. 3. 70. léta – konec 90. let 20. století

Po Stanislavu Libenském pracovali ve funkci ředitele sochař Miloslav Klinger (1963 – 1965), rytec Božetěch Medek (1966 – 1970), od 70. let akademický sochař Josef Frenclůvský (1970 – 1975), Miroslav Plátek (1975 – 1983), Josef Adamička (1983 – 1990) a Pavel Ježek (1990 – 1999).

70. léta přála přes probíhající politickou „normalizaci“ spíše autorské sklářské tvorbě. Železnobrodským výtvarníkům byly znemožňovány veškeré kontakty se světem, proto se zaměřili na hledání nového pohledu na sklo. Ve sklářské škole došlo k rozsáhlé modernizaci dílenských provozů. Pavel Ježek, výtvarník oddělení hutního tvarování, přišel s novou představou dekorování silnostěnného a výrazně barevného hutnického skla. Rovněž Ladislav Oliva, který dříve pracoval v ateliéru Borského skla a ve Sklárnách Bohemia Poděbrady, zúročil své poznatky v oboru broušeného skla a u svých žáků vzbudil smysl pro práci s křišťálovou i barevnou hmotou.¹⁹⁶ Vzorování skleněné bižuterie (Ivo Burian, Josef Typlt, Zdeňka Laštovičková) vycházelo z místních výrobních tradic a zaměřovalo se na práci se skleněnými korálky a perlami v kombinaci s jinými moderními materiály. Zároveň sledovalo

¹⁹¹ URBANCOVÁ, Jana; STARÁ, Eva. Minulost a současnost školy. *70 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě*. Vydáno k výstavě uspořádané při příležitosti sedmdesáti let od založení školy. [nestr.]

¹⁹² ŠTRYNCL, Josef. *65 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě: 1920 – 1985*. Vydáno k 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a k 65. výročí založení školy. [nestr.]

¹⁹³ Pavel Ježek (1938 – 1999) absolvoval železnobrodskou sklářskou školu v roce 1957. Od roku 1968 zde pracoval jako vedoucí výtvarník oddělení hutního tvarování skla. Ve své tvorbě pracoval s velkými bloky skla, jejichž plochy zušlechťoval broušením a leštěním. Skleněné plastiky kombinoval s kovem – železem a leštěnou ocelí.

¹⁹⁴ Ladislav Oliva (*1933) byl profesorem sklářské školy v Železném Brodě v letech 1969 – 1991. Zabýval se broušením olovnatého křišťálu, reliéfním pískováním a malováním skla a tvarováním hutní skla. Nyní se věnuje tavené skleněné plastice.

¹⁹⁵ LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 11.

¹⁹⁶ LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 11.

i módní trendy, jimž se snažilo přizpůsobit.¹⁹⁷ O kvalitách školní práce v 70. – 90. letech 20. století vypovídají i výsledky tvorby dalších oddělení.

Učitelé i studenti se rovněž zúčastnili další řady výstav. Mimo jiných proběhla roku 1976 školní expozice skla v Hannoveru; 1977 V. mezinárodní výstava skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou; 1978 školní výstava v Káhiře a Havaně, pod záštitou podniku Skloexport Liberec pak skupina expozic „Československé sklo“ v Kolíně nad Rýnem, Mantově, Chicagu a roku 1979 ještě v Los Angeles. V 80. letech se konaly výstavy v Mnichově a Dortmundu (1981); tvorba skleněných figurek se předváděla v Paříži, Athénách, Berlíně a Plovdivu (1984), dále v Kodani a Dortmundu (1986). Žáci poskytli své práce pro expozice v Moskvě, Kentu, Plovdivu, Římě a dalších městech (1988).¹⁹⁸

Až do Sametové revoluce v roce 1989 se však pedagogové, studenti i zaměstnanci školy museli povinně pod nátlakem socialismu účastnit významných politických akcí, pracovních brigád ve smyslu zvelebování města, sběru odpadu, jarních a podzimních prací v zemědělství, ošetřování lesů, sportovních soutěží¹⁹⁹ a spartakiád.²⁰⁰

Po Listopadu 1989 se od základu změnila podmínky jak pro učitele, tak i pro studenty. Škola se tak nyní mohla zaměřit na cílené exkurze, zahraniční studijní cesty zejména do Německa, Francie a Itálie i na spolupráci s dalšími evropskými sklářskými školami a významnými umělci. Pedagogové navázali důležité kontakty především se sklářskou školou v Zwieselu (SRN). Rozšířilo se i vybavení školy, přibýly nové moderní stroje a pracovní pomůcky. Zrealizována byla přístavba budovy, tentokrát pro školu chemicko-technologickou, která se tak mohla přestěhovat z nevyhovujících učeben a laboratoří v domě na náměstí.²⁰¹

V roce 1993 došlo k vybudování ateliérů v půdních prostorách školy, o rok později byl ukončen provoz plynové hutní pece, která se začala přestavovat na elektrickou. Nová ateliérová pec byla vybavena dvěma pánvemi, první pro křišťálové sklo a druhou na barevné sklo, lépe tak vyhovovala školním potřebám. Na podzim 1996 byla elektrická pec zprovozněna a pokřtěna firmou Glass Service Vsetín.²⁰²

¹⁹⁷ URBANCOVÁ, Jana; STARÁ, Eva. *Minulost a současnost školy. 70 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě*. Vydáno k výstavě uspořádané při příležitosti sedmdesáti let od založení školy. [nestr.]

¹⁹⁸ LANGHAMER, Antonín. *Vývoj školy 1920 - 1996. Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 66 – 68.

¹⁹⁹ O sportovních událostech vypovídají pamětní knihy z let 1948 – 1962.

²⁰⁰ ŠTRYNCL, Josef. *65 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě: 1920 – 1985*. Vydáno k 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a k 65. výročí založení školy. [nestr.]

²⁰¹ LANGHAMER, Antonín. *Minulost a současnost školy. Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 11 – 12.

²⁰² LANGHAMER, Antonín. *Příběh školní sklářské pece Hedvika. Keramika a sklo: design, umění, řemeslo*. 2006, roč. 6, č. 6, s. 34 – 36. ISSN 1213-5240.

Stejně jako 70. a 80., byla i léta 90. zastoupená sérií výstav v Coburgu (1990); Praze, Lohr am Main, Poitiers (1991); Brně, Schalkwijk (1992); Montreux, Berlíně, Sofii, EXPO 93 v Taejonu (1993); Coburgu, Metz, CLASS OF 95 v Londýně (1995); Mnichově, Benátkách (1996);²⁰³ Dánsku, Brně (1997); na 1. mezinárodním veletrhu skla „FOR GLASS & CERAMICS“, v Leidenu, Klodsku (1998); Driebergenu (1999) a dalších.²⁰⁴ Rovněž byla zahájena tradice každoročních výstav studentských prací v měsících červenci a srpnu v budově školy.

V roce 1998 vznikl při sklářské škole Poradní sbor, jehož členy jsou zástupci důležitých podniků pracujících v oboru sklářství (býv. Železnobrodské sklo, Preciosa, Jablonex, Skleněná bižuterie, Jizerské sklo a další). Kromě partnerských soukromých firem sdružuje Poradní sbor i Úřad práce, Okresní hospodářskou komoru, zástupce profesních sdružení a zástupce města Železného Brodu. Členové a odborníci sboru přispívají svými náměty k přizpůsobení studijních oborů dnešním požadavkům průmyslu a poskytují odbornou praxi pro studenty třetích ročníků.²⁰⁵

Všechna oddělení výtvarné větve, vedená umělcem a odborným učitelem, se začala zajímat jak o tradiční, tak o nové výrobní postupy a kombinování skla s dalšími materiály. Studenti se v dílnách realizují podle vlastních návrhů, přesto mají jejich práce nepřehlédnutelný styl jejich vedoucích profesorů výtvarníků.

²⁰³ [?]. Vývoj školy 1920 - 1996. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 69 – 70.

²⁰⁴ [?]. Vývoj školy 1996 - 2001. *Sklo 1996/2001: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno u příležitosti pořádání výstavy k výročí založení školy. S. 34 - 35.

²⁰⁵ PALATA, Oldřich. Posledních 5 let. *Sklo 1996/2001: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno u příležitosti pořádání výstavy k výročí založení školy. S. 9.

8. Významné osobnosti školy

Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě vychovala úctyhodný počet studentů a významných osobností. Za mnohé jmenujme alespoň tyto: Jan Schmid, Jindřich Tockstein, Pavel Hlava, Blanka Matragi, František Vízner, Zdeněk Lhotský, Jan Exnar, Aleš Vašíček, Pavel Trnka a další.²⁰⁶ Všichni absolventi by však nedosáhli takových úspěchů, kdyby se jako studenti nesetkali s výraznými osobnostmi pedagogického sboru. Za devadesát let své existence prošlo sklářskou školou mnoho učitelů, kteří svou tvorbou zásadně ovlivnili sklářské umění. Tato kapitola předkládá pouze jejich malý výběr.

8. 1. Jaroslav Brychta (1895 – 1971)

Jaroslav Brychta se narodil 9. března 1895 v Pohodlí u Litomyšle, kde více než sedmdesát let udržoval jeho rod kantorskou tradici. On sám chodil do jednotřídky s osmdesáti dětmi, kde vyučoval jeho otec. Sluchová vada, která mu zůstala po spále, přinutila rodiče hledat mu jiné povolání, při němž by sluch nebyl namáhán. Jaroslav Brychta nastoupil do řemeslnické školy v Litomyšli, ale práce stavebního kresliče a zednického mistra ho nezaujala. Každou neděli chodil do „veřejné kreslírny“ k profesorovi Šťastnému, který objevil jeho umělecké nadání a doporučil ho štukatéřské firmě v Praze. Sem nastoupil v létě roku 1911 a pracoval na štukách honosných nábrežních domů, v zimě pak vypomáhal v sochařském ateliéru spolumajitele firmy, sochaře Rábla. Navštěvoval i večerní kursy kreslení na uměleckoprůmyslové škole, kam o rok později nastoupil jako student do všeobecného oddělení profesora Drahoňovského.²⁰⁷

Po ukončení studia se Brychta zúčastnil státní soutěže na památník osvobození, která mu přinesla třetí místo. V této době pak odešel do německých škol v Boru a Kamenickém Šenově, aby zde studoval organizaci a výrobu skla.

Jaroslav Brychta se v roce 1920 stal jedním z prvních pedagogů Státní československé sklářsko-obchodní školy v Železném Brodě, které svým působením zajistil nebývalý ohlas.

²⁰⁶ NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Osobnosti školy* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z [www: <http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php>](http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php)

²⁰⁷ Josef Drahoňovský (27. 3. 1877 – 20. 7. 1938). Díky svému kreslířskému talentu byl už ve třinácti letech přijat na Státní odbornou školu pro broušení, rytí a zasazování drahokamů v Turnově. Zde si osvojil znalosti řezání kamenů, sochařství a malířství. Později se mu podařilo získat stipendium ke studiu na Vysoké umělecko-průmyslové škole v Praze. Metodu užité plastiky a sochařské umění využil např. při stavbě pražských domů v Pařížské ulici a v ulici 28. Října. V roce 1911 se stal učitelem na Vysoké umělecko-průmyslové škole v Praze a kromě glyptiky (rytí do drahých kamenů) a sochařství se věnoval i plastikám.

V letech 1923 – 1930 vytvořil velké množství návrhů drátkových skleněných figurek, čímž zajistil prvním absolventům školy práci na víc než na jedno desetiletí. Jeho figurky tažené, sešíváné i drátkové se setkaly s nenadálým úspěchem v Československu, ale i v zahraničí.

Prvním velkým úspěchem se stala výstava v Monze (1923) a zejména Mezinárodní výstava dekorativních umění v Paříži (1925), kde figurky obdržely zlatou medaili a čestný diplom. Druhým pak byla výstava ve Stuttgartu v roce 1927, s níž přišly i první zahraniční objednávky.

Jaroslav Brychta v práci pokračoval, jeho novým cílem bylo vytvořit figurky foukané, které se zhotovovaly na sklonku 18. století a jejich výroba již nebyla známá. Jeho pokusy se ze začátku setkávaly s neúspěchem, než zjistil, že i ty nejmenší části figurek musí být duté, aby jejich spoje nepraskaly. Od roku 1927 tedy vznikají nové výrobky plné fantazie, inspirované tematikou tradic a každodenního života. Soubory plné lehkosti a subtilnosti s názvy „*Jízda králů*“, „*Posvícení*“, „*Máj*“ a „*Český Betlém*“ (1937) patří k těm nejznámějším. Umělec zůstal i u figurek tažených, do nichž vložil prvek vyprávění a humoru, využíval všechny odstíny skla, barevné, transparentní i opakní. Jeho soubory „*Akvaria*“ byly vystaveny na Světové výstavě v Bruselu v roce 1935 a „*Skleněný ráj*“ na Mezinárodní výstavě v Paříži v roce 1937, oba byly oceněny Velkými cenami.

Ve 30. letech 20. století se začal Brychta zajímat i o velké figury hutnické, inspirované tvorbou italských sklářů z Murana. První pokusná pícka byla ve škole zprovozněna již roku 1934, u ní se Brychta pokoušel modelovat hutní výrobky z křišťálového skla obalovaného v barevných střípcích. Stejně jako malé výrobky i tyto figury zpočátku praskaly, než se našel způsob jejich správného chlazení. Teprve po mnoha útrapách a zničených výrobcích byl vytvořen správný postup, který později umožnil průmyslové využití tohoto nového objevu.

Jaroslav Brychta vytvořil za svůj život nesčetné množství návrhů, které putovaly nejen do školních dílen, ale i na sklářská pracoviště. Získal řadu významných ocenění zejména v 50. letech 20. století. Zajímal se také o využití skla v architektuře, zapojil se do výzkumů tavené plastiky, ve kterých pokračovalo i vývojové středisko Železnobrodského skla spolu se sklářskou školou, jejichž tvorba dosáhla uznání na výstavách v Bruselu (1958) a Moskvě (1959). K dokonalosti pak tavenou plastiku dovedl Stanislav Libenský a Brychtova dcera Jaroslava.

Brychtova činnost na sklářské škole patří k jedněm z nejvýznamnějších. Svou prací se podílel na vzniku celé řady ateliérů a dílen, v době světové hospodářské krize pak jeho novátorské výrobky živily skláře po celém Železnobrodsku. Tento významný sklář se zasloužil také o to, že se první absolventi školy nebáli prosazovat nové myšlenky. Ukázalo se,

že skleněné figurky se staly žádaným artiklem v zahraničí a tím se zařadily k trvalému vítězství železnobrodské tvorby.²⁰⁸

8. 2. Alois Metelák (1897 – 1980)

Alois Metelák se narodil 16. září 1897 v Martěnicích na Českomoravské vrchovině. Vyrůstal v chudé dělnické rodině, ale kreslířské nadání a studijní podpory mu umožnily širší vzdělání. Po vchození měšťanské školy v Poličce (1911 – 1913) byl přijat na Uměleckoprůmyslovou školu v Praze (1913 – 1920), kde ho zaujal obor pro figurální a ornamentální kreslení. Za války své vzdělání nepřerušil a pokračoval ve studiu dekorativní architektury u profesora Josipa Plečnika (viz poznámka na s. 37).

Po absolutoriu se věnoval učitelské dráze, v letech 1920 – 1921 působil na Zemské odborné škole v Litomyšli, 1921 – 1924 na Zemské průmyslové škole v Mladé Boleslavi a současně intenzivně pracoval jako architekt. V roce 1924 přešel na doporučení profesorského sboru Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze na nedávno založenou sklářskou školu do Železného Brodu, která zápasila se začátečnickými potížemi. Zde rok působil jako správce školy a poté byl jmenován jejím prvním ředitelem (1925).

Alois Metelák se brzy projevil jako iniciativní organizátor, program školy rozšířil od drobné bižuterie až k monumentálním pracím. Velmi brzy si osvojil zákonitosti sklářské tvorby i technologii opracování skla a stal se i výtvarným vedoucím oboru broušení. Spolu s mladými pedagogy usilovně pracoval na prezentaci školy, pořádal výstavy a účastnil se zahraničních cest, aby lépe poznal konkurenční sklářskou produkci. Vždy bděl nad výtvarnou hodnotou, výrobní dokonalostí a kulturním posláním sklářské tvorby, jež byly chloubou železnobrodských prací i v době hospodářské krize a druhé světové války.²⁰⁹ V roce 1948 Alois Metelák Železný Brod opustil a do roku 1953 působil na Vyšší škole klenotnické v Turnově. Do historie Brodu se však zapsal natrvalo, a to i jako architekt svým návrhem osady rodinných domků.

Alois Metelák byl členem výboru Svazu čsl. díla v Praze, členem komise Svazu pro sklářství, předsedou místního odboru Svazu, členem Sdružení architektů a členem Pojizerského průmyslového ústavu v Železném Brodě. Za svou kariéru vytvořil stovky pohárů, váz a žardiniér, které se vyznačují zdůrazněním estetických kvalit silnostěnného skla.

²⁰⁸ PEŠATOVÁ, Zuzana; URBAN, Stanislav. *Jaroslav Brychta*. 1. vydání. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1963. [nestr.]. ISBN neuvedeno.

²⁰⁹ SOKA Jablonec nad Nisou. SUPŠS Železný Brod. Výroční zprávy a propagační materiál. Kart. č. 111.

Jeho nejoblíbenější rafinační technikou byl brus, který kombinoval s rytými a leptanými detaily. V rámci přípravy výstavy soudobého kultury v Brně roku 1928 vypsali Svaz čsl. díla soutěž na původní předměty z oboru užitého umění. Architekt Metelák pro tuto příležitost vytvořil obsáhlý soubor 34 kusů stolního skla, jehož varianty náležely k nejvyhledávanějšímu zboží.²¹⁰ Metelákovi však nikdy nešlo o jeho dílo, o umění pro umění, ale v pravém slova smyslu sloužil škole. Vytvářel předměty tak, aby sloužily člověku a okrašlovaly jeho život a měl ctizádost spoluvytvářet české sklo, které by dosvědčovalo tvůrčí zápal českého národa.

8. 3. Zdeněk Juna (1897 – 1975)

V mládí se vyučil základům malby na skle v dílně Josefa Nováka v Bělé pod Bezdězem a absolvoval Uměleckoprůmyslovou školu v Praze. Zde se věnoval dekorativnímu a ornamentálnímu kreslení v Brunnerově²¹¹ ateliéru. Po studiu vyučoval na reálném gymnáziu v České Lípě a v Turnově, odkud si přinesl pedagogické zkušenosti pro výuku na sklářské škole v Železném Brodě, kam nastoupil v roce 1925.

Ze stejného roku pochází i jeho slavná váza podle návrhu Vratislava Hugo Brunnera s alegorií čtyř ročních období. Podle svého učitele tvořil i další dílka sytým barevným smaltem. Později maloval soubory citlivých linek, pásků, vějířovitých žeber a dalších geometrických i rostlinných motivů na nádoby podle předlohy Aloise Meteláka. Při své práci využíval znalosti lazurování, leptání i malování. V roce 1935 dal vzniknout reprezentačnímu, leptanému a malovanému poháru se státním znakem České republiky a textem hymny.

Zdeněk Juna netvořil jen poháry a žardiniéry a drobnější upomínkové předměty, ale i daleko rozměrnější architektonické práce. Mezi ně můžeme např. zařadit jeho dělicí stěnu umístěnou v budově železnobrodské spořitelny z roku 1937. Skleněné mezistěny s alegoriemi „Hudba a zpěv“ a „Sklo a keramika“ mu vybojovaly na Mezinárodní výstavě dekorativních umění v Paříži (1925) stříbrnou medaili. Dobově civilní jsou i práce pro budovy spořitelny ve Dvoře Králové a Červeném Kostelci.

V letech 1932 – 1933 vytvořil čtyři skleněné desky pro mramorový oltář do kostela sv. Jakuba Většího v Železném Brodě. Malovaná okna byla určena pro hřbitovní kapli

²¹⁰ PALATA, Oldřich. Alois Metelák. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 1, s. 52 - 53. ISSN neuvedeno.

²¹¹ Vratislav Hugo Brunner (15. 10. 1886 - 13. 7. 1928) byl český typograf, ilustrátor, malíř, knižní grafik, karikaturista, autor hraček a divadelních scénografií. V roce 1908 se stal jedním ze spoluzakladatelů Artělu. Od roku 1919 byl profesorem na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, kde byl jeho žákem a později asistentem Josef Kaplický. V roce 1925 obdržel 1. cenu a zlatou medaili za knižní výzdobu na Světové výstavě v Paříži.

v Trenčíně, pro kostel Nanebevzetí Panny Marie v Hořicích i pro další zájemce. V roce 1937 vznikla okna s portréty Karla IV. a Přemysla Otakara II. určená pro městskou věž v Hořicích.

Od roku 1939 vedl Zdeněk Juna šperkařskou školu v Turnově. S odchodem ze Železného Brodu jeho zájem o sklo postupně mizel. V letech 1947 – 1952, kdy jako pedagog působil na škole uměleckých řemesel v Brně, se jeho zájem soustředil na oblast malby, grafiky a knižní kultury.²¹²

8. 4. Božetěch Medek (1909 - 2005)

Božetěch Medek se narodil v roce 1909, po absolutoriu v Železném Brodě roku 1929 pokračoval, stejně jako Jaroslav Brychta, ve studiu u profesora Josefa Drahoňovského (viz poznámka na s. 55) na pražské Uměleckoprůmyslové škole. V Praze se naučil rytí skla do hloubky i rytině reliéfní s takovou precizností, že byl po svém návratu jmenován jedním z železnobrodských profesorů. V roce 1938 se konala v Berlíně Mezinárodní výstava řemesel, kde každý zúčastněný stát mohl prezentovat pouze jedno řemeslné dílo. Sklářský ústav v Hradci Králové proto vypsal soutěž na nejreprezentativnější exponát pro tuto příležitost. Ze všech přihlášených prací zvítězil právě Medkův pohár s rytými motivy sklářství.

Pedagogická dráha mladého umělce tak začala strmě stoupat. Ve školním roce 1938/1939 nastoupil do funkce vedoucího oddělení rytého skla po svém bývalém profesorovi Ladislavu Přenosilovi. V letech 1966 – 1970 byl dokonce jmenován ředitelem školy. V období druhé světové války se začalo rozvíjet jeho lyrické pojetí rytých figurálních námětů, s nímž se snažil o vytvoření českého charakteru skla.

V dnešní době je velmi těžké doložit Medkova autorská díla, většinu realizací vlastních tvůrčích návrhů svěřil do rukou svých studentů. Všechny práce však nesou společné znaky umělce, který zasvětil svůj život rytému sklu.²¹³

8. 5. Břetislav Novák (1913 – 1982)

Břetislav Novák se narodil roku 1913 v Košťálově u Semil. Po ukončení povinné školní docházky se začal věnovat broušení drobných kaménků do prstenů a seznámil se tak se základy brusičského řemesla. Ve dvaceti letech se rozhodl přihlásit na sklářskou školu

²¹² PALATA, Oldřich. Zdeněk Juna. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 2, s. 62 - 63. ISSN neuvedeno.

²¹³ PALATA, Oldřich. Božetěch Medek. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 5, s. 50 - 51. ISSN neuvedeno.

v Železném Brodě, kde ho zaujalo malované sklo Zdeňka Juny i Brychtovy figurky. Největší zájem v něm však probudily poháry, vázy a žardiniéry, které podle Metelákových návrhů vybrušoval profesor Jaroslav Pipek.

Novák se pokusil hledat vlastní tvůrčí cestu v tomto oboru, praktické zkušenosti získal v polovině třicátých a na počátku čtyřicátých let i v Bachtíkově brusírně dutého skla v Jesenném u Semil. V roce 1945 se stal jedním z členů železnobrodského pedagogického sboru a s Jaroslavem Pipkem působil v brusičské dílně. Zde mohl své návrhy konzultovat s celou řadou sklářských odborníků, avšak nejvíce ho ovlivnila přítomnost profesora Stanislava Libenského, který nastoupil do funkce ředitele školy v roce 1954. Novák si začal uvědomovat, že kromě brusů záleží také na barevnosti skla a její proměnlivosti na základě postupného odlehčování síly materiálu.

V roce 1957 se po dlouhé odmlce škola zúčastnila XI. trienále v Miláně, kde se prezentoval i Břetislav Novák. O rok později byl zastoupen i na výstavě EXPO 58 v Bruselu a v roce 1959 na rozsáhlé výstavě československého skla v Moskvě. Jeho broušené předměty můžeme dodnes nalézt v Moravské galerii v Brně, Muzeu skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Severočeském muzeu v Liberci, Muzeu východních Čech v Pardubicích, Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze a v zahraničních muzeích jako jsou Coburg, Düsseldorf, Hamburk atd.

Novákovo dílo lze rozdělit do několika skupin. První je ovlivněna Metelákovou estetikou, jedná se většinou o nádoby s dokonale vybroušenými tvary, jež respektují optické vlastnosti skla. Obdobně působí i předměty z kompozičního skla v různých barevných variacích, nejznámější jsou např. stylizované podoby býka opakované až do 70. let 20. století. Jedna z těchto variant byla vystavena i ve španělském Bilbau v roce 1976. Od konce 60. let vytvářel také volné prostorové objekty, které často vznikaly spirálovitým probrušováním pláště vázy nebo válce. Tyto předměty se staly terčem odmítavé kritiky domácích sklářských výtvarníků, ale na zahraničních výstavách v letech 1973 – 1974 (Hamburk, Düsseldorf, Karlsruhe, Berlín, Coburg) si získaly své obdivovatele.

Výtvarné práce Břetislava Nováka jsou dnes až na několik málo výjimek roztroušeny v anonymním vlastnictví. Bohužel chybí i základní fotodokumentace autorových prací.²¹⁴

²¹⁴ PALATA, Oldřich. Břetislav Novák. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 6, s. 51 - 52. ISSN neuvedeno.

8. 6. Stanislav Libenský (1921 – 2002)

Stanislav Libenský patřil k nejvýznamnějším profesorům a ředitelům železnobrodské školy. Svými návrhy, výtvary ze skla a tavenou plastikou si vydobyl obrovské renomé po celém světě. Jeho osoba je v Železném Brodě natolik slavná, že jsem si dovolila věnovat jí o něco delší pasáž.

Stanislav Libenský se narodil 27. března 1921 v Sezemicích u Mnichova Hradiště jako syn místního kováře Emila Libenského a jeho ženy Hedviky. Matka mu zemřela záhy, když mu bylo devět let. Krátký čas strávil jen se svojí mladší sestrou a otcem, jenž se později znovu oženil s Boženou Špísovou.

V roce 1937 začal Stanislav Libenský studovat na Odborné sklářské škole v Boru, ale po zabrání Sudet roku 1938 byl nucen odejít na sklářskou školu do Železného Brodu. Jeho výrazný talent mu již o rok později zajistil místo na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, kam nastoupil do ateliéru užité malby a výtvarné práce ve skle prof. Jaroslava Holečka.²¹⁵ Studia dokončil v roce 1944 a začal se věnovat vlastní malbě.

Roku 1946 se oženil s Marií Zemanovou a nastoupil vojenskou službu. Ještě předtím založil se starostou Boru Josefem Teislerem a svými spolužáky²¹⁶ *Blok českého skla*, ve kterém se sdružovali umělci i správci sklářských podniků, a *Výtvarné středisko*. Z nich vznikl podnik *Umělecké sklo*, který produkoval nadstandardní prototypy skleněných předmětů pro sériovou výrobu. Libenský také vyučoval na Borské škole (1945 – 1954), kde zavedl oddělení malby na sklo, vitráže s vlastní výtvarnou koncepcí a vytvořil řadu návrhů pro tenkostěnné foukané sklo.

Léta 1949 – 1950 strávil opět studiem na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze v ateliéru sklářského výtvarnictví u prof. Josefa Kaplického,²¹⁷ který u Libenského podpořil zájem o monumentální malbu.

²¹⁵ Jaroslav Václav Holeček (16. 11. 1907 - 31. 10. 1982) působil zprvu jako umělecký výtvarník muzea v Bratislavě a Piešťanech. Od září 1934 se stal pedagogem na Státní německé škole sklářské v Boru u České Lípy, později Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Po roce 1948 krátce pracoval v návrhovém oddělení na generálním ředitelství Československých závodů sklářských, poté v textilní výrobě v Josefově Dole a Brně. Vytvořil množství pohárů, váz, oltářních obrazů, dvě barevná okna s vyobrazením české a polské královny Elišky Rejčky pro Palestinské muzeum, 16 metrů čtverečních velkých oken pro Československou smírčí kapli v Jeruzalémě na hoře Olivetské, aj.

²¹⁶ Konkrétní jména Libenského spolužáků se mi bohužel nepodařilo zjistit. Na založení *Bloku českého skla* se kromě nich podíleli i dr. Špaček a dr. Žalmánek.

²¹⁷ Josef Kaplický (19. 3. 1889 - 1. 2. 1962) byl český malíř, grafik, sochař, sklářský výtvarník a teoretik. Od roku 1945 byl profesorem na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Patřil k mnohostranným osobnostem české výtvarné kultury. Zabýval se užitou grafikou, malbou, mozaikou a měl značný podíl na vzniku nové české skleněné plastiky.

Po uzavření sklářské školy v Novém Boru odešel Libenský na školu v Železném Brodě, kde v letech 1954 – 1963 působil jako ředitel. Zde se svými žáky rozvíjel technologii barevných listů a pracoval na dalších malovaných vázách a mísách, zejména se zvířecími motivy. Od svého nástupu do funkce ředitele spolupracoval i s Jaroslavou Brychtovou (*1924), která utavila jejich první společnou práci podle Libenského studie „*Hlava – miska*“. Ta byla poslána i na XI. triennale v Miláně (1957). Od roku 1955 se již se svými pracemi zúčastnili výstavy: Současné sklo – deset let práce českých výtvarníků v Severočeském muzeu v Liberci a pražské výstavy 500 let českého skla. Podíleli se na velkolepé řadě architektonických prací, monumentálních stěn, vitráží a tavených plastik, např. „*Hlava vysoká*“ byla umístěna v interiéru Československých aerolinií v Praze, křišťálová mříž „*Krokodýl*“ v hotelu International v Brně (1960), vitrážová okna ve Svatováclavské kapli v katedrále sv. Víta na Pražském hradě (1964 - 1968), sedmimetrová křišťálová stěna v budově letiště v Brně (1967), vitráž „*Vesmír*“ v betonovém opláštění budovy mise při OSN v Ženevě (1968), vitráž „*Vajíčko*“ v kulturním centru ve Vídni (1968), křišťálová fontána „*Ptáci*“ v Berlíně (1975), sloup z tavené plastiky „*Strom života*“ v Paviloně kultury v Teheránu (1976) a další.

V roce 1958 získali významné ocenění na výstavě EXPO 58 v Bruselu, odkud si odvezli Velkou cenu za „*Zoomorfni kameny*“. Z další obrovské záplavy úspěchů jmenujme alespoň tyto:

1966 – Zlatá medaile – VIII. Bienále v Sao Paulo

1968 – Cena města Prahy (za barevná okna ve Svatováclavské kapli)

1975 – Herderova cena pro Stanislava Libenského – Vídeň (za přínos skla v technice)

1985 – Zweite Coburger Glaspriis – Coburg (za „*Metamorfózu IV*“ a „*Kontakty I*“)

1989 – Chevaliere de l'ordre des ATS et des lettres – Paris (za soubor českého skla)

Kromě výtvarné a architektonické činnosti navštěvovali oba autoři také řadu expozic a soutěží, aby si udrželi přehled o dosavadní tvorbě ve skle. Od roku 1983 pracovali ve vlastním studiu v Praze a v Železném Brodě a vyučovali na zahraničních univerzitách. Po odchodu ze Železného Brodu se stal Stanislav Libenský vedoucím profesorem ateliéru skla Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, kde působil v letech 1963 – 1987. Jaroslava Brychtová žije po smrti Stanislava Libenského (24. února 2002) v Železném Brodě dodnes.²¹⁸

²¹⁸ KLASOVÁ, Milena. *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2002. s. 26 – 240. ISBN 80-86010-53-8.

9. Současná situace: úspěchy i problémy

Dne 1. září 1999 zemřel po devítileté funkci Pavel Ježek. Na ředitelské místo tak nastoupila první žena, akademická sochařka Zdeňka Laštovičková, absolventka železnobrodské sklářské školy a Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze. První pedagogické zkušenosti získala na Střední uměleckoprůmyslové škole v Turnově, kde pracovala v letech 1983 – 1984, následující rok již přešla do Železného Brodu. V současné době se kromě ředitelské funkce věnuje i autorské tvorbě v oblasti šperku.²¹⁹

Další tisíciletí bylo zahájeno slavnostním otevřením nové přístavby, vsazené do dvora historické části školy, s tělocvičnou a laboratorními dílnami pro výuku technologie skla. Postavena byla podle návrhu architektů Z. Jirana, M. Kohouta a P. Stolína, kteří vyhráli konkurz vypsaný v roce 1993. Společně realizovali nejen novou budovu, ale i výše zmíněné podkrovní ateliéry a současnou podobu sklářské hutě. Celkové náklady financované Ministerstvem školství dosáhly 114,5 miliónů Kč. Stavbu provedla společnost BAK a. s. Trutnov. Touto poslední dostavbou vznikly fyzikální a analytické laboratoře, učebna sklářské technologie, váhovny, fotokomora, sklady chemikálií a přístrojového vybavení. Stará a nová budova byly propojeny dvoupatrovým průchodem, jehož první patro slouží jako přednáškový sál s audiovizuální technikou.²²⁰

V současné době lze na sklářské škole studovat sedm výtvarných oborů. *Modelářství lisovaného skla* se zaměřuje na řemeslné zvládnutí kovoryteckých technik, výrobu forem pro hutní zpracování a vytváření designu lehaného a taveného skla. *Broušení a vzorování broušeného skla* vyučuje klasickou techniku plastického dekorování a přepracování tvaru skla pomocí brusných kotoučů. *Hutnické tvarování skla* se zabývá zpracováním a tvarováním skla za tepla u sklářské pece i vytvářením kvalitního designu. *Tvarování, malování a leptání skla* se zaměřuje na povrchovou úpravu podle soudobých výtvarných forem a požadavků bytové kultury. *Rytí skla* je již tradičním oborem pracující se světlem a stínem, které modelují výslednou rytinu. *Tvorba a výroba skleněných figurek* hledá nové formy výtvarného a řemeslného vyjádření, pojímá figurku jako sochu, příběh, krajinu, reliéf či užitný tvar. Posledním oborem je *Vzorkářství skleněné bižuterie*, které se zaměřuje na navrhování

²¹⁹ PALATA, Oldřich. Posledních 5 let. *Sklo 1996/2001: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno u příležitosti pořádání výstavy k výročí založení školy. S. 8 – 9.

²²⁰ [PALATA, Oldřich]. Historie stavby 1992 - 2000. *Sklo 1996/2001: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno u příležitosti pořádání výstavy k výročí založení školy. S. 32.

autorského šperku, sledování současné módy a trendů. Pro prostorové vyjádření šperku se využívá tavená skleněná plastika.²²¹

Od školního roku 2010/2011 bude škola vyučovat podle vlastního Školního vzdělávacího programu, což sebou přinese určitou reformu a změnu v pojetí oborů. *Modelářství lisovaného skla* se stane pouze „dobíhajícím“ a novým studentům již nebude nabídnuto.²²² Jako reakce na současnou poptávku se ve spolupráci s potencionálními zaměstnavateli a dalšími subjekty připravuje zcela nový studijní obor s názvem *Produktový design*, který bude doplňovat stávající nabídku uměleckých oborů, ale nebude zaměřen na výtvarné zpracování skla. Jeho prioritou se stane vývoj nových výrobků, kresba, modelování, 2D a 3D navrhování v profesionálních grafických programech.²²³

Pro přijetí na výtvarnou školu musí uchazeči složit talentové zkoušky (kreslená studie zátiší, modelování podle předlohy a barevné cvičení) a test základních kulturních, historických a všeobecných znalostí. Důležitý je také průměrný prospěch vybraných předmětů z posledních dvou ročníků ZŠ (mezi sledovanými předměty jsou český jazyk, cizí jazyk, dějepis a matematika) a ústní pohovor. Přijetí studenti jsou ve svém oddělení, které si zvolí na konci prvního roku, vedeni výtvarníkem a dílenským mistrem. Mezi vyučované předměty patří: český jazyk a literatura; matematika; základy ekologie; tělesná výchova; propagační grafika; informační technologie; občanská nauka; technologie skla; figurální kresba; navrhování; dějiny výtvarné kultury; anglický nebo německý jazyk; chemie; fyzika; výtvarná příprava; ekonomie; písmo; všeobecná výtvarná příprava; pracovní vyučování a speciální technologie. V posledních letech je kladen důraz zejména na počítačovou grafiku a práci v moderních 3D programech.

V prvním ročníku se studenti mohou zúčastnit týdenního lyžařského kurzu, ve druhém plenéru (malování v přírodě) a ve třetím poznávací cesty po Itálii v rámci dějin výtvarné kultury. Třetí rok musí povinně absolvovat souvislou praxi v některé sklářské firmě. Dále se mohou podílet na exkurzích po významných památkách České republiky, případně se přihlásit na vícedenní návštěvu Paříže. Čtyřleté studium je ukončeno maturitní zkouškou z českého jazyka, technologie skla, cizího jazyka (anglického nebo německého), dějin výtvarné kultury, odborného předmětu dle oboru a praktické práce. Absolventi výtvarné větve jsou schopni

²²¹ HLUBUČEK, Martin; KRAUSOVÁ, Kateřina; POLANSKÁ, Anna. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod: 2001 – 2005*. Vydáno u příležitosti 85. výročí založení školy. Železný Brod: SUPŠS, 2005. [nestr.]

²²² NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Výtvarné zpracování skla a světelných objektů*. [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <http://www.supss.cz/vytvarne_zpracovani_skla.php>

²²³ NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Produktový design* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <http://www.supss.cz/produktovy_design.php>

pokračovat na uměleckých vysokých školách, pedagogických fakultách, vyšších odborných školách a dalších. V praxi mohou pracovat jako designéři, umělečtí zaměstnanci ve sklářských firmách nebo jako soukromí podnikatelé.

Technologická škola, která byla založena v roce 1954, se v posledních letech setkala s velmi malým zájmem. Kvůli nízkému počtu uchazečů byl obor *Technologie skla* zcela zrušen a v aktuálním školním roce 2009/2010 odmaturojí jeho poslední studenti. Příjímácké zkoušky mohly být promíjeny na základě dobrého prospěchu žáka ze základní školy,²²⁴ ostatní uchazeči se zúčastnili přijímacího testu z matematiky a chemie. Ve třetím ročníku se výuka rozdělovala na dvě specializace – chemickou a ekonomickou podle výběru žáka. Mezi studijní předměty patřily: český jazyk a literatura; anglický nebo německý jazyk; dějepis; matematika; fyzika; základy ekologie; technické kreslení; tělesná výchova; technika administrativy; mineralogie; chemie; analytická chemie; chemická laboratorní cvičení; občanská nauka; obchodní korespondence; výpočetní technika; technologie skla; praxe; ekonomika + speciální předměty chemického nebo ekonomického zaměření.

V prvním ročníku se studenti účastnili lyžařského výcviku, ve druhém pak sportovního kurzu v Českém ráji. V průběhu druhého a třetího roku podstoupili praktickou výuku ve všech sedmi výtvarných odděleních školních dílen a ve třetím souvislou týdenní praxi ve vybraných sklárnách. Ke konci předposledního roku se mohli podílet na několikadenní exkurzi po výrobnách skla ve Švýcarsku. Čtvrtý rok se nesl v duchu prohlídek sklářských podniků v severovýchodních Čechách a na Teplicku. Studium oboru *Technologie skla* končí maturitní zkouškou z českého jazyka, technologie skla, z ekonomie nebo chemie a podle vlastní volby studenta z matematiky nebo cizího jazyka (anglického nebo německého). Součástí zkoušky je i praktická práce v chemické laboratoři nebo z účetnictví. Absolventi technické školy většinou pokračovali ve studiu na VŠ především chemického, pedagogického a ekonomického zaměření, popřípadě na VOŠ. V zaměstnání se mohli uplatnit jako technici, administrativní pracovníci nebo laboranti ve sklářském a chemickém průmyslu.

Od školního roku 2007/2008 nahradila Technologii skla *Aplikovaná chemie* vycházející ze stejného chemického základu. Škola se tak snaží vyjít vstříc současným požadavkům zaměstnavatelů a poptávce studentů. Aktuálně je škola jediným vzdělávacím subjektem v Libereckém kraji, který toto odborné zaměření vyučuje. Nejbližší střední školy s chemickou orientací se nacházejí v Pardubicích a v Ústí nad Labem. Nový studijní obor nabízí pět specializací: Ochrana životního prostředí; Výpočetní technika v chemii; Podnikový

²²⁴ Hodnotila se závěrečná vysvědčení z 8. třídy a pololetní z 9. třídy. U předmětů matematika, český jazyk, fyzika a chemie byl vyžadován maximální průměr 2,00.

management; Analytická chemie; Chemická technologie. Kritéria pro přijetí i maturitní zkouška zůstaly stejné jako u bývalé *Technologie skla*, pouze učební plán a výběr odborných předmětů byl upraven podle typu zaměření. Zároveň byla rozšířena a prohloubena praxe. Absolventi *Aplikované chemie* mohou nalézt širší uplatnění v chemickém průmyslu, ve výzkumných, vývojových, hygienických a servisních laboratořích, v organizacích zabývajících se úpravou vody a životním prostředím. Taktéž mohou pokračovat ve studiu na vysokých školách.²²⁵

Výtvarná škola v současnosti nadále úspěšně pokračuje ve sběru cen na různých soutěžích, např.: Vynikající výrobek roku – Brno (2002); Talente 2002, 2003, 2004, 2005 – Mnichov; For Habitat 2002, 2003 – Praha (veletrh architektury, interiéru a designu); Designblok – Praha (2004); Wearing glass 2 – Londýn (2005); návrhy osvětlení pro firmu Steinel, s.r.o. (2005, 2006); Umění a řemesla – Nový Bor, projekt „Krajina skla“ pro Jablonex group, a.s. (2006); Sympozium uměleckoprůmyslových škol (2007); Mezinárodní výstava skleněného šperku, výstava „Czech made, a new generation of glassmakers“ – Londýn (2008); Sanssouci Junior Glass Match – Karlovy Vary, Connections – Praha, Národní cena za studentský design (2009), atd.²²⁶

Na druhou stranu se sklářská škola potýká s každoročním poklesem uchazečů o studium vlivem nepříznivého demografického vývoje, strukturálních změn průmyslu v regionu a měnících se požadavků na trhu práce. Zprvu se zmenšoval zájem o obor *Technologie skla*, v současné době klesá poptávka i po výtvarných oborech. V důsledku světové ekonomické krize v roce 2009 došlo i ke zrušení velkého počtu českých skláren, z nichž většina doposud nebyla znovu uvedena do provozu. V této neutěšené situaci v oblasti sklářského průmyslu dávají žáci základních škol přednost jiným středním školám a gymnáziím. Sklářská škola se nové studenty snaží získat prostřednictvím každoročních propagačních akcí na burzách středních škol (Jablonec nad Nisou, Jilemnice, Turnov, Česká Lípa, Liberec, Lomnice nad Popelkou, Semily, Tanvald, Mladá Boleslav). Pořádá chemické soutěže pro žáky ZŠ, dny otevřených dveří a prázdninové výstavy. Spolupracuje s městem na důležitých kulturních akcích, jako jsou: Masopustní odpoledne, Skleněné městečko (kulturní a propagační akce pořádaná ve spolupráci s podnikateli), Sklářský veletrh (výstava produkce místních firem), Sklářské pátky (propagační činnost ve spolupráci s Muzeem a zdejšími firmami). V době konání Železnobrodského jarmarku umožňuje návštěvníkům

²²⁵ NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Aplikovaná chemie* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z [www: <http://www.supss.cz/aplikovana_chemie.php>](http://www.supss.cz/aplikovana_chemie.php)

²²⁶ NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Úspěchy školy* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z [www: <http://www.supss.cz/uspechy-skoly.php>](http://www.supss.cz/uspechy-skoly.php)

města nahlédnout do školních dílen a prodejny skla umístěné v přízemí budovy. Do podvědomí veřejnosti se škola dostává také díky televiznímu zpravodajství a pořadům Toulavá kamera, Kostičky, Šumná Jizera, atd. Rovněž se angažuje ve veřejných sbírkách „Pozvedněte slabé“, „Bílá pastelka“ a „Fond Sidus“.²²⁷

Kromě snižujícího se počtu uchazečů je hlavním problémem fungování školy získávání financí, nutných především pro provoz výtvarných dílen, chemických laboratoří, zvládnutí energetických nároků sklářské hutě a pro další modernizování budovy, jejího zařízení a zkvalitnění výuky v ICT. Vysoké náklady jsou spojené s usilovným hledáním sponzorů, dotací a finanční podpory.

Železnobrodská škola poskytuje vzdělání nejen žákům ze základních škol, pro které pořádá přípravné kurzy pro přijetí na výtvarné obory, ale i starším uchazečům o studium. Aby znalosti a dovednosti absolventů odpovídaly i požadavkům vysokých škol spolupracuje s Technickou univerzitou v Liberci a s Vysokou školou uměleckoprůmyslovou v Praze. Se sklářskou školou v německém Zwieselu provádí výměnné studijní pobyty žáků výtvarné větve. Pro širokou veřejnost pořádá škola kurzy anglického a německého jazyka a práce s počítačem, v aule pak zajímavé večerní přednášky na různá témata. Rovněž je členem několika profesních sdružení: Česká sklářská společnost, Asociace středních a vyšších uměleckoprůmyslových škol ČR, Asociace chemických škol ČR.²²⁸

Od ledna 2010 je součástí sklářské školy i Domov mládeže,²²⁹ kde jsou ubytováni někteří studenti ze vzdálenějších míst. Režim ubytování je týdenní, na víkend žáci Domov mládeže opouštějí, kromě studentů ze vzdálenosti větší než 100 km. Internát je vzdálen přibližně 200 m od budovy školy a obsahuje 1 – 3 lůžkové pokoje pro 100 osob. Chlapecké pokoje jsou umístěny v suterénu 1. traktu objektu, dívčí ve dvou patrech 2. traktu. Studenti mají k dispozici minikuchyňku, posilovnu, televizní místnost, ateliér, stolní tenis a další zájmové a společenské zařízení. V době hlavních letních prázdnin poskytuje Domov mládeže ubytování turistům. Veškeré stravování je zajištěno prostřednictvím jídelny umístěné v budově internátu.²³⁰

Od svého založení v roce 1920 se Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě snaží reagovat na hospodářské, ekonomické i demografické změny.

²²⁷ NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Zákonné informace* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z [www: <http://www.supss.cz/pdf/vyrocní-zprava-2008-2009.pdf>](http://www.supss.cz/pdf/vyrocní-zprava-2008-2009.pdf)

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Do této doby byl Domov mládeže (Těpeřská 581) samostatnou organizací zajišťující ubytování a stravování studentů. V současnosti vypadá ceník ubytování a stravování takto: Snídaně – 17 Kč; Oběd – 27 Kč; Večeře – 23 Kč (celkem 67 Kč za den). Ubytování 1020 – 1200 Kč za měsíc. Neubytovaní žáci platí pouze oběd za 27 Kč.

²³⁰ NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Domov mládeže* [online]. 2007 [cit. 2010-03-05]. Dostupný z [www: <http://www.supss.cz/domov-mladeze.php>](http://www.supss.cz/domov-mladeze.php)

Pokouší se přizpůsobit současným trendům i poptávce, získat zdroje financí, nové uchazeče a poskytnout kvalitní vzdělání v oblasti sklářství. Aktuální snahy pedagogů a zaměstnanců hodnotí inspekční zpráva z roku 2009 těmito slovy: „*V době od minulé inspekce se škola výrazně posunula na cestě od tradiční „sklářské školy“ směrem k vytvoření moderní vzdělávací instituce se vzdělávacími programy koncipovanými v úzké návaznosti na potřeby současné hospodářské praxe.*“²³¹

²³¹ Cit. dle: NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Zákonné informace* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z [www: <http://www.supss.cz/pdf/inspekni-zprava-2009.pdf>](http://www.supss.cz/pdf/inspekni-zprava-2009.pdf)

Závěr

Sklářská výroba, jejíž počátky v českých zemích můžeme sledovat od 12. a 13. století, se za dobu své existence stala tradiční součástí našeho státu. Již v raném novověku bylo české sklo luxusní žádanou surovinou a sklářští mistři za své umění velmi váženi. Šlechta jim na svých statecích poskytovala nejen suroviny pro výrobu, ale i další významná privilegia. Ve sklárnách se zaučovali tovaryši, kteří poté odcházeli na vandr, aby získali další cenné znalosti a zkušenosti. Už v 18. století si byla vídeňská vláda vědoma významu českého sklářství, které hrálo důležitou exportní úlohu a výrazně tak ovlivňovalo státní hospodářství.

V Čechách brzy začaly vznikat první německé školy pro kreslení a modelování, jako první piaristická škola v Haidě (1763) a škola v Kamenickém Šenově (1856). Z nich se postupně vyvinuly významné sklářské ústavy, k nimž se v roce 1880 přidal ještě třetí v Jablonci nad Nisou. Právě ve 2. polovině 19. století byla sklářská výroba zadávána i na Železnobrodsko, kde podomácku vznikaly drobné bižuterní ozdoby, označované pod souhrnným názvem „jablonecké zboží“. Železnobrodští dělníci však nemohli konkurovat bohatým německým podnikatelům na Jablonecku, proto přišli s myšlenkou původní české odborné sklářské školy. Ta narážela na odpor nejen jabloneckých exportérů, konkurence z nedalekého Turnova, ale i úřadů rakousko-uherské monarchie.

Usilovné snahy železnobrodských dělníků vymanit se ze závislosti na Jablonci nad Nisou byly vyslyšeny až v roce 1920, kdy ve městě vznikla Státní československá odborná sklářsko-obchodní škola. Zprvu se počítalo s tím, že se instituce zaměří na tradiční bižuterní zboží, ale mladí profesori – výtvarníci byli toho názoru, že takový úzce omezený program výuky by Železnému Brodu a jeho okolí nepřinesl nic nového. Proto se začali orientovat i na tvorbu dekorativního a užitkového skla, čímž podporovali zakládání dalších sklářských živností v regionu. Velmi brzy byla definována i náplň školy, jejímž cílem bylo vychovat samostatně uvažující, inteligentní a umělecky smýšlející odborníky, s vytříbeným vkusem a širším rozhledem, kteří budou schopni obchodovat se skleněnými výrobky nejen na domácí půdě, ale i v cizině. Slibný vývoj školy byl však násilně přerušena druhou světovou válkou a rokem 1948, kdy byla z tříleté přeměněna na čtyřletou. Nový režim nařizoval výchovu odborných pracovníků pro znárodněný sklářský průmysl, omezoval styk s cizinou, zahraniční výstavy i pronikání cizích vlivů, vláda zakazovala svobodu projevu, a to i ve výzdobě skla. Nezávislost a volnost v navrhování skla přišla až po roce 1989.

Železnobrodská škola byla založena s myšlenkou české tradice a s úmyslem kulturního a hospodářského rozkvětu celého Pojizeří. Přesto, že musela čelit několika režimům a počátečního nepochopení ze strany veřejnosti vychovala celou řadu odborníků, sklářských výtvarníků, návrhářů, designérů, mistrů, technologů, laborantů a dalších. Přišla s tvorbou skleněných figurek, tavené plastiky, neokoukaných výrobků, nových způsobů zdobení a vysloužila si celou řadu uznání. Mezi největší úspěchy se zařadila cena Grand Prix v Paříži (1925) a Velká cena na Milánském IX. triennale (1939). Dozajista by tomu tak nebylo, kdyby neměla štěstí na talentované pedagogy, kteří se se svým elánem, dynamikou a čerstvými myšlenkami pouštěli do nových projektů. Společně ovlivnili i kulturní stránku města, profesor Jaroslav Brychta navrhl sochu skláře před budovou školy, dvě sochy pro sokolovnu a jednu pro místní spořitelnu, druhá se stala dílem Ladislava Přenosila. Ten spolu s Brychtou a Aloisem Metelákem vytvořil i pomník T. G. Masaryka. Železnobrodská spořitelna se rovněž dočkala vnitřní výzdoby z leptaného a pískovaného skla od Zdeňka Juny.

I přesto, že dnes škola musí čelit malému počtu uchazečů, nedostatku financí, krizi ve sklářském průmyslu, nízkému zájmu ze strany veřejnosti a dalším negativním faktorům, nemůže o jejím významu nikdo pochybovat. Za dobu své činnosti se neodmyslitelně stala součástí českého sklářství a tradičním prvkem města. Její současnou snahou je sledovat kulturní a světové dění, aby mohla zajistit pokračování české tradice sklářského řemesla v celoevropském rozměru.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archivy, archivní fondy

SOkA Jablonec nad Nisou

Fond: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě (1920 – 1955)

Literatura:

[?]. Vývoj školy 1920 - 1996. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. S. 62 - 70.

ČERNOHORSKÝ, Zdeněk. *Vývoj učňovského školství v Československu*. 1. vydání. Praha: SPN, 1973. 181 s. ISBN nevedeno.

ČTVERÁČEK, Karel. Vývoj jabloneckého průmyslu a bižuterie se zvláštním zaměřením na léta 1970 – 1979. In: *Ars Vitraria* 7. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1980]. S. 119 – 124. ISBN nevedeno.

DRAHOTOVÁ, Olga a kol. *Historie sklářské výroby v českých zemích I. Od počátků do konce 19. století*. 1. vydání. Praha: Academia, 2005. 760 s. ISBN 80-200-1287-7.

GRISA, Miroslav. Jablonecký průmysl od vzniku Československa do začátku dvacátých let. In: *Ars Vitraria* 8. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1982]. S. 91 – 104. ISBN nevedeno.

HEJDOVÁ, Dagmar. Archeologický výzkum sklářské huti ve Sklenařicích, okres Semily. In: *Ars Vitraria* 1. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 12 – 25. ISBN nevedeno.

HETTEŠ, Karel. Po stopách zapomenuté historie. Příspěvek k dějinám českého sklářství z let před první světovou válkou. In: *Ars Vitraria* 1. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 85 – 92. ISBN nevedeno.

HLUBUČEK, Martin; KRAUSOVÁ, Kateřina; POLANSKÁ, Anna. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod: 2001 – 2005*. Vydáno u příležitosti 85. výročí založení školy. Železný Brod: SUPŠS, 2005. [nestr.]

- HUDSKÝ, Jaroslav. Státní odborná sklářsko-obchodní škola v Železném Brodě. In: *Sborník okresu železnobrodského: listy pro pěstování vlastivědy: pro školu a dům*. 1923 – 1924, roč. 1, č. 1-10. S. 149 – 153.
- KAVÁN, Jaroslav. Výsledky archeologického výzkumu Karlovy hutě v Jizerských horách, která pracovala v letech 1758 – 75. In: *Ars Vitraria 7*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, [1980]. S. 19 – 51. ISBN nevedeno.
- KLASOVÁ, Milena. *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2002. 278 s. ISBN 80-86010-53-8.
- LANGHAMER, Antonín. *Legenda o českém skle*. 1. vydání. Zlín: Tigris, 1999. 292 s. ISBN 80-86062-02-3.
- LANGHAMER, Antonín. Minulost a současnost školy. *Sklo 1920/1996: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno k výstavě uspořádané k příležitosti výročí založení školy. 78 s.
- LANGHAMER, Antonín. Příběh školní sklářské pece Hedvika. *Keramika a sklo: design, umění, řemeslo*. 2006, roč. 6, č. 6, s. 34 – 36. ISSN 1213-5240.
- LANGHAMER, Antonín. *Vyšší odborná škola sklářská a Střední průmyslová škola sklářská Nový Bor: 1870 – 2000*. 1. vydání. Nový Bor: Vyšší odborná škola sklářská, 2002. [110 s.]. ISBN nevedeno.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka. Vývoz skla a skleněných výrobků z habsburské monarchie v letech 1831 – 1900. In: *Ars Vitraria 9*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1989. S. 54 – 61. ISBN nevedeno.
- LUBAS, Ludvík. Paměti z dětství o sklářství na Železnobrodsku. *Železnobrodský zpravodaj*. 2004, č. 1, s. 17 – 20.
- MAREK, František. Průmysl skla v letech 1953 – 1958 (oblast bývalého Libereckého kraje). In: *Ars Vitraria 5*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1974. S. 118 – 127. ISBN nevedeno.
- METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76 – 81. ISSN nevedeno.
- NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. S. 37 – 38. ISBN 978-80-247-2250-4.
- PALATA, Oldřich. Alois Metelák. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 1, s. 52 - 53. ISSN nevedeno.
- PALATA, Oldřich. Božetěch Medek. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 5, s. 50 - 51. ISSN nevedeno.

PALATA, Oldřich. Břetislav Novák. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 6, s. 51 - 52. ISSN neuvedeno.

[PALATA, Oldřich]. Historie stavby 1992 - 2000. *Sklo 1996/2001: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno u příležitosti pořádání výstavy k výročí založení školy. S. 32.

PALATA, Oldřich. Posledních 5 let. *Sklo 1996/2001: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno u příležitosti pořádání výstavy k výročí založení školy. S. 8 – 10.

PALATA, Oldřich. Zdeněk Juna. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 2, s. 62 - 63. ISSN neuvedeno.

PEŠATOVÁ, Zuzana; URBAN, Stanislav. *Jaroslav Brychta*. 1. vydání. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1963. [85 s.]. ISBN neuvedeno.

PROCHÁZKA, Jiří. Spor o výrobu jabloneckého zboží v čase mnichovské tragédie. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší 7*. 1. vydání. Bystrá nad Jizerou: Státní okresní archiv Semily, 1994. S. 83 – 94. ISBN 80-901284-3-2.

SCHEYBALOVÁ, Jana. *Krajem skla a bižuterie*. 1. vydání. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. 189 s. ISBN 80-901972-5-6.

SOCHOR, František. Odborná sklářsko-obchodní škola v Železném Brodě 1920 – 1955. In: *Inventární seznam*. SOKA Jablonec nad Nisou.

SOCHOR, František. Počátky sklářství na Železnobrodsku. In: *Ars Vitraria 2*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1968. S. 80 – 89. ISBN neuvedeno.

STARÁ, Marcela. Sklářská produkce z oblasti Jizerských hor. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 2, s. 60 – 61. ISSN neuvedeno.

STRNAD, Jan; NOVÁKOVÁ, Kateřina; PADRTA, František. *Uměleckoprůmyslová škola v Jablonci nad Nisou: 1880 – 2000*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola Jablonec nad Nisou, 2001. 280 s. ISBN neuvedeno.

ŠOTOLA, Vratislav. *Padesát let Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské v Železném Brodě: 1920 – 1970*. Vydala Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě k výstavě u příležitosti padesátého výročí svého založení.

ŠRÝTROVÁ, Drahomíra. K počátkům obchodu s českým sklem. In: *Ars Vitraria 1*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 31 – 38. ISBN neuvedeno.

ŠTRYNCL, Josef. *65 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě: 1920 – 1985*. Vydáno k 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a k 65. výročí založení školy. [nestr.]

TOMANDL, Mojmír. Brusírný skla na vodní pohon v povodí řeky Kamenice. In: *Ars Vitraria 6*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, [1978]. S. 23 – 31. ISBN neuvedeno.

UHLÍŘ, Jan et. al. *Železný Brod: Pohlednice, fotografie, tiskoviny a jiné sběratelské zajímavosti*. 1. vydání. Železný Brod, 2001. 144 s. ISBN neuvedeno.)

URBAN, Stanislav. Riedlova huť na Nové louce v Jizerských horách. In: *Ars Vitraria 1*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1966. S. 56 – 67. ISBN neuvedeno.

URBAN, Stanislav. Řezáči drahokamů v Čechách (16. – 17. století). In: *Ars Vitraria 5*. 1. vydání. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 1974. S. 6 – 23. ISBN neuvedeno.

URBANCOVÁ, Jana; STARÁ, Eva. *Minulost a současnost školy. 70 let Střední průmyslové školy sklářské v Železném Brodě*. Vydáno k výstavě uspořádané při příležitosti sedmdesáti let od založení školy. [nestr.]

VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla: čtení z dějin skla*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. 201 s. ISBN neuvedeno.

VIHAN, Vladimír. Sklářství na Železnobrodsku. In: *Železný Brod: město skla a stavebních památek*. 1. vydání. Brno: Národohospodářská propagace Československa v Praze, 1946. S. 22 – 24.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Jak se žilo za časů Františka Josefa I*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1996. S. 184 – 186. ISBN 80-205-0088-X.

WERNER, Pavel; LANGHAMER, Antonín. *Minulost a přítomnost sklářské školy v Kamenickém Šenově 1856 – 2002*. 1. vydání. Kamenický Šenov: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, 2002. 125 s. ISBN neuvedeno.

Elektronické zdroje:

NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Osobnosti školy* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <<http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php>>

NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Zákonné informace* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <<http://www.supss.cz/pdf/inspekcnizprava-2009.pdf>>

NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Výtvarné zpracování skla a světelných objektů.* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <http://www.supss.cz/vytvarne_zpracovani_skla.php>

NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Produktový design* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <http://www.supss.cz/produktovy_design.php>

NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Aplikovaná chemie* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <http://www.supss.cz/aplikovana_chemie.php>

NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Úspěchy školy* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <<http://www.supss.cz/uspechy-skoly.php>>

NYDRLE studio s. r. o. *Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská: Zákonné informace* [online]. 2007 [cit. 2010-02-09]. Dostupný z www: <<http://www.supss.cz/pdf/vyrocní-zprava-2008-2009.pdf>>

Přílohy

Příloha č. 1: Plakát z doby, kdy se Železný Brod neúspěšně pokoušel o zřízení odborné školy. Záměru nepřáli v okolních městech, Jablonci nad Nisou a Turnově, a tak se zde konal pouze pasířský kurz.

Příloha č. 2: Při příležitosti slavnostního otevření nové budovy sklářské školy byl vydán litografický plakát, který navrhl profesor školy Zdeněk Juna.

Příloha č. 3: Budova sklářské školy postavená v letech 1924 – 1926 podle projektu architektů V. Šulce a J. Vondráčka. Stavbu provedli stavitelé A. Vosátko, K. Hlavatý, O. Resler; Průčelí budovy sklářské školy v Železném Brodě.

Příloha č. 4: Foukaná a modelovaná figurka Jaroslava Brychty zastoupená na XI. triennale v Miláně, 1957.

Příloha č. 5: „Český Honza“, hutnická figurka. Jaroslav Brychta, 1943.

Příloha č. 6: Žardiniéra, silnostěnné sklo s rytým dekorem. Alois Metelák, 1958; „Býk“, broušené kompoziční sklo. Břetislav Novák, 1975.

Příloha č. 7: „Senoseč“, broušená váza s negativní autorskou rytinou. Božetěch Medek, po roce 1945.

Příloha č. 8: Stanislav Libenský a Jaroslava Brychtová při tvorbě tavené plastiky; „Metamorfóza IV“, tavená plastika. Stanislav Libenský a Jaroslava Brychtová, 1984 – 1986.

Příloha č. 9: Laboratoře v nové přístavbě sklářské školy; Tělocvična v nové přístavbě sklářské školy.

Příloha č. 10: Proměny názvu školy podle záznamů nynějšího pedagoga a zástupce ředitelky SUPŠS v Železném Brodě MgA. Martina Hlubučka.

VYHLÁŠKA.

— C. k. kurs pasířský —
v Železném Brodě

ukončen bude v úterý dne 30. listopadu 1909 načež ve
středu dne 1. prosince 1909 od 9 hod. ráno do 4 hod.
odpoledne bude se v místnostech kursu odbyvati

Výstava
prací žáků
za přítomnosti c. k. vládního rady pana
J. STIBRALA.

V tutéž dobu možno se přihlásiti k návštěvě příštího
kursu, který počne v měsíci dubnu 1910.

Městský úřad v Železném Brodě dne 26. listopadu 1909.

Starosta:
J. KOTRBA.

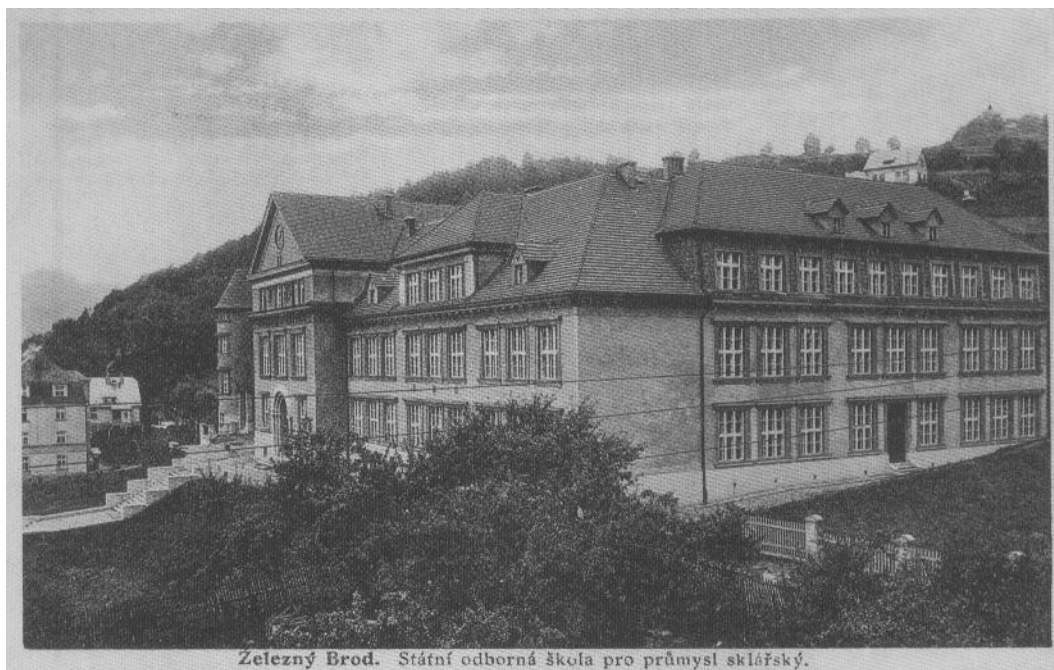
Tiskem Josefa Šatby v Železném Brodě.

Plakát z doby, kdy se Železný Brod neúspěšně pokoušel o zřízení odborné školy. Záměru nepřáli v okolních městech, Jablonci nad Nisou a Turnově, a tak se zde konal pouze pasířský kurz. (UHLÍŘ, Jan et. al. *Železný Brod: Pohlednice, fotografie, tiskoviny a jiné sběratelské zajímavosti*. 1. vydání. Železný Brod, 2001. S. 133. ISBN neuvedeno.)

Při příležitosti slavnostního otevření nové budovy sklářské školy byl vydán litografický plakát, který navrhl profesor školy Zdeněk Juna. (UHLÍŘ, Jan et. al. *Železný Brod: Pohlednice, fotografie, tiskoviny a jiné sběratelské zajímavosti*. 1. vydání. Železný Brod, 2001. S. 127. ISBN neuvedeno.)

Příloha č. 3

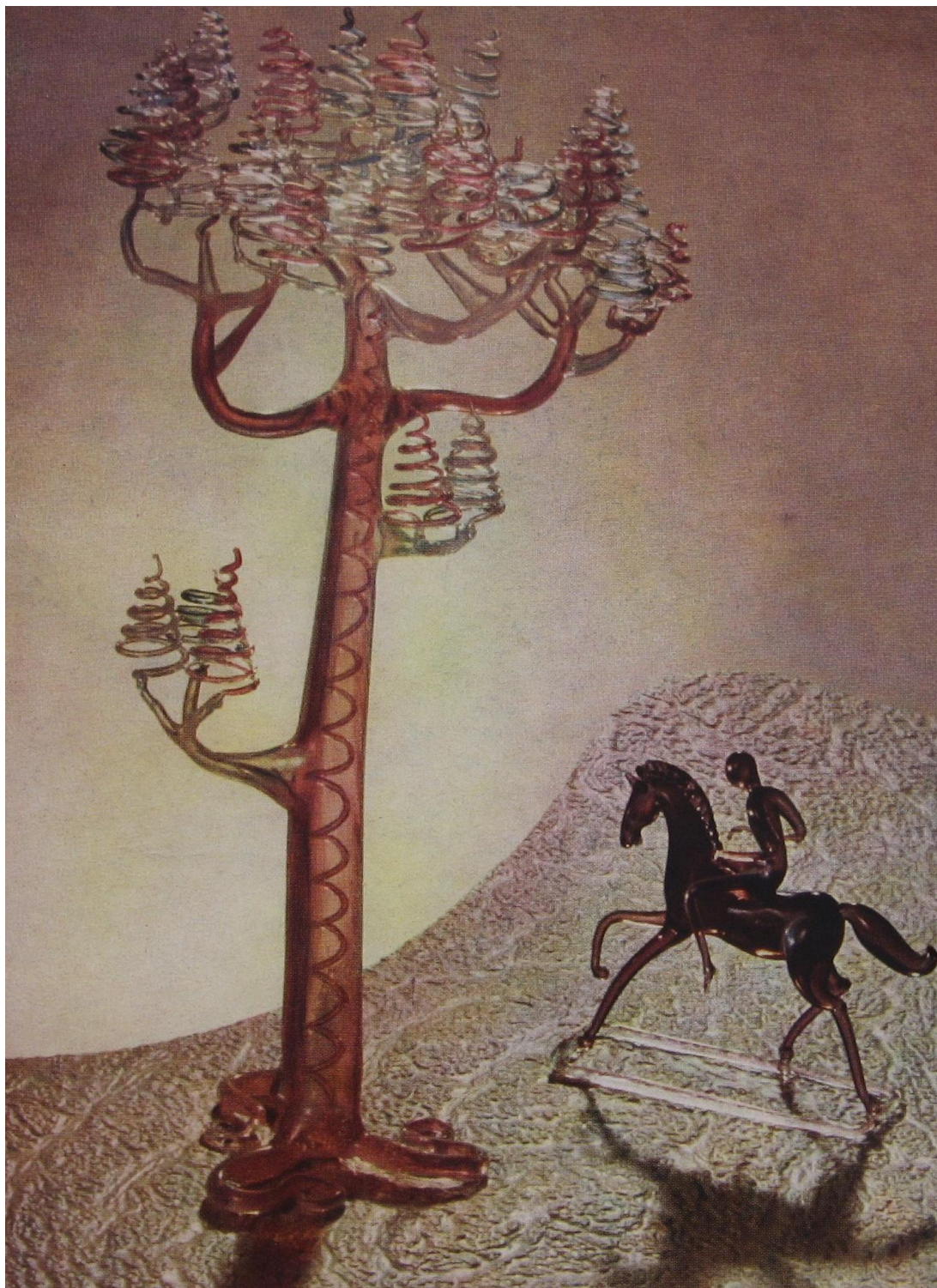

Železný Brod. Státní odborná škola pro průmysl sklářský.

Budova sklářské školy postavená v letech 1924 – 1926 podle projektu architektů V. Šulce a J. Vondráčka. Stavbu provedli stavitelé A. Vosátko, K. Hlavatý, O. Resler. (UHLÍŘ, Jan et. al. *Železný Brod: Pohlednice, fotografie, tiskoviny a jiné sběratelské zajímavosti*. 1. vydání. Železný Brod, 2001. S. 43. ISBN neuvedeno.)

Průčelí budovy sklářské školy v Železném Brodě. (METELÁK, Alois. Z historie sklářské školy v Železném Brodě. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 3, s. 76. ISSN neuvedeno.)

Foukaná a modelovaná figurka Jaroslava Brychty zastoupená na XI. triennale v Miláně, 1957.

(PEŠATOVÁ, Zuzana; URBAN, Stanislav. *Jaroslav Brychta*. 1. vydání. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1963. Obr. č. 49. ISBN neuvedeno.)

„Český Honza“, hutnická figurka. Jaroslav Brychta, 1943. (PEŠATOVÁ, Zuzana; URBAN, Stanislav. *Jaroslav Brychta*. 1. vydání. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1963.

Obr. č. 47. ISBN neuvedeno.)

Příloha č. 6

Žardiniéra, silnostěnné sklo s rytým dekorem. Alois Metelák, 1958. (PALATA, Oldřich. Alois Metelák. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 1, s. 53. ISSN neuvedeno.)

„Býk“, broušené kompoziční sklo. Břetislav Novák, 1975. (PALATA, Oldřich. Břetislav Novák. *Jizerská Kóta 0428: Kulturní a společenská revue severovýchodních Čech*. 1996, roč. 1, č. 6, s. 52. ISSN neuvedeno.)

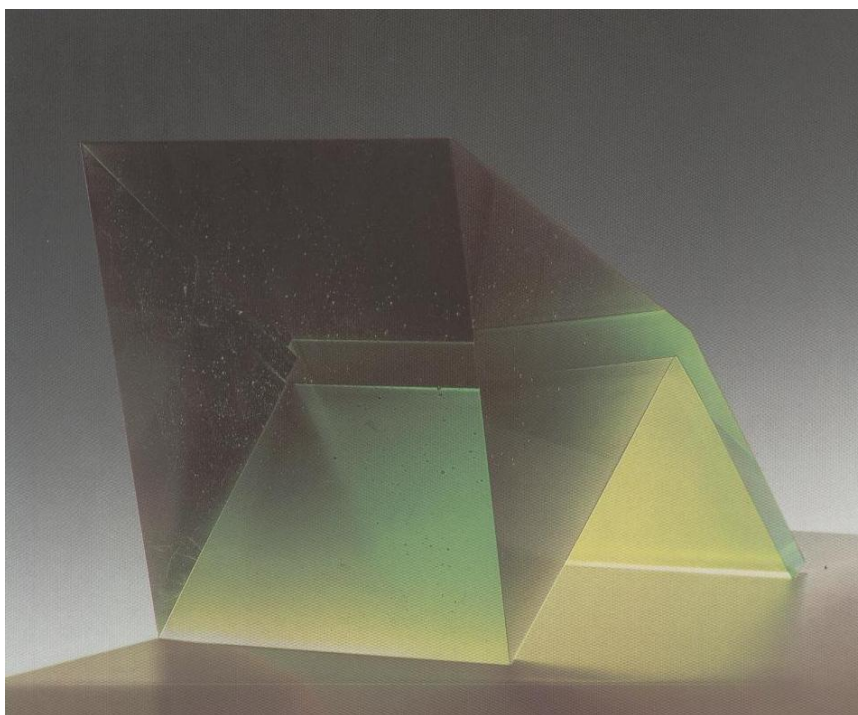

„Senoseč“, broušená váza s negativní autorskou rytinou. Božetěch Medek, po roce 1945.
(LANGHAMER, Antonín. *Legenda o českém skle*. 1. vydání. Zlín: Tigris, 1999. Str. 151.
ISBN 80-86062-02-3.)

Příloha č. 8

Stanislav Libenský a Jaroslava Brychtová při tvorbě tavené plastiky. (KLASOVÁ, Milena. *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2002. S. 253. ISBN 80-86010-53-8.)

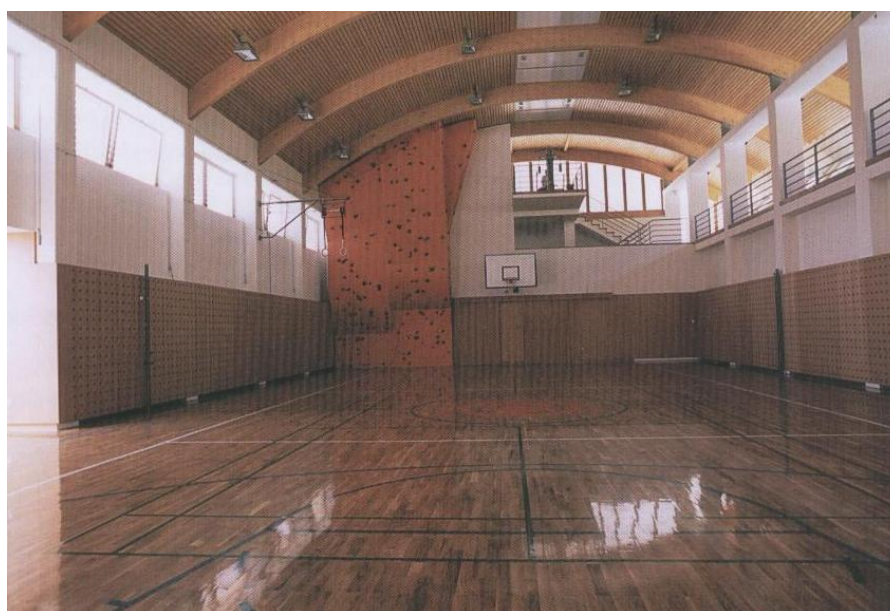

„*Metamorfóza IV*“, tavená plastika. Stanislav Libenský a Jaroslava Brychtová, 1984 – 1986. (KLASOVÁ, Milena. *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2002. S. 136. ISBN 80-86010-53-8.)

Příloha č. 9

Laboratoře v nové přístavbě sklářské školy. ([PALATA, Oldřich]. Historie stavby 1992 - 2000. *Sklo 1996/2001: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno u příležitosti pořádání výstavy k výročí založení školy. S. 32.)

Tělocvična v nové přístavbě sklářské školy. ([PALATA, Oldřich]. Historie stavby 1992 - 2000. *Sklo 1996/2001: Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, Železný Brod*. Vydáno u příležitosti pořádání výstavy k výročí založení školy. S. 33.)

Příloha č. 10

Proměny názvu školy podle záznamů nynějšího pedagoga a zástupce ředitelky SUPŠS v Železném Brodě MgA. Martina Hlubučka:

- 1920 Státní odborná sklářsko-obchodní škola v Železném Brodě
- 1925 Státní odborná škola pro průmysl sklářský v Železném Brodě
- 1930 Státní odborná sklářsko-obchodní škola v Železném Brodě
- 1933 Státní čsl. škola sklářsko-obchodní v Železném Brodě
- 1936 Státní čsl. odborná škola pro průmysl sklářský v Železném Brodě
- 1939 Státní odborná škola pro průmysl sklářský v Železném Brodě
- 1940 Odborná škola sklářsko-obchodní v Železném Brodě / Fachschule für Glasindustrie und Handel in Eisenbrod
- 1945 Státní odborná škola pro průmysl sklářský v Železném Brodě
- 1948 Státní vyšší odborná škola sklářská v Železném Brodě
- 1949 Vyšší odborná škola sklářská v Železném Brodě
- 1950 Vyšší průmyslová škola sklářská v Železném Brodě
- 1954 (?) Vyšší průmyslová škola sklářská v Železném Brodě
- 1963 (?) Střední umělecko-průmyslová škola sklářská v Železném Brodě
- 1970 (?) Střední průmyslová škola sklářská v Železném Brodě
- 1991 Střední uměleckoprůmyslová škola v Železném Brodě

Resumé

The topic of my thesis is the history of the Secondary Arts and Crafts School of Glassmaking in Železný Brod from 1920 to 2010. The aim of my paper was to explain the development of glassmaking in the region of the river Jizera and especially in the town of Železný Brod and also to describe the activities of the special schools of glassmaking on the background of the economic and social history of 19th and 20th centuries.

The first chapter describes the beginnings of glassmaking in the Bohemian lands which may be traced back to the turning point of the 12th and 13th century. It shows various kinds of products than made, the methods of their ornamentation, the ancient origin of glass trade and some archeological research of the oldest glassworks on the territory of the Jizerské Mountains. This chapter also pays attention to the alternating boom and decline of Czech glassmaking in connection with all-European political and economic history of the 18th and 19th centuries. Furthermore it gives a survey of the spread of glassmaking and costume jewellery into the region of Železný Brod which started in the 60ies of the 19th century.

The second part of my paper discusses the original management of the Czech glassworks since the end of the 16th century, their function, liberties and privileges. It includes the training of glassmaking apprentices in the changing times and the curriculum of the first German special professional schools in Haida (Bor – Nový Bor), Kamenický Šenov and Jablonec nad Nisou.

The third part analyses the hard social and economic situation in the region of Železný Brod at the beginning of the 20th century and the need of the local inhabitants to establish the first Czech school of glassmaking which would encourage domestic production and compete with the German institutions and entrepreneurs.

The forth chapter reports about the first difficulties, lack of teachers, teaching aids and classrooms in the young School of Glassmaking and Business in Železný Brod which was established in 1920.

The next part concentrates on the first successes of the school and the importance of the school for the Czech glassmaking. It describes the glassmaking novelties which have been created with the help of gifted teachers and the first appreciation of the school at both national and international exhibitions.

The sixth chapter documents the tense relations between the Czechs and the Germans in the production of the goods (costume and glass jewellery) in Jablonec and the uneasy situation of the school during the worldwide economic crisis and during the World War.

The situation after the war and the development of the school and local economy after 1948 is analyzed in chapter seven.

The last but one, the eighth, part is dedicated to important teachers who taught at the school, i.e. to Jaroslav Brychta, Alois Metelák, Zdeněk Juna, Božetěch Medek, Břetislav Novák and Stanislav Libenský. All these personalities participated contributed not only to the boom of the school, glassmaking technologies and glass ornamentation but they also contributed to the development of the town of Železný Brod.

The ninth chapter explains the last ten years of operation of the school which is connected with both positive and also negative impacts of the 21st century.

The last part is conclusion which is followed by a list of sources of information and literature and an illustrated supplement.

The main theme of my thesis is the analysis of the development of the Secondary Arts and Crafts School of Glassmaking in Železný Brod and its influence on local population, industry and appearance of the town. My paper is a contribution to the regional history and history of professional education.